

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Wrocław, dnia 7 lipca 2026 r.

Poz. 3177

UCHWAŁA NR XXIX/136/2026 RADY GMINY KROTOSZYCE

z dnia 23 czerwca 2026 r.

w sprawie przyjęcia "Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Krotoszyce na lata 2026 - 2029"

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 i art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2026 r. poz. 662) oraz art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 537 ze zm.) Rada Gminy Krotoszyce uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Krotoszyce na lata 2026– 2029”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Krotoszyce.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

Przewodniczący Rady Gminy:
Ryszard Łabicki

Załącznik do Uchwały
nr XXIX/136/2026
z dnia 23.06.2026 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KROTOSZYCE NA LATA 2026 - 2029

Krotoszyce

2026 r.

ZLECENIODAWCA:

Gmina Krotoszyce
59-223 Krotoszyce
ul. Piastowska 46
tel. 76 88-78-421
ug@krotoszyce.pl
www.krotoszyce.pl

WYKONAWCA:

RELIKT
Pracownia Archeologiczna

Judyta Nawrot-Bukowiec
ul. Miejska 93/12B
35-317 Rzeszów
tel. 783 798 165
e-mail: reliktarcheologia@gmail.com
www.relikarcheologia.pl

Autor opracowania:

Judyta Nawrot-Bukowiec
Kornel Bukowiec

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	4
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	5
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE.....	6
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	14
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym	14
4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026.....	14
4.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030	15
4.1.3 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030	16
4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	17
4.2.1 Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024 (brak aktualnie obowiązującego dokumentu).....	17
4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030	18
4.2.3 Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2023-2030	19
4.2.4 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego	19
4.2.5 Program opieki nad Zabytkami Powiatu Legnickiego na lata 2025-2028.....	20
4.2.6 Strategia Rozwoju Sudety na lata 2030	22
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	23
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).....	23
5.1.1 Strategia Rozwoju Gminy Krotoszyce na lata 2016-2025	23
5.1.2 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Krotoszyce.....	23
5.1.3 Miejskowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Krotoszyce.....	26
5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	30
5.2.1 Charakterystyka gminy	30
5.2.2 Rys historyczny gminy.....	31
5.2.3 Krajobraz kulturowy oraz zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	33
5.2.4 Zabytki archeologiczne	45
5.2.5 Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	46
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	47
5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	47
5.3.2 Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	48
5.3.3 Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.....	49
5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	49
5.5 Dziedzictwo niematerialne	50
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ.....	52
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	54
7.1 Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami	55
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	59
9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	60
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	61
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	69

1. WSTĘP

Program ten stanowi aktualizację opracowanego dokumentu - Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Krotoszyce na lata 2022 - 2025, który został przyjęty uchwałą nr XXXVI/298/2022 Rady Gminy w Krotoszycach z dnia 28 listopada 2022 r.

Niniejszy dokument służy określeniu działań gminy w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te winny odbywać się w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi oraz zapewniać ochronę dziedzictwa kulturowego środkami prawnymi, takimi jak odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz finansowymi, poprzez przeznaczenie części budżetu gminy na ochronę zabytków. Procesy rozwojowe zachodząc powinny przy zapewnieniu warunków trwania i zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz przy wykorzystaniu zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Lokalne dziedzictwo kulturowe posiada potencjał wpływający na atrakcyjność ekonomiczną regionu poprzez rozwój turystyki w oparciu o zabytki. Poprzez wyznaczone działania może przyczynić się do wzmocnienia świadomości wspólnoty kulturowej i lokalnej tożsamości.

Pierwsze rozdziały (II-IV) dotyczą ustawowych uwarunkowań formalno-prawnych odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego, ustawowych celów *Programu* oraz analizują najważniejsze dokumenty, strategie, programy - ważne z punktu widzenia opieki nad zabytkami - zarówno opracowane na szczeblu centralnym jak i wojewódzkim. Jest to konieczne, gdyż *Program* powinien być zgodny z założeniami odnoszącymi się do ochrony i opieki nad zabytkami zarówno na szczeblu centralnym, czyli do polityki państwa w tym zakresie, jak również na poziomie województwa i powiatu.

Rozdział V składa się z kilku części. W pierwszej części analizie poddane zostały dokumenty programowe gminy pod kątem uwzględnienia w nich kwestii związanych lub mających wpływ na zachowanie oraz ochronę zabytków i krajobrazu kulturowego. W części drugiej przedstawiono charakterystykę zasobu zabytkowego gminy. Wskazano w nim najważniejsze obiekty, zespoły obiektów i cechy charakterystyczne krajobrazu kulturowego gminy. Takie rozpoznanie dało podstawę do znajdującej się w dalszej części *Programu* analizy SWOT (mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia) jakie dokonały się w zakresie zachowania zasobu najistotniejszych zadań do zrealizowania przez gminę. W kolejnej części rozdziału V przedstawiono dane dotyczące zabytków z terenu gminy wpisanych do rejestru (rejestr zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych), zabytki w gminnej ewidencji zabytków, jak również dziedzictwo niematerialne gminy.

Rozdział VI stanowi ocenę dziedzictwa kulturowego - Analiza szans i zagrożeń. Uwzględniono w nim aktualny stan zachowania zasobu zabytkowego i krajobrazu kulturowego.

W rozdziale VII wskazano najważniejsze zadania ujęte w ramach zawartych priorytetów (Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego gminy oraz Priorytet II: Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego oraz pielęgnacja tożsamości regionalnej).

Kolejne rozdziały, VIII i IX, dotyczą sposobu realizacji i oceny wdrażania *Programu*. W X rozdziale, przedstawiono źródła finansowania realizacji zadań. Natomiast w końcowym XI rozdziale opisano realizację i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (*t. j. Dz. U. z 2025 r., poz. 537, ze zm.*) mówiący, że:

1. Wójt, burmistrz lub prezydent miasta sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami,
2. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę (miasta, gminy, powiatu) po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
3. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
4. Z realizacji programu wójt, burmistrz lub prezydent miasta sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie.

W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą ich sporządzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków założona w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy.

Celem *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami* w świetle art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest:

1. (uchylony).
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. podejmowanie zadań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony tego dziedzictwa określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie tego konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** (*Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.*) w przepisach:

Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Art. 6 ust. 1 i 2: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkającym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

Art. 86: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (*t. j. Dz. U. z 2025 r., poz. 537, ze zm.*), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3: definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4: objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

Art. 5: określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „Opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

Art. 6: klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

- „1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:
- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
 - 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
 - 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
 - a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Art 7: reguluje następujące formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
 - 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art. 16

1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

1a. Rada gminy ogłasza w prasie miejscowej oraz przez obwieszczenie, a także w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości, o podjęciu prac nad utworzeniem parku kulturowego, określając formę, miejsce i termin składania wniosków dotyczących projektu uchwały o utworzeniu parku kulturowego, nie krótszy jednak niż 21 dni od dnia ogłoszenia.

2. Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1.

3. Wójt (burmistrz, prezydent miasta), w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.

4. W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem.

5. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być utworzony.

6. Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Art. 17: określa zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku kulturowego, związane z: prowadzeniem robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczaniem tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, zasadami i warunkami sytuowania obiektów małej architektury, składowaniem lub magazynowaniem odpadów.

Art. 18: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy, albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. Określając ustalenia strategii, analiz, planów i studiów, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Art. 19:

1. Określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych:

- 1) objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7, wraz z ich otoczeniem;
- 2) ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
 - 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.
- 1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:
- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
 - 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
 - 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.
2. W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu ustaleń planów, o których mowa w ust. 1.
3. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20: „Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.”

Art. 21: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

Art. 22: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

Art. 89: wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

Art. 107a. 1. Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, który nie powiadomił odpowiednio ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego albo wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia,
- 2) zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia,
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego, w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany,

4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości – podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

2. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, którego właściciel lub posiadacz obowiązany był powiadomić.

Art. 107c. 1. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która uniemożliwia lub utrudnia dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

2. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, któremu uniemożliwiono lub utrudniono dostęp do zabytku.

➤ **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (*t. j. Dz. U. z 2024, poz. 1465, ze zm.*), gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

➤ **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (*t. j. Dz. U. 2024, poz. 1130, ze zm.*). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

➤ **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** (*t. j. Dz. U. 2025, poz. 418*). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbioru obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustawa dotyczy także obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

➤ **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** (*t. j. Dz. U. 2024, poz. 54, ze zm.*). W odniesieniu do zieleni zabytkowej objętej ochroną prawną Ustawa reguluje zasady wydawania pozwoleń na wycinkę i pielęgnację zieleni, definiuje wymóg uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz jego kompetencje w zakresie wydawania pozwoleń na podejmowanie prac polegających na usunięciu drzew lub krzewów z nieruchomości zabytkowej lub jej części będącej wpisany do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni.

➤ **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (*t. j. Dz. U. 2024, poz. 1478, ze zm.*), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.

- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (*t. j. Dz. U. 2024, poz. 1145, ze zm.*). Ustawa reguluje zbywanie nieruchomości zabytkowych własności Skarbu Państwa bądź samorządu terytorialnego:
 - art. 13 ust. 4 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków,
 - art. 13 ust. 5 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków).
- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (*t. j. Dz. U. 2024, poz. 87*). Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.
- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (*t. j. Dz. U. 2024, poz. 1491, ze zm.*). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).
- **Ustawie z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych** (*t. j. Dz. U. 2024, poz. 576*).
- **Ustawie z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych** (*t. j. Dz. U. 2018, poz. 2337*).
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu** (*t. j. Dz. U. 2015, poz. 774, ze zm.*).
- **Ustawie z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych** (*t. j. Dz. U. 2024, poz. 82*).
- **Ustawie z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym** (*t. j. Dz. U. 2024, poz. 1176, ze zm.*).
- **Ustawie z dnia 28 września 1991 r. o lasach** (*t. j. Dz. U. 2025, poz. 567*).

- **Ustawie z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych** (*t. j. Dz. U. 2023, poz. 70, ze zm.*).
- **Ustawie z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadku i darowizn** (*t. j. Dz. U. 2024, poz. 1837*).
- **Ustawie z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji** (*t. j. Dz. U. 2024, poz. 278*).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 385*). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów” (art. 1).

Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:

- „1) gromadzenie zabytków w statutowo określonym zakresie;
- 2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych zbiorów;
- 3) przechowywanie gromadzonych zabytków, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych;
- 4) zabezpieczanie i konserwację zbiorów oraz w miarę możliwości, zabezpieczanie zabytków archeologicznych nieruchomych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody;
- 5) urządzanie wystaw stałych i czasowych;
- 6) organizowanie badań i ekspedycji naukowych, w tym archeologicznych;
- 7) prowadzenie działalności edukacyjnej;
- 7a) popieranie i prowadzenie działalności artystycznej i upowszechniającej kulturę;
- 8) udostępnianie zbiorów do celów edukacyjnych i naukowych;
- 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania oraz korzystania ze zbiorów i zgromadzonych informacji;
- 10) prowadzenie działalności wydawniczej.

- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 2393*). Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (*t. j. Dz. U. 2020, poz. 164*).

Do aktów wykonawczych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami należy także:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (*Dz. U. z 2019 r. poz. 1721*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej

i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (*Dz. U. z 2019 r. poz. 1886*);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (*Dz. U. z 2017 r. poz. 928*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 30.09.2024 r. zmieniające rozporządzenie ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (*Dz. U. z 2024 r. poz. 1462*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (*Dz. U. z 2014 r. poz. 110*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (*Dz. U. z 2004 r., nr 30, poz. 259*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (*Dz. U. z 2004 r., nr 212, poz. 2153*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (*Dz. U. z 2011, nr 89, poz. 510*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 19.07.2019 r. ws. wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (*Dz. U. z 2019, poz. 1470*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 3.02.2006 r. zmieniające rozporządzenie ws. odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (*Dz. U. z 2006, nr 24, poz. 181*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 09.04.2004 r. ws. organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (*Dz. U. z 2004, nr 75, poz. 706*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 01.04.2004 r. ws. nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (*Dz. U. z 2004, nr 71, poz. 650*).

Przepisy i konwencje międzynarodowe

Problematyka ochrony zabytków jako ważne zagadnienie dziedzictwa kulturowego znalazła swoje odbicie w międzynarodowych konwencjach. Przepisy i konwencje międzynarodowe stanowią zbiór dokumentów traktowany przez środowisko konserwatorskie, jako doktrynalna podstawa ochrony dziedzictwa kulturowego. Część z tych dokumentów została ratyfikowana przez Polskę. Pozostałe, pomimo braku formalnego przyjęcia do stosowania w Polsce, współtworzą obowiązujący zbiór przepisów. Są to:

- II Protokół do Konwencji Haskiej,
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Paryż 1972 (ratyfikowana przez Polskę w 1976 r.),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego, Grenada 1985 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Międzynarodowa Karta Ochrony Miast Historycznych ICOMOS (Toledo-Waszyngton 1987),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, La Valetta 1992 (ratyfikowana w 1996 r.),
- Europejska Konwencja Krajobrazowa, Florencja 2000 (ratyfikowana w 2004 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, Paryż 2003 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, Paryż 2005 (ratyfikowana w 2007 r.),
- Dokument The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas - przyjęty przez 17 Zgromadzenie Generalne ICOMOS w 2011 r.
- Nowa Karta Ateńska 2003 - Wizja miast XXI wieku, Lizbona, 20 listopada 2003 r.
- Zalecenie UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego, przyjęta na 35 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w 2011 r.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Krotoszyce jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym (gminnym). Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego. Mają one przede wszystkim wpływ na działania podejmowane przez gminę.

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026

Najważniejszym w skali kraju dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego jest *Krajowy Program Opieki nad Zabytkami*. Dokument ten obejmuje lata 2023-2026. Został on przyjęty Uchwałą Nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r.

W ramach tego Programu będą realizowane następujące cele:

CEL GŁÓWNY: ZWIĘKSZENIE ODPORNOŚCI ZASOBU ZABYTKOWEGO W POLSCE.

Cel główny został dookreślony w trzech celach szczegółowych oraz w ośmiu kierunkach działań strategicznych, tj.:

Cel szczegółowy 1: Weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnieniu narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości.

Kierunek działań 1.1: Podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju:

1. Ochrona zasobu wielkoobszarowych i wieloelementowych zespołów architektury obronnej;
2. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki kolejowej i zaplecza kolejowego;
3. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki związanych z przemysłem wydobywczym/górnictwem/kopalnianym, węgla kamiennego i innych paliw kopalnianych;
4. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków w zakresie zabytkowej architektury osad służbowych związanych z gospodarką leśną Lasów Państwowych.

Kierunek działań 1.2: Ochrona zabytków i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości:

1. Model i system wartościowania zabytków;
2. Plany zarządzania dla pomników historii;
3. Wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
4. System bezpieczeństwa zabytków;
5. Projektowanie konserwatorskie.

Kierunek działań 1.3: Realizacja międzynarodowych zobowiązań:

1. Implementacja konwencji UNESCO z 1972 do ustawy o ochronie zabytków;
2. Wdrożenie Konwencji UNESCO z 2001;
3. Współpraca międzynarodowa z UNESCO-ICOMOS-ICCROM-UE;
4. Wsparcie planów zarządzania dla miejsc światowego dziedzictwa w Polsce.

Cel szczegółowy 2: Wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków.

Kierunek działań 2.1: Cyfryzacja procesów administracyjnych:

1. Cyfryzacja procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;

2. Opracowanie i realizacja programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Kierunek działań 2.2: Wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków:

1. Wdrożenie i rozwój programu AZP+;
2. Digitalizacja i udostępnianie zasobu archiwalnego;
3. Rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D;
4. Rozwój portalu Zabytek.pl.

Kierunek działań 2.3: Reforma finansowania ochrony i opieki nad zabytkami:

1. Premia zabytkowa;
2. Wprowadzenie alternatywnego sposobu finansowania opieki nad zabytkami – crowdfunding.

Cel szczegółowy 3: Roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

Kierunek działań 3.1: Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych:

1. Strategia przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych dla zachowania zabytków;
2. Wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
3. Twój dom – dialog z tradycją;
4. Upowszechnianie tradycyjnych, neutralnych dla środowiska, metod i technik rzemieślniczych – „Szkoła rzemiosł CAD”;
5. Warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
6. Wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
7. Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych - szkolenia dla samorządów.

Kierunek działań 3.2: Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego:

1. Włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
2. Badania społeczne i statystyczne dotyczące dziedzictwa kulturowego;
3. Pomiar wpływu kultury i dziedzictwa na rozwój społeczny;
4. Kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dziedzictwa kulturowego;
5. Wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom;
6. Edukacja o dziedzictwie kulturowym, z uwzględnieniem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami;
7. Utworzenie i rozwój działalności Forum Posiadaczy Zabytków przy Generalnym Konserwatorze Zabytków.

4.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 została przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 27 października 2020 r. Jest ona aktualizacją poprzedniej Strategii uchwalonej 26 marca 2013 r.

Głównym celem Strategii jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule Strategii: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie - społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura - tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność - potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 wymieniono m.in.:

- ✓ niewystarczający poziom czytelnictwa wśród Polaków oraz niewykorzystany potencjał i ważna rola bibliotek publicznych,
- ✓ niska jakość oferty artystycznej dla najmłodszych oraz deficyty kompetencji kulturalnych,
- ✓ zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych,

- ✓ niewystarczający poziom wykorzystania potencjału rozwojowego podmiotów działających w obszarze kultury oraz szkół artystycznych,
- ✓ niewystarczający poziom ochrony zbiorów wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego,
- ✓ braki w infrastrukturze archiwów państwowych oraz ich rola w procesach zarządzania dokumentacją elektroniczną w administracji publicznej,
- ✓ brak spójnej i aktualnej krajowej koncepcji rozwoju cyfrowych zasobów kultury,
- ✓ rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego,
- ✓ braki w obszarze budowania wyrazistego, spójnego i atrakcyjnego wizerunku Polski za granicą.

W Strategii trzy główne cele szczegółowe, kierunki interwencji i narzędzia realizacji. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można drugi z celów *"Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich"*. Wytyczne tutaj kierunki działań takie jak:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze.
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury:
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

4.1.3 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030

Dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski przyjęty został przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególny nacisk położony został na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

W ramach dokumentu zdefiniowane zostały m.in. uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat. Uwzględniono wśród nich także uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Zdiagnozowano m.in. niski, niezgodny z posiadanym potencjałem rozwojowym, poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 uwzględnia powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski:

1. rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji;
2. zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska;
3. zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego - przy aktywnym udziale różnorodnych partnerów, w szczególności społeczności lokalnych;
4. rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych oraz związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych;
5. wykorzystanie unikalnych zasobów krajobrazu kulturowego i budowanie specjalizacji terytorialnej w celu rozwoju lokalnych rynków pracy;
6. ochrona i wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego;

7. dbałość o zabytki oraz dziedzictwo kulturowe, kultywowanie tradycji lokalnych, sprzyjające rozwojowi turystyki i wspomagające proces budowania/wzmacniania tożsamości kulturowej;
8. kompleksowe lokalne programy rewitalizacji powinny zapewniać poprawę stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawę transportu publicznego, itp.;
9. zintegrowana ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
10. prowadzenie aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony, prowadzenie monitoringu zachowania zasobów; powstanie list krajobrazów i obiektów o unikatowych wartościach przyrodniczych, historycznych, archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, a także upowszechnienie listy krajobrazów zagrożonych;
11. zabezpieczenie dziedzictwa przed skutkami klęsk żywiołowych;
12. edukacja obywatelska w zakresie budowania powszechnego przekonania, że polska przestrzeń pojmowana, jako bogactwo naturalne i dziedzictwo kulturowe podlega zasadom zrównoważonego rozwoju, a ład przestrzenny jest dobrem publicznym.

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Krotoszyce zgodny jest z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy.

4.2.1 Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024 (brak aktualnie obowiązującego dokumentu)

Program Opieki nad zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024 został przyjęty Uchwałą Nr XXXIV/686/21 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 24 czerwca 2021 r.

Program opieki nad zabytkami jest podstawowym instrumentem kształtowania długookresowej polityki w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w województwie dolnośląskim.

W programie przyjęto wizję rozwoju: *Wielokulturowe dziedzictwo Dolnego Śląska stanowi fundament nowoczesnego i otwartego regionu europejskiego.*

Za cel strategiczny uznano *zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmacniania tożsamości Dolnego Śląska*. Zgodnie z tym założeniem, dziedzictwo kulturowe jest zasobem umożliwiającym budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości mieszkańców regionu. Stanowi zarówno przedmiot ochrony, jaki znaczący potencjał, który może i powinien być wykorzystywany w rozwoju społecznymi gospodarczym województwa.

Cele operacyjne, podporządkowane celowi strategicznemu, dotyczą dwóch obszarów działań:

Cel operacyjny 1: Zintegrowane zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego (obejmuje działania mające na celu poprawę stanu zachowania obiektów zabytkowych, w szczególności poprzez wspieranie zintegrowanych aktywności wielu podmiotów zaangażowanych w zarządzanie i opiekę nad nimi).

Priorytet 1: Wsparcie działań związanych z dokumentowaniem zabytków w województwie dolnośląskim:

Działanie 1: Wsparcie dla opracowania dokumentacji konserwatorskiej, technicznej, architektonicznej dla obiektów zabytkowych wymagających podjęcia działań ratowniczych.

Działanie 2: Wsparcie dla obiektów i zespołów zabytkowych ubiegających się o wpisanie na listę pomników historii, listę światowego dziedzictwa UNESCO oraz na tworzenie parków kulturowych.

Działanie 3: Wytypowanie obiektów do nadania Znak Dziedzictwa Europejskiego.

Działanie 4: Prowadzenie i aktualizowanie zbiorów danych przestrzennych i zasobów cyfrowych dotyczących obiektów zabytkowych.

Priorytet 2: Wsparcie finansowe działań związanych z ratowaniem i użytkowaniem zabytków:

Działanie 1: Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych stanowiących mienie województwa i określenie możliwości ich wykorzystania dla realizacji zadań własnych samorządu województwa.

Działanie 2: Dofinansowanie prac remontowo-konserwatorskich oraz konserwacji zabytków znajdujących się na terenie województwa.

Działanie 3: Wspieranie działań związanych z zabezpieczaniem zabytków.

Działanie 4: Wspieranie działań związanych z dostosowaniem obiektów dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Działanie 5: Wspieranie poprawy efektywności energetycznej obiektów zabytkowych wraz z wymianą źródeł ciepła na zero- lub niskoemisyjne.

Priorytet 3: Budowanie i wzmacnianie współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego:

Działanie 1: Stymulowanie opracowywania Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami oraz Gminnych Ewidencji Zabytków w województwie dolnośląskim.

Działanie 2: Wspieranie współpracy międzyregionalnej i transgranicznej na rzecz ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.

Działanie 3: Wspieranie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego, krajobrazu i wartości przyrodniczych.

Cel operacyjny 2: Wzmacnianie tożsamości i marki regionu poprzez zasoby dziedzictwa kulturowego (obejmuje działania wzmacniające poczucie tożsamości mieszkańców regionu Dolnego Śląska i ich zaangażowania w opiekę nad zabytkami, a także promocję dziedzictwa kulturowego jako integralnej części marki regionu).

Priorytet 1: Kształtowanie tożsamości regionalnej przez działania edukacyjne i promocyjne:

Działanie 1: Wspieranie programów i projektów edukacyjnych dotyczących dziedzictwa kulturowego.

Działanie 2: Wspieranie programów i projektów promujących dziedzictwo kulturowe w powiązaniu z edukacją historyczną.

Priorytet 2: Wzmocnienie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami:

Działanie 1: Wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla obecnych i potencjalnych właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

Działanie 2: Wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla inicjatyw społecznych związanych z opieką nad zabytkami.

Priorytet 3: Wzmacnianie marki regionu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego:

Działanie 1: Promowanie i aktywny marketing dziedzictwa kulturowego województwa jako czynnika rozwoju gospodarczego Dolnego Śląska.

Działanie 2: Wspieranie działań mających na celu wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju sektora uzdrowiskowego i turystyki.

4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030

Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2030 została przyjęta uchwałą nr XXXII/932/13 przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego dnia 28 lutego 2013 r. Strategia wytycza cele i kierunki rozwoju regionu, prezentuje potencjał Dolnego Śląska i określa wspólną płaszczyznę działań poszczególnych regionów.

Cel strategiczny: Odpowiedzialne wykorzystanie zasobów i ochrona walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego.

Konkretyzacją tychże celów są cele operacyjne (priorytety) oraz przyporządkowane im przedsięwzięcia strategiczne - grupy zadań strategicznych.

Cel operacyjny: Ochrona obiektów i terenów dziedzictwa kulturowego.

Przedsięwzięcia strategiczne - grupy zadań strategicznych:

- Wsparcie przedsięwzięć służących rozwojowi kultury i dziedzictwa kulturowego w regionie.

➤ Wspieranie i udostępnianie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego i jego promocji.

➤ Wsparcie zagospodarowywania i udostępnienia na cele turystyki lub kultury najważniejszych obiektów zabytkowych oraz miejsc historycznych o znaczeniu ponadregionalnym.

W Strategii opisano środowisko kulturowe województwa. Na terenie województwa dolnośląskiego obserwuje się dużą różnorodność form krajobrazu oraz bogactwo dziedzictwa kultury materialnej. Większość miast Dolnego Śląska posiada historycznie wykształcony układ przestrzenny z obiektami zabytkowej zabudowy.

4.2.3 Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2023-2030

Strategia Programu opiera się na diagnozie potencjału turystyki na Dolnym Śląsku. Analiza ruchu turystycznego obrazuje jego wielkość, strukturę, rozmieszczenie i sezonowość, na podstawie których można przewidywać zachowania turystów w średniej perspektywie. Istotnymi elementami wizji rozwoju turystyki w województwie dolnośląskim są: różnorodność produktów turystycznych, które oferuje zróżnicowany pod względem krajobrazowym region oraz bogate dziedzictwo kulturowe, zarówno materialne, jak i niematerialne, którego poznawanie i zrozumienie stanowi wkład do budowania lokalnych produktów turystycznych. Analiza aktualnych trendów społeczno - kulturowych, środowiskowych, ekonomicznych czy technologicznych pozwala przygotować się na nowe wyzwania w turystyce.

4.2.4 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego został przyjęty uchwałą nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r.

Plan jest dokumentem określającym politykę zagospodarowania przestrzennego samorządu województwa. Wizja zagospodarowania przestrzennego brzmi: Dolny Śląsk 2030: różne obszary - jeden region, różne potencjały - spójny rozwój. Osiągnięciu wizji podporządkowana jest realizacja następujących celów:

- ✓ Zapewnienie warunków zrównoważonego i równomiernego rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez funkcjonalne kształtowanie hierarchicznej sieci osadniczej gwarantującej dostęp do usług i rynku pracy.
- ✓ Racjonalny i zrównoważony sposób wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu.
- ✓ Zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańcom przez struktury przestrzenne odporne na zmiany klimatu, zagrożenia naturalne i pochodzące z działalności człowieka.
- ✓ Dobra dostępność transportowa i sprawne systemy infrastruktury transportowej.

Podkreślono, że rozwój przestrzenny powinien odbywać się w taki sposób, aby najcenniejsze założenia przestrzenne o historycznym rodowodzie zachowały czytelny układ i stanowią istotne elementy krajobrazu kulturowego, a cenne zespoły i obiekty zabytkowe znajdowały się w dobrej kondycji, były udostępniane, a ich wartości podlegały trwałej ochronie.

Dla realizacji celów polityki przestrzennego zagospodarowania województwa dolnośląskiego, ustalono elementy struktury przestrzennej województwa, obejmujące hierarchię ośrodków osadniczych, ośrodki osadnicze o szczególnej funkcji oraz obszary funkcjonalne.

W zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego istotne są kierunki polityki zagospodarowania przestrzennego wyznaczone w ramach celu 2: „Racjonalny i zrównoważony sposób wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu”, tj. **wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu**. Wskazano, że najważniejszym zadaniem jest poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych oraz historycznie ukształtowanych miejskich założeń przestrzennych, które pilnie wymagają podjęcia prac ratowniczych. Konieczne jest utrzymanie wartości historycznych świadczących o tożsamości i indywidualnych cechach założeń

urbanistycznych, takich jak układ przestrzenny z centralnie usytuowanym rynkiem i dominującymi obiektami, ratuszem, kościołem oraz kwartałami mieszczańskiej zabudowy. W ramach postulatów kierowanych do gmin wymieniono:

- ✓ uwzględnianie założeń „Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego” w gminnych programach opieki nad zabytkami w celu skoordynowania działań w sferze ochrony zabytków,
- ✓ wskazywanie w dokumentach planistycznych obiektów i obszarów, które powinny uzyskać ustawową formę ochrony zabytków (wpis do rejestru zabytków lub ujęcie w wojewódzkiej ewidencji zabytków),
- ✓ realizację regionalnych szlaków turystycznych oraz powiązanie ich z zasobami przyrodniczymi i kulturowymi gmin z wykorzystaniem systemów lokalnych szlaków turystycznych,
- ✓ realizację funkcji turystycznych w ramach rewitalizacji obszarów zdegradowanych,
- ✓ dostosowanie rozwoju zaplecza turystyki i rekreacji do zmian klimatu,
- ✓ weryfikację przebiegu i modernizację Drogi Śródsudeckiej (Via Montana), poprawiającej bezpieczeństwo trasy i jej atrakcyjność turystyczną oraz skuteczność ochrony zasobów przyrodniczych i kulturowych w obszarze oddziaływania trasy,
- ✓ wyłączenie z zabudowy, w tym z zabudowy turystycznej i rekreacyjnej terenów otwartych o największych walorach widokowych predysponowane do rozwoju szlaków turystycznych oraz obszarów o ekspozycji północnej, obszarów osuwiskowych, zalewowych, inwersyjnych,
- ✓ wyeliminowanie lokalizacji zwartych kompleksów zabudowy produkcyjnej o powierzchni większej niż 1 ha oraz usługowej o powierzchni większej niż 2 ha na terenach o nachyleniu powyżej 5%,
- ✓ ustalenie minimalnego wskaźnika powierzchni terenów biologicznie czynnych na poziomie 75% na terenach o nachyleniu powyżej 5% dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, letniskowej, zamieszkania zbiorowego, usług zdrowia (lecznictwa uzdrowiskowego), usług sportu i rekreacji oraz usług turystycznych.

4.2.5 Program opieki nad Zabytkami Powiatu Legnickiego na lata 2025-2028

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Legnickiego na lata 2025-2028 został przyjęty przez Zarząd Powiatu Legnickiego uchwałą Nr IX/58/2025 z dnia 30 stycznia 2025 r.

W Programie wyznaczono cele i zadania dla Powiatu Legnickiego.

Zadania opieki nad zabytkami w zakresie spraw społecznych, informacji i edukacji, popularyzacji, promocji wartości i wzorów kulturowych w społecznościach lokalnych powiatu legnickiego.

Zadania:

- aktualizacja powiatowego programu ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych lub konfliktu zbrojnego (korelacja z programami gminnymi).
- stale aktualizowanie elektronicznego banku informacji o zasobach dziedzictwa kulturowego, szlakach turystycznych na terenie powiatu legnickiego i dostępnej infrastrukturze.
- promowanie atrakcji turystycznych w Powiecie Legnickim (zabytkowych obiektów, szlaków turystycznych, imprez i poszczególnych miejsc).
- wspieranie współczesnych form krajoznawczo – turystycznych (geocaching itp.).
- oznakowanie, uzupełnienie lub odnowa oznakowania: obiektów zabytkowych, cmentarzy historycznych, zabytkowych parków i ogrodów.
- wspieranie wydawnictw obejmujących zagadnienia związane z historią miejscowości leżących na terenie powiatu, promocja dziedzictwa kulturowego i walorów przyrodniczych powiatu: wydawnictwa albumowe, wkładki do czasopism, tematyczne foldery i inne formy popularyzacji, tj. filmy i targi.
- wspieranie projektów z zakresu edukacji regionalnej, promujących walory środowiska przyrodniczego i kulturowego mających na celu uwrażliwienie uczniów w zakresie świadomości dziedzictwa kulturowego: szacunek dla zabytków, znalezisk archeologicznych etc.

- dofinansowanie szkolnych konkursów wiedzy o dziedzictwie kulturowym i zasobach przyrodniczych powiatu.
- organizacja subsydiowanych miejsc pracy i innych form aktywizacji związanych z opieką nad zabytkami.
- udzielanie wsparcia finansowego dla właścicieli zabytków na podstawie uchwały w sprawie określenia zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Zadania wyznaczone dla Gminy Krotoszyce:

- zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania (np. monitoring stanu zachowania zabytków będących własnością Gminy, prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich zabytków stanowiących własność gminy, w miarę posiadanych do dyspozycji środków finansowych w budżecie oraz pozyskanych ze źródeł zewnętrznych, dofinansowanie prac przy obiektach nie będących własnością gminy, walka z samowolą budowlaną, szczególnie przy obiektach GEZ, ochrona stanowisk archeologicznych).
- zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego (np. umieszczanie zabytków rejestrowych oraz ewidencyjnych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, wykonywanie prac przy zabytkach rejestrowych pod nadzorem konserwatorskim).
- ochrona krajobrazu kulturowego i poprawa ładu przestrzennego (np. egzekwowanie zapisów określonych w MPZP, aktualizacja i weryfikacja istniejącego zbioru kart adresowych znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków).
- edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym (np. wózek i promowanie szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych przebiegających w pobliżu obiektów zabytkowych, wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, bibliotek oraz innych instytucji kultury, organizowanie konkursów artystycznych poruszających tematykę zabytków, informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwości pozyskiwania środków na odnowę zabytków wpisanych do rejestru zabytków).
- promocja dziedzictwa kulturowego gminy służąca kreacji produktów turystyki kulturowej (np. wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego Gminy, promocja i rozwój istniejących szlaków turystycznych, utworzenie regionalnej izby tradycji oraz promocja tworzenia lokalnych izb o charakterze muzealnym przez mieszkańców i lokalne stowarzyszenie, opracowanie i wydanie, np. albumów dokumentującego życie codzienne gminy, mieszkańców, wydarzenia z historii regionu).

Ochrona krajobrazu kulturowego – zadania gospodarczo-przestrzenne.

Zadania:

- Uwzględnienie różnych form ochrony dziedzictwa kulturowego w planach miejscowych i w wydawanych decyzjach przez urzędy:
 - ✓ ochrona historycznie ukształtowanego układu przestrzennego miejscowości i zespołów zabytkowej zabudowy;
 - ✓ przeciwdziałanie rozproszaniu osadnictwa i ochrony historycznie ukształtowanych układów osadniczych przez wyznaczenie w planach miejscowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk;
 - ✓ przeciwdziałanie rozdrabnianiu własności historycznej; wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarze historycznych siedlisk nawiązującą do celów budownictwa regionalnego, estetyzacja zagospodarowania terenu i budowli; dostosowanie do standardów zabytkowej przestrzeni publicznej; przeciwdziałanie rozbudowie, przebudowie obiektów zabytkowych zmieniających bryłę zabytków.
- Podejmowanie różnych form ochrony, rewaloryzacji oraz oznakowania stanowisk archeologicznych, uwzględnienie ich zachowania w decyzjach wydawanych przez urzędy.
- Pozyskiwanie środków z funduszy pomocowych na przedsięwzięcia umożliwiające tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, obsługą ruchu turystycznego, agroturystyki i ekoturystyki.

4.2.6 Strategia Rozwoju Sudety na lata 2030

Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego południowej i zachodniej części województwa dolnośląskiego na lata 2020-2030, obejmująca swoim zasięgiem subregiony wałbrzyski i jeleniogórski (NUTS 3). Ukierunkowana jest na budowę spójności terytorialnej w oparciu o specyfikę obszaru oraz wzmacnianie tożsamości poprzez aktywizację społeczności lokalnej. Jej celem głównym jest: Długookresowa współpraca, wysoka jakość życia i środowiska, konkurencyjna i innowacyjna gospodarka.

W Programie wyznaczono cele strategiczne, priorytety oraz działania strategiczne. Poniżej wymieniono te, które dotyczą dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny 4: Zdrowie, wypoczynek, rekreacja

4.1. Ochrona i rewitalizacja walorów kulturowych i przyrodniczych:

4.1.2. Rewitalizacja zabytkowych układów urbanistycznych i założeń uzdrowiskowych,

4.1.4. Współpraca z WBU, Dolnośląskim Konserwatorem Zabytków, Dyrekcjami Parków Narodowych oraz RDOŚ na rzecz wyznaczenia obszarów szczególnie cennych przyrodniczo oraz kulturowo do objęcia planowaniem miejscowym (MPZP).

4.3. Rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i uzdrowiskowej:

4.3.1. Współpraca na rzecz ciągłości zagospodarowania turystycznego (duża i mała architektura, punkty widokowe, parkingi itp.),

4.3.2. Kooperacja z Zarządami Uzdrowisk w celu rozwoju harmonijnego rozwoju zaplecza turystyczno-rekreacyjnego kurortów,

4.3.3. Współpraca gmin na rzecz rozwoju zintegrowanej sieci ścieżek rowerowych,

4.3.4. Wykorzystanie dobrych praktyk na rzecz Integracji zagospodarowania i pakietyzacji tematycznej (na wzór Doliny Pałaców i Ogrodów).

4.4. Zintegrowany marketing terytorialny:

4.4.1. Promowanie współpracy w zakresie kreowania wspólnego, pozytywnego wizerunku społecznego (zamieszkaj tu, nie wyjeżdżaj),

4.4.2. Integracja działań w zakresie marketingu gospodarczego obszaru (rozpocznij działalność, zainwestuj tu),

4.4.3. Współpraca JST na rzecz zintegrowanej promocji turystycznej całych Sudetów (przyjeżdż do nas, spędź tu wakacje),

4.4.4. Integracja działań w celu zbudowania wieloletniego planu marketingowego zmieniającego peryferyjny i problemowy wizerunek regionu na nowoczesne, kreatywne miejsce zamieszkania, pracy i rekreacji.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Krotoszyce wykazuje zgodność z opisanymi poniżej dokumentami strategicznymi i planistycznymi wykonanymi na poziomie gminy.

Gmina ma obowiązek wykonania do dnia 30 czerwca 2026 r. planu ogólnego gminy, który zgodnie z ustawą z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1688 oraz z 2024 r. poz. 1824) oraz ustawą z dnia 4 kwietnia 2025 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2025 poz. 527) zastąpi studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

5.1.1 Strategia Rozwoju Gminy Krotoszyce na lata 2016-2025

Strategia Rozwoju Gminy Krotoszyce na lata 2016-2025 przyjęta została Uchwałą Nr XXII/78/2013 z dnia 29 grudnia 2015 r. W Strategii zaproponowano kierunki i cele odnoszące się do dziedzictwa kulturalnego, m.in.:

Kierunek rozwoju: Poprawa estetyki i zagospodarowania przestrzeni publicznej:

Cele:

- ✓ Stworzenie systemu tablic informacyjnych. Proponuje się lepsze oznakowanie szlaków rowerowych i pieszych, zabytków architektonicznych, miejsc historycznych. Umieszczenie tablic z opisem obiektów czy całych miejscowości. Ważne, aby wszystkie one tworzyły spójny system, były podobne wizualnie.
- ✓ Oczyszczenie i oznakowanie szlaków turystycznych (w tym promocja przebiegu tych szlaków, powstanie wybranych miejsc do odpoczynku, wyznaczenie punktów widokowych w bardziej atrakcyjnych miejscach).
- ✓ Dbłość o zabytki (obiekty architektoniczne, liczne pomniki historyczne, mniejsze obiekty, figury, itp.).
- ✓ Wytczenie szlaków historycznych bądź przyrodniczych (szlaki turystyczne, edukacyjne).

Kierunek rozwoju: Promocja walorów Gminy Krotoszyce

Cele:

- ✓ Uatrakcyjnienie oferty muzeum w Duninie (remont obiektu, inwentaryzacja eksponatów, wyposażenie muzeum w monitor, na którym wyświetlano by filmy dokumentalne dotyczące bitwy, organizacja mini pikników historycznych).
- ✓

5.1.2 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Krotoszyce

W dniu 24.09.2023 r. oraz w dniu 07.05.2025 r. weszła w życie nowelizacja ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, która wyeliminuje studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. W miejscu tego dokumentu będą musiały zostać wykonane plany ogólne. Obowiązujące przed wejściem w życie nowelizacji studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin zachowają moc do dnia wejścia w życie planu ogólnego danej gminy, jednak nie dłużej niż do dnia 30 czerwca 2026 r. i będzie stosowało się do nich przepisy dotychczasowe. Zgodnie

z zapisami ustawy plany ogólne sporządza się dla obszaru gminy, z wyłączeniem morskich wód wewnętrznych oraz terenów zamkniętych innych niż ustalane przez ministra właściwego do spraw transportu. W planie ogólnym określa się strefy planistyczne i gminne standardy urbanistyczne; można określić również obszary uzupełnienia zabudowy i obszary zabudowy śródmiejskiej. Ustalenia planu ogólnego uwzględnia się przy sporządzeniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz stanowią podstawę prawną decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowaniu terenu. Przy ustalaniu planu ogólnego gminy uwzględnia się m.in. zabytki objęte formami ochrony, o których mowa w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami lub ujęte w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków oraz dobra kultury współczesnej.

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie, którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego. W przypadku istotnych zmian uwarunkowań lub dokonania znaczących odstępstw od ustaleń niniejszego Studium, należy przystąpić do kolejnych jego aktualizacji. Między innymi, dlatego celowe jest dokonywanie oceny aktualności Studium, co najmniej raz w ciągu kadencji Rady Gminy, co wynika także z obowiązujących przepisów.

Studium ma bardzo duże znaczenie dla prawidłowej realizacji ochrony dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Ustalenia tam zawarte rzutują w następstwie na dalszą politykę gminy odnoszącą się do ochrony zabytków, a ustaloną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzjach o warunkach zabudowy. Ponadto w Studium zawarta jest spójna koncepcja rozwoju gminy oraz poszczególnych branż ważnych z punktu widzenia lokalnych społeczności, które mogą znacząco wpływać na jakość ochrony i stan zachowania zabytków.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Krotoszyce zostało przyjęte Uchwałą Nr XII/68/99 Rady Gminy Krotoszyce z dnia 10 listopada 1999 r. Ostatnia zmiana Studium zostało przyjęte Uchwałą Nr XVII/143/2020 Rady Gminy Krotoszyce z dnia 8 września 2020 r.

W Studium wyznaczono obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

W stosunku do układów przestrzennych terenów wsi, a także walorów krajobrazowych ich otoczenia w studium ustala się:

1. utrzymanie ich historycznie ukształtowanego układu ruralistycznego, poprzez określenie zasad lokalizacji nowej zabudowy i sposobu zagospodarowania terenu,
2. dopuszczenia do wypełnienia ubytków w historycznie ukształtowanych ciągach zabudowy, z poszanowaniem zasady dobrego sąsiedztwa i wykorzystania lokalnych tradycji budowlanych,
3. utrzymanie i eksponowanie układów przestrzennych wsi, a także mniejszych elementów zagospodarowania, a w tym pomników i kapliczek przydrożnych, dawnych urządzeń technicznych i komunikacyjnych oraz układów komponowanej zieleni, parków, cmentarzy,
4. utrzymanie historycznie ukształtowanej sieci dróg wraz z ich zadrzewieniem, w tym odtworzenie zieleni przydrożnej jako elementu dopełniającego układy zabudowy ulic,
5. zachowanie atrakcyjnych krajobrazowo krawędzi leśnych zamykających obszary otwarte w otoczeniu miejscowości,
6. zachowanie w dobrym stanie technicznym i estetycznym dominant architektonicznych i krajobrazowych oraz utrzymanie ich ekspozycji w krajobrazie kulturowym,
7. zahamowanie niekorzystnych procesów degradacji krajobrazu jak np. wycinka zadrzewień przydrożnych i śródpolnych,
8. potrzebę realizacji działań mających na celu:
 - a) zahamowanie procesów degradacji zabytków,

- b) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
 - c) zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.
9. system stref ochrony konserwatorskiej,
10. obowiązek opracowania planów miejscowych obejmujących obszary o wartościach historycznych i kulturowych z uwzględnieniem zagadnień rewaloryzacji i kształtowania krajobrazu kulturowego,
11. w granicach administracyjnych gminy Krotoszyce wyznacza się następujące strefy ochrony krajobrazu:
- a) **Strefa "W" ścisłej ochrony konserwatorskiej**, dla której wprowadza się
- priorytet wymogów konserwatorskich, w odniesieniu do stanowisk archeologicznych oraz krzyży pokutnych, wchodzących w obszar oddziaływania strefy,
 - zakaz działań inwestycyjnych nie związanych bezpośrednio z konserwacją i rewaloryzacją terenu objętego jej oddziaływaniem,
 - dopuszcza się jedynie przeprowadzenie prac porządkowych oraz konserwację zachowanych elementów zabytkowych, celem ekspozycji w terenie lub zabezpieczenia przed zniszczeniem,
 - strefa dla zespołów kościelnych równoznaczna jest ze strefą ścisłej ochrony konserwatorskiej "W" dla zabytków archeologicznych,
 - w ramach ochrony obszarów i obiektów wpisanych do rejestru zabytków obowiązuje utrzymanie historycznej kompozycji układu urbanistycznego, posiadającego czytelnie zachowany układ, w tym: istniejących ciągów ulicznych z ich przekrojami i liniami zabudowy frontowej, kompozycji zabudowy obrzeżnej w granicach historycznych parceli, gabarytów wysokościowych zabudowy, wytyczonych poprzez wysokości zachowanej zabudowy historycznej, historycznych dominant i ich ekspozycji,
 - w ramach obiektów wpisanych do rejestru zabytków obowiązuje: trwałe zachowanie historycznej formy architektonicznej i substancji budowlanej, opracowanie rozwiązań inwestycyjnych, w tym dotyczących otoczenia obiektu zabytkowego, na podstawie zaleceń konserwatorskich i w uzgodnieniu z Dolnośląskim Konserwatorem Zabytków, zgodnie z obowiązującymi przepisami szczególnymi,
- w odniesieniu do stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków: zakaz wszelkiej działalności związanej z pracami ziemnymi, poza zatwierdzonymi przez służby ochrony zabytków, zachowanie istniejącego układu topograficznego grodzisk,
- w ramach obszaru objętego strefą wszelkie ewentualne prace należy uzgadniać z Dolnośląskim Wojewódzkim konserwatorem Zabytków, w tym za jego pozwoleniem prowadzić prace archeologiczne i wykopaliskowe,
 - wszelkie prace o charakterze ruralistycznym (lokalizacje nowych obiektów, wyburzenia) budowlanym (remont, przebudowy), jak również prace związane z kształtowaniem przestrzeni (drogi, ogrodzenia, zieleńce) oraz wszelka działalność o charakterze plastycznym (reklamy, kolorystyki, mała architektura) itp. jako mające wpływ na dokonanie w nim zmian - wymagają uzyskania zezwolenia właściwego Konserwatora Zabytków,
 - nakazuje się zachować, pielęgnować, a w razie potrzeby uzupełniać istniejącą w ramach strefy zieleń, poddając ją bieżącym zabiegom sanitarnym, ustalenia te dotyczą parków, alei i innych grup starodrzewu,
- Strefę "W" ścisłej ochrony konserwatorskiej wyznacza się dla:
1. zespołów kościelnych z cmentarzem:
 - kościoła filialnego p.w. Narodzenia NMP wraz z cmentarzem w Czerwonym Kościele,
 - kościoła filialnego p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa wraz z cmentarzem w Kościelcu,
 - kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP wraz z cmentarzem w Krotoszycach,
 2. stanowisk archeologicznych o zachowanej formie krajobrazowej - grodzisk oraz terenów do nich przyległych, stanowiących jego otoczenie:
 - grodzisko w Duninie (AZP 11/106/78-19),
 - grodzisko w Krajowie (AZP 1/59/79-19),
 - grodzisko w Krotoszycach (AZP 9/43/78-19),
 - grodzisko w Warmątowicach Sienkiewiczowskich (AZP 1/4/79-20).
 3. krzyży pokutnych wraz z ich najbliższym otoczeniem.

b) **Strefa "OW" obserwacji archeologicznej**, dla której wprowadza się następujące ustalenia:

- wszelkie zamierzenia inwestycyjne na tym obszarze, związane z pracami ziemnymi, należy uzgodnić z Dolnośląskim Konserwatorem Zabytków, w tym co do konieczności ich prowadzenia pod nadzorem archeologicznym i za pozwoleniem Dolnośląskiego Konserwatora Zabytków,
- nadzór archeologiczny i ratownicze badania prowadzone są przez uprawnionego archeologa,
- pozwolenie konserwatorskie na prace uzyskać należy przed wydaniem pozwolenia na budowę lub przed uzyskaniem zaświadczenia potwierdzającego akceptację przyjęcia zgłoszenia robót budowlanych, dla planowanej inwestycji,
- w obrębie znajdujących się na terenie objętym opracowaniem chronionych stanowisk archeologicznych oraz w ich bezpośrednim sąsiedztwie wszelkie zamierzenia inwestycyjne wymagają przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych,
- dla zespołów pałacowych, pałacowo-folwarcznych, dworskich, folwarcznych wraz z parkiem obowiązuje ustalenie, na podstawie którego wszelkie prace ziemne wymagają przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych lub archeologiczno-architektonicznych, za pozwoleniem Dolnośląskiego konserwatora Zabytków.

Strefę "OW" wyznacza się dla wsi Krotoszyce, Wilczyce, Krajów, Winnica, Bielowice, Warmatowice Sienkiewiczowskie, Tyńczyk Legnicki, Babin, Kozice, Prostynia, Dunino, Szymanowice, Czerwony Kościół.

Przebieg granic stref "OW" dla wymienionych miejscowości ustala się z przebiegiem granicy obszarów wiejskich, linii rozgraniczających, przebiegu linii zabudowy, zainwestowania istniejącego i przewidywanego, do realizacji na:

- ✓ obszarach o zachowanych reliktach intensywnego pradziejowego i historycznego osadnictwa, przewidzianych pod rozwój zabudowy,
- ✓ w miejscach zespołów pałacowo-folwarcznych wraz z parkami:
 - pałac i folwark wraz z parkiem w Krotoszycach,
 - pałac i folwark wraz z parkiem w Krajowie,
 - pałac i folwark wraz z parkiem w Tyńczyku Legnickim,
 - pałac i folwark wraz z parkiem w Janowicach Dużych,
 - pałac i folwark wraz z parkiem w Warmatowicach Sienkiewiczowskich,
 - pałac i folwark wraz z parkiem w Bielowicach,
 - pałac i folwark w Babinie,
 - pałac i folwark wraz z parkiem w Szymanowicach.
- ✓ w miejscach stanowisk archeologicznych oraz ich bezpośredniego sąsiedztwa.

5.1.3 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Krotoszyce

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego stanowią akty prawa miejscowego przyjmowane w formie uchwał przez Radę Miejską/Gminy, określające przeznaczenie oraz warunki zagospodarowania i zabudowy terenów. MPZP uwzględniają również ochronę dziedzictwa kulturowego i zabytków poprzez określenie obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską.

Gmina Krotoszyce posiada 16 obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Spośród nich w 7 uwzględniono obiekty i obszary zabytkowe obejmując je jednocześnie ochroną konserwatorską.

1. Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego działki Nr 70, położonej we wsi Warmatowice. Uchwała Nr XXXV/179/98 z dnia 30.03.1998 r. Zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków nie ustalono ze względu na ich brak na obszarze.

2. Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego działki Nr 296/1 położonej w miejscowości Krotoszyce. Uchwała Nr XXXII/173/02 z dnia 07.02.2002 r. Zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków nie ustalono ze względu na ich brak na obszarze.

3. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego działki Nr 225 i części działki Nr 226/1 położonych w miejscowości Krotoszyce. Uchwała Nr XXXII/174/02 z dnia 07.02.2002 r. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków nie ustalono ze względu na ich brak na obszarze.

4. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego działki Nr 5/2 położonej w miejscowości Krotoszyce. Uchwała Nr XXXII/175/02 z dnia 07.02.2002 r. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków nie ustalono ze względu na ich brak na obszarze.

5. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego działki Nr 112/60 położonej w miejscowości Szymanowice. Uchwała Nr XXXII/176/02 z dnia 07.02.2002 r. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków nie ustalono ze względu na ich brak na obszarze.

6. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru funkcjonalnego cmentarza komunalnego dla miasta Legnicy - obszar Krotoszyce. Uchwała Nr 1233 z dnia 26.02.2004 r.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

- 1) Wyznacza się strefy obserwacji archeologicznej, zgodnie z oznaczeniami na rysunku planu.
- 2) W trakcie prowadzenia prac ziemnych wykonywanych w pobliżu i w obrębie stref obserwacji archeologicznej, o których mowa w ust. 1, a także w obrębie potencjalnych stref obserwacji archeologicznej, które mogą być wyznaczone w wyniku pogłębienia rozpoznania terenu, inwestor winien zapewnić na koszt własny przeprowadzenie ratowniczych badań archeologicznych, po uprzednim uzyskaniu zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- 3) Na całym obszarze objętym planem wszelkie prace ziemne winny być prowadzone pod nadzorem archeologicznym, po uprzednim uzyskaniu zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- 4) W przypadku ujawnienia w trakcie prowadzonych robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, który posiada cechy zabytku, należy postępować zgodnie z przepisami odrębnymi.

7. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru terenu pod lokalizację obiektów i urządzeń produkcji przemysłowej, transportu i logistyki, baz, składów i magazynów we wsi Złotniki. Uchwała Nr VIII/37/07 z dnia 03.09.2007 r.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

- 1) Wyznacza się stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków, zgodnie z oznaczeniem na rysunku planu - 6/48, AZP 78-20 - ślad osadnictwa - pradzieje, osada - kultura przeworska.

Na wszelkie prace prowadzone w rejonie stanowiska należy uzyskać zgodę Wojewódzkiego konserwatora Zabytków. Inwestor zobowiązany jest na swój koszt zapewnić nadzór archeologiczny lub w razie konieczności przeprowadzić wyprzedzające badania archeologiczne.

- 2) W przypadku odkrycia, podczas robót ziemnych, na terenie objętym planem, przedmiotu, co, do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem inwestor jest zobowiązany zabezpieczyć przedmiot wraz z miejscem znalezienia i niezwłocznie powiadomić o tym Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a jeśli nie jest to możliwe Wójta Gminy Krotoszyce.

8. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru działki nr 3 w obrębie wsi Winnica. Uchwała Nr XXVII/170/2010 z dnia 27.10.2010 r.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

8. W obrębie znajdujących się na terenie objętym opracowaniem chronionych stanowisk archeologicznych oraz w ich bezpośrednim sąsiedztwie wszelkie zamierzenia inwestycyjne wymagają przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych. Przed uzyskaniem pozwolenia na budowę, a dla robót nie wymagających pozwolenia na budowę – przed realizacją inwestycji, tj. przed uzyskaniem zaświadczenia potwierdzającego akceptację przyjęcia zgłoszenia wykonywania robót budowlanych, należy uzyskać pozwolenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na przeprowadzenie ziemnych robót budowlanych na terenie zabytkowym w trybie prac konserwatorskich, które polegają na przeprowadzeniu wyprzedzających ratowniczych badań archeologicznych metodą wykopaliskową, przez uprawnionego archeologa.

9. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru działki nr 16/2 obręb wsi Dunino. Uchwała Nr XXVIII/178/2010 z dnia 29.06.2010 r.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

12. W obrębie znajdującego się na terenie objętym opracowaniem chronionego stanowiska archeologicznego oznaczonego nr 12/107 AZP 78-19 (śląd osadnictwa – pradzieje, osada – późne średniowiecze) oraz w jego bezpośrednim sąsiedztwie wszelkie zamierzenia inwestycyjne wymagają przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych. Przed uzyskaniem pozwolenia na budowę, a dla robót nie wymagających pozwolenia na budowę – przed realizacją inwestycji, tj. przed uzyskaniem zaświadczenia potwierdzającego akceptację przyjęcia zgłoszenia wykonywania robót budowlanych, należy uzyskać pozwolenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na przeprowadzenie ziemnych robót budowlanych na terenie zabytkowym w trybie prac konserwatorskich, które polegają na przeprowadzeniu wyprzedzających ratowniczych badań archeologicznych metodą wykopaliskową, przez uprawnionego archeologa.

10. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru działki nr 72 w obrębie wsi Warmatowice Sienkiewiczowskie. Uchwała Nr IV/27/2011 z dnia 21.02.2011 r. *Zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków nie ustalono ze względu na ich brak na obszarze.*

11. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru działki nr 148/7 w obrębie wsi Złotniki. Uchwała Nr XV/133/2012 z dnia 28.12.2012 r.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

1) wskazuje się stanowisko archeologiczne zgodnie z rysunkiem planu oraz tabelą nr 1 (stanowisko archeologiczne nr 5 (AZP 78-20/47, punkt osadniczy - pradzieje).

2) w obrębie stanowiska archeologicznego wprowadza się wymóg przeprowadzenia badań archeologicznych zgodnie z przepisami odrębnymi.

12. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru działki nr 185 w obrębie wsi Winnica. Uchwała Nr XXVII/218/2014 z dnia 30.06.2014 r. *Zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków nie ustalono ze względu na ich brak na obszarze.*

13. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru działki nr 23/9, obręb Tyńczyk Legnicki. Uchwała Nr VI/45/2015 z dnia 24.06.2015 r.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

7. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, ustala się, iż część obszaru objętego planem zlokalizowana jest w strefie ochrony konserwatorskiej OW – obserwacji archeologicznej. Zagospodarowanie i działania inwestycyjne w granicach strefy ochrony konserwatorskiej OW – zgodnie z przepisami szczególnymi.

14. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru działki nr 191 i nr 194, obręb Krajów. Uchwała Nr XVI/111/2016 z dnia 16.11.2016 r. *Zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków nie ustalono ze względu na ich brak na obszarze.*

15. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru lokalizacji inwestycji celu publicznego, jaką jest dwutorowa napowietrzna linia elektroenergetyczna 400 kV Mikołowa - Czarna. Uchwała Nr III/14/2018 z dnia 28.12.2018 r.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

15. Na obszarze planu wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego. W granicach stref obowiązują zasady ochrony zgodnie z przepisami o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

17. 6. Na obszarze planu odkryte podczas prac ziemnych przedmioty, co do których istnieje przypuszczenie, że są zabytkami, podlegają ochronie na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

16. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru działki nr 93/2 (część), obręb Krajów. Uchwała Nr V/38/2019 z dnia 26.02.2019 r.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

7. 1. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych:

1) część obszaru objętego planem znajduje się w strefie ochrony konserwatorskiej „OW” - obserwacji archeologicznej, obejmującej tereny występowania pozostałości terenowych pradziejowego i historycznego osadnictwa;

2) działania inwestycyjne związane ze zmianą zagospodarowania, pracami ziemnymi oraz budową obiektów budowlanych w granicach strefy ochrony konserwatorskiej „OW” - obserwacji archeologicznej należy realizować zgodnie z przepisami szczególnymi.

2. Na obszarze objętym planem, stanowiska archeologiczne oraz budynki ujęte w gminnej ewidencji zabytków nie występują.

3. Nie ustala się zasad ochrony dóbr kultury współczesnej - gdyż nie występują one w granicach obszaru objętego planem.

17. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu działek nr 38 (część), 39/1 i 39/2 (część), obręb Krajów. Uchwała Nr XXVIII/237/2022 z dnia 14.02.2022 r.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

7. 1. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

1) część obszaru objętego planem znajduje się w strefie ochrony konserwatorskiej „OW” – obserwacji archeologicznej, obejmującej tereny występowania pozostałości terenowych pradziejowego i historycznego osadnictwa;

2) działania inwestycyjne związane ze zmianą zagospodarowania, pracami ziemnymi oraz budową obiektów budowlanych w granicach strefy ochrony konserwatorskiej „OW” – obserwacji archeologicznej należy realizować zgodnie z przepisami odrębnymi.

2. Na obszarze objętym planem, stanowiska archeologiczne oraz budynki ujęte w gminnej ewidencji zabytków nie występują.

18. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu działki nr 193, obręb Krajów. Uchwała Nr XXXIV/282/2022 z dnia 29.09.2022 r. *Zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków nie ustalono ze względu na ich brak na obszarze.*

19. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu działek nr 104, 105, 108 (część) i 113 (część), obręb Wilczyce. Uchwała Nr XXXV/291/2022 z dnia 28.10.2022 r.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

7. 1. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

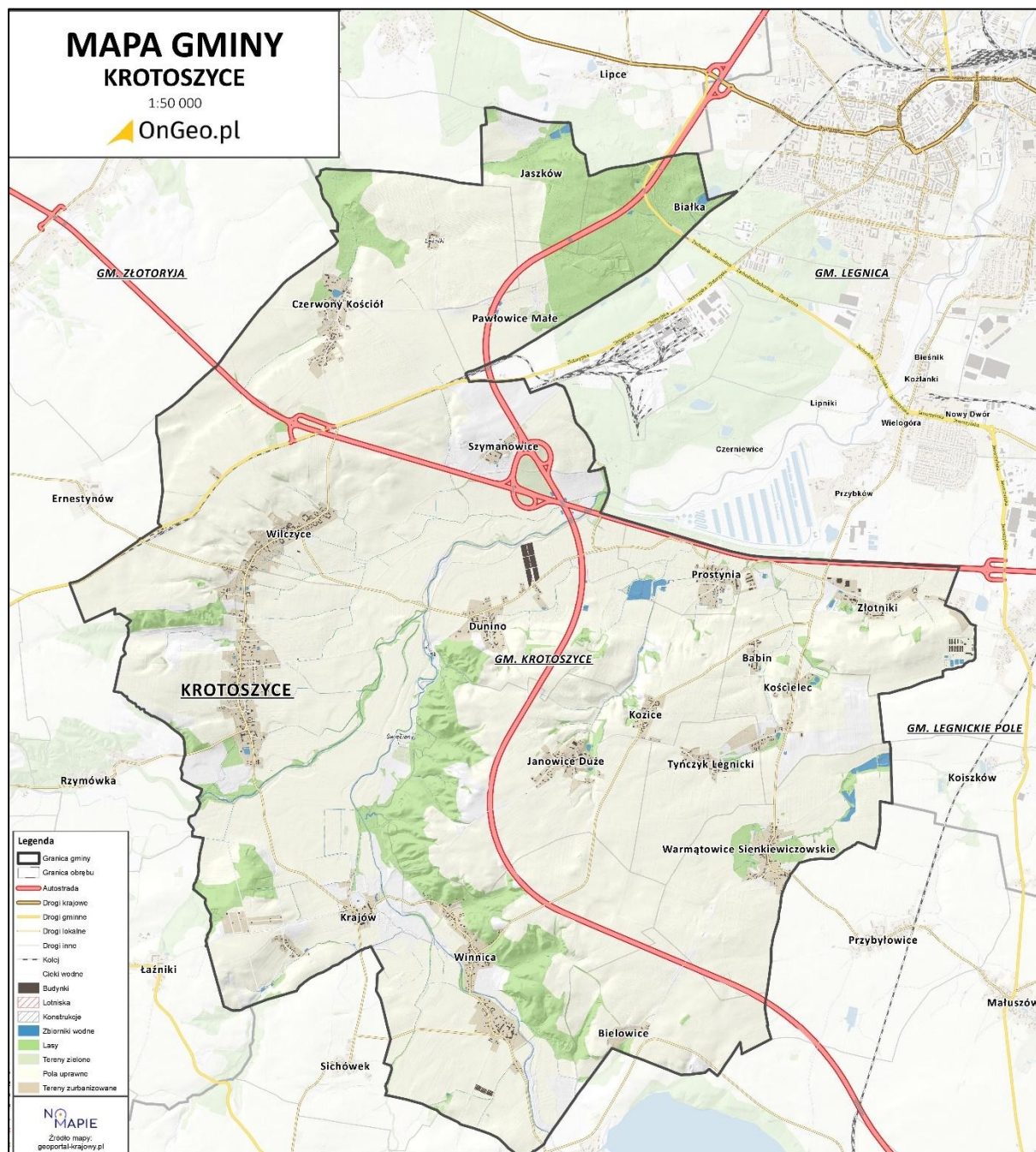
1) część obszaru objętego planem znajduje się w strefie ochrony konserwatorskiej „OW” – obserwacji archeologicznej, obejmującej tereny występowania pozostałości terenowych pradziejowego i historycznego osadnictwa;

2) działania inwestycyjne związane ze zmianą zagospodarowania, pracami ziemnymi oraz budową obiektów budowlanych w granicach strefy ochrony konserwatorskiej „OW” – obserwacji archeologicznej należy realizować zgodnie z przepisami odrębnymi.

2. Na obszarze objętym planem, stanowiska archeologiczne oraz budynki ujęte w gminnej ewidencji zabytków nie występują.

5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1 Charakterystyka gminy

Ryc. 1. Gmina Krotoszyce (źródło: <https://krotoszyce.geoportal-krajowy.pl>).

Krotoszyce to wiejska gmina w województwie dolnośląskim, w powiecie legnickim. W latach 1975–1998 gmina położona była w województwie legnickim. Obecnie w województwie dolnośląskim. Graniczy z następującymi gminami: Legnicą, Legnickim Polem, Męcinką, Miłkowicami i Złotoryją. Gmina zajmuje powierzchnię 67,59 km², z czego 84 % stanowią użytki rolne, 5 % użytki leśne. Gmina stanowi 9,08% powierzchni powiatu legnickiego. W skład gminy wchodzi następujące sołectwa: Babin – Kościelec, Czerwony Kościół, Dunino, Janowice Duże, Kozice, Krajów, Krotoszyce, Prostynia, Szymanowice, Tyńczyk Legnicki, Warmatowice Sienkiewiczowskie, Wilczyce, Winnica-Bielowice, Złotniki.

Według regionalizacji fizyko-geograficznej Polski obszar Gminy Krotoszyce położony jest w obrębie trzech jednostek należących do makroregionu Nizina Śląsko-Łużycka. W przeważającej części obszar gminy mieści się w obrębie mezoregionu Równiny Chojnowskiej. Wschodnia część, na wschód od linii Dunino – Krajów obejmuje mikroregion Równina Jaworska, zachodnia zaś z Krotoszycami i Wilczycami – Wysoczyznę Chojnowską. Niewielki fragment północnej części gminy obejmuje fragment mikroregionu Doliny Dolnej Kaczawy, który przynależy do mezoregionu Równina Legnicka. Granica pomiędzy tymi dwoma mezoregionami przebiega wzdłuż linii wyznaczonej przez miejscowości Złotniki – Prostynia – Szymanowice – Czerwony Kościół.

Według stanu na dzień 31.12.2024 r. gmina liczyła 3104 mieszkańców stale zameldowanych (w tym 1553 mężczyzn i 1552 kobiety) oraz 56 osób czasowo zameldowane. W 2024 r. bilans demograficzny był ujemny, ponieważ urodzonych było 14 osób, a odnotowano 36 zgonów. W ciągu roku zameldowano 66 osób.

5.2.2 Rys historyczny gminy

Pierwsze informacje dotyczące terenów Gminy Krotoszyce pochodzą z XII w. i związane są z opactwem cysterskim w Lubiążu założonym w 1175 r., które to od kasztelana legnickiego Bolesława Wysokiego otrzymało osadę położoną na terenie dzisiejszej wsi Krajów. Do opactwa należały również od 1177 r. tereny wokół wsi Winnica. Podczas wojen husyckich obie wsie spłonęły, odbudowano je na przełomie XVII i XVIII w.

Osadnictwo na terenie obecnej Gminy Krotoszyce kształtowało się w sposób zróżnicowany. Poszczególne miejscowości powstawały z nadań książęcych (Krotoszyce, Czerwony Kościół), z nadań klasztorom (Janowice, Bielowice, Winnica) lub jako siedziby rycerskie (Krajów). Na przestrzeni wieków miejscowości często zmieniali właściciele. Na początku XVI w. przy dobrach ziemskich zaczęto wznosić rezydencje, które przebudowywano i modernizowano stosownie do rangi i zamożności właścicieli. Na przełomie XVIII i XIX w. przy pałacach i dworach zaczęto zakładać parki krajobrazowe (Czerwony Kościół, Krotoszyce, Warmątowice Sienkiewiczowskie, Bielowice, Janowice, Krajów). W XIX w., w związku z intensywnym rozwojem rolnictwa zaczęły powstawać folwarki, w skład których wchodziły budynki gospodarcze. W II poł. XIX w. na granicach gminy Krotoszyce została zbudowana linia kolejowa na trasie Legnica-Złotoryja. W latach 30-tych XX w. powstała dwupasmowa droga szybkiego ruchu (autostrada) z Berlina w kierunku na Górny Śląsk, przez Wrocław.

Babin

W XIII w. miejscowość była własnością biskupią. W XV w. jako właściciel wymieniony jest legnicki klasztor żeński. Legat zatwierdzono nadaniem książęcym z 1411 r. Benedyktynki były prawdopodobnie właścicielkami posiadłości do sekularyzacji zakonu w 1810 r. Następnie Babin przechodzi w ręce prywatne. W 1845 r. wymieniana jest jako właścicielka Augusta Höppe. Od 1855 r. właścicielami była rodzina Braunów (w 1917 r. wzmiankowany Reinhold Braun). Po wojnie, w latach 1945-47 pałac wykorzystywała Armia Radziecka, od 1947 r. w posiadaniu Zdzisława Kołodzieja.

Bielowice

Wieś od XIII w. należała do klasztoru cystersów z Lubiąża. Gospodarstwo w Bielowicach podlegało majątkowi w Słupie, a mieszkała w nim służba klasztorna. Cystersi z niewielką przerwą posiadali Bielowice do momentu sekularyzacji zakonu. Od 1810 r. wieś stała się własnością Skarbu Państwa. Od poł. XIX w. właścicielką była wdowa Grosspietsch, w 1905 r. wymieniony jest R. Jürgens. Ok. 1917 r. Bielowice były częścią majątku malczyckiego von Sprengerów i jako takie dotrwały do czasów II wojny światowej.

Czerwony Kościół

Pierwsze wzmianki o wsi pochodzą z 1315 r., kiedy to Bolesław III nadał rycerzowi Woysicusowi patronat nad tamtejszym kościołem. Czerwony Kościół był siedzibą rodziny Rothkirchów, która przybyła na Śląsk w 1186 r. z Jadwigą z Meranu, gdy została ona żoną księcia Henryka I. Osiedliwszy się w Czerwonym Kościele przybrali nazwisko Rothkirchów. W 1370 r., Rothkirchowie stracili swoją

rodową siedzibę na przeszło 400 lat. W 1776 r. miejscowość Czerwony Kościół odkupił Hans Sigismund von Rothkirch.

Janowice Duże

Informacje o wsi, należącej do opactwa w Lubiążu, pochodzą z XIII w. Nazwa wsi wymieniana jest w dokumentach klasztornych z 1202 i 1222 r. Jako dobra lenne, w 1506 r. Janowice Duże przeszły na własność księstwa legnickiego. Pałac w Janowicach Dużych powstał w XVIII w. Przy pałacu, w XIX w. założono park z dwoma stawami połączonymi ciekim wodnym.

Krajów

Tereny dzisiejszej wsi w XII w. stanowiły siedzibę rycerza Dirsikrawa. Od 1230 r. stanowiła własność Klasztoru Lubiąskiego, następnie stała się własnością Księcia Henryka II. W 1546 r. Krajów wszedł w posiadanie Georga von Schweinitz i w rękach rodziny Schweinitz, wraz z okolicznymi terenami, pozostał do czasów II wojny światowej.

Krotoszyce

Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z roku 1255 r., zarządzana w ówczesnym czasie przez Księcia Bolesława II. Ostatnim znanym właścicielem Krotoszyc był Ferdynant Engler, jego rodzina zarządzała wsią do 1816 r. W skład wsi wchodziły: dwór z zespołem folwarcznym z XIX w., kościół ewangelicki, plebania, browar, szkoła, karczma i kuźnia. W blisko 76 domostwach rozlokowanych na terenie wsi zamieszkiwało ok. 500 mieszkańców.

Warmatowice Sienkiewiczowskie

Pierwsze wzmianki o wsi pochodzą z 1217 r. i znajdują się w dokumencie biskupa wrocławskiego Wawrzyńca jako „Warumtovici”. Nazwa wsi ulegała częstym zmianom, również w dokumentach z 1217 r. pojawia się inna nazwa Gniewomierowice, należąca do kościoła parafialnego w Słupie. Oznacza to, że jeszcze na wiele lat przed najazdem tatarskim i kolonizacją niemiecką wieś zamieszkiwała polska ludność. Sama nazwa Warmatowice jest pochodzenia patronimicznego wywodzi się z germańskiego imienia Warmunt, co etymologicznie oznacza „obrońca, opiekun”. Po 1241 r. w okresie kolonizacji zmienia nazwę na „Eichlolz”, która w dokumentach po raz pierwszy pojawia się w 1304 r. Na początku XIV w. należała do rycerza Mikołaja. W latach następnych była w posiadaniu prywatnym Mazyceyów i Tunckelów. W XVII w. wieś przeszła w ręce rodu Zedlitzów, a w 1602 r. jeden z nich Korzbok wybudował rezydencję w miejscu, w którym stoi dzisiaj dwór. Kolejni właściciele to: rodzina Schartossów, Bironów, a od 1812 r. Olszewskich. Syn Ludwika Wilhelma, pierwszego przedstawiciela rodu Olszewskich Ludwik Serafin, zakupił w 1812 r. Warmatowice dając początek ziemiańskiej linii śląskiej Olszewskich. W tym okresie majątek liczył 275 ha użytków rolnych, w tym 237 ha gruntów ornych.

W dniu 26 sierpnia 1813 r. w pobliżu Warmatowic na polach majątku rozległa się krwawa bitwa między wojskami francuskimi marszałka Mac Donalda i prusko-rosyjskimi pod wodzą generała Bluchnera, zakończona zwycięstwem wojsk sprzymierzonych. Znana w historii jako bitwa „Nad Kaczawą” i posiadająca polski akcent, gdyż jednym z dowódców wojsk francuskich był polski generał Dezydery Chłapowski. Dla upamiętnienia tej bitwy w 1913 r. we wsi wzniesiono obelisk, który dzisiaj zlokalizowany jest obok pałacu.

W XIX w. Warmatowice były typową wsią folwarczno-chałupniczą, gdzie największe gospodarstwo sołeckie zajmowało 5,4 ha (dzisiaj 20,3 ha). Około 1900 r. majątek odziedziczył Alfred von Olszewski ożeniony z Gabriellą von Zedlitz, z którą miał dwoje dzieci: córkę Drawę i syna Bolesława Bohdana. Te słowiańskie imiona dzieci wybrał pod wpływem lektur dzieł Henryka Sienkiewicza, dzięki którym odżyła w nim świadomość polskiego pochodzenia. W 1909 r. sporządził testament, w którym swój majątek przekazał dzieciom pod warunkiem, że się repolonizują, gdyby to nie nastąpiło majątek po śmierci żony miał przejść w posiadanie Henryka Sienkiewicza. Pisarz jednak zrzekł się wszelkich praw do tego spadku, a majątek od 1945 r. należał do potomków Alfreda Olszewskiego w linii żeńskiej. W okresie okupacji w majątku pracowali polscy robotnicy wywiezieni na przymusowe roboty. Wraz z wkroczeniem wojsk radzieckich, część budynków uległa zniszczeniu, a wieś otrzymała nazwę Dębni. W 1946 r. wieś została zasiedlona ludnością polską z różnych terenów i tych zza Bugu oraz zdemobilizowanych żołnierzy. Pozostała ludność niemiecka mieszkała

razem z Polakami do czerwca 1946 r. pracując na folwarku. Pierwszym sołtysem w 1946 r. wybrano Jana Michniewicza, który tę funkcję pełnił do 1948 r. W 1951 r. jednostka radziecka opuściła wieś przekazując folwark spółdzielni produkcyjnej, która istniała aż do 1956 r.

Winnica

Wraz z pobliską wsią Słup, będącą własnością klasztoru lubińskiego od 1177 r., spełniała ważną rolę centrum administracyjno-gospodarczego regionu południowego. W 1202 r. książę Henryk Brodaty funduje oddzielną grangię (folwark) - Winnicę. W 1217 r. powstaje osada wiejska zakupiona od księcia Bolesława III, przez opata Rudolfa.

Podczas wojen husyckich w XV w, Winnica i Słup zostają spalone. Ponowny rozkwit tych wsi ma miejsce w XVII i XVIII w. za sprawą opatów Nitschego i Baucha, dzięki którym powstały nowe zabudowania dworskie, a Winnica stała się prepozyturą klasztoru lubińskiego. Wzrost znaczenia Winnicy potwierdza nadanie w 1784 r. tej wsi statutu gminy.

Okres wojen napoleońskich przyniósł zniszczenie i zagładę wielu wspólnot zakonnych w tym również cystersów. W wyniku zwycięskiej kampanii Napoleona, Prusy zostały pokonane i zobowiązane do wypłacenia wysokiego odszkodowania wojennego. W celu zaspokojenia żądań francuskich, władze pruskie postanowiły w 1810 r. upaństwowić mienia śląskich klasztorów.

W połowie XIX w. majątek przechodzi na własność Marii Luizy Pauliny Hohenzollern - Hechigen pozostając we władaniu tej rodziny do 1945 r. Budynek klasztoru o powierzchni 0,30 ha położony na wydodrębnionej działce aktualnie znajduje się w stanie ruiny. Obok znajduje się odrestaurowana kuźnia pocysterska i wiata turystyczna. Cały zespół położony jest na europejskim szlaku cystersów i jest wpisany do rejestru zabytków województwa wrocławskiego.

5.2.3 Krajobraz kulturowy oraz zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalne, indywidualne oblicze miejsca, którego wizerunek jest syntezą elementów przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne - zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Ochrona dziedzictwa kulturowego, które należy przekazać przyszłym pokoleniom, jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

UKŁADY PRZESTRZENNE WSI

Zabudowa w poszczególnych miejscowościach Gminy Krotoszyce jest bardzo zróżnicowana. Tylko Krotoszyce i Wilczyce charakteryzuje zabudowa typowej ulicówki. Pozostałe miejscowości gminy odznaczają się zabudową rozczłonkowaną, od głównej drogi wiejskiej odchodzą odnogi, wzdłuż których zlokalizowane są budynki i zagrody przydomowe.

Analizując układ ruralistyczny poszczególnych wsi trudno jednoznacznie stwierdzić o przewadze jednej charakterystycznej. W stosunku do osi drogi budynki mają różne położenie, usytuowane są szczytem lub kalenicą. Zabudowa zagrodowa również przedstawia podobne tendencje. W jednym ciągu znajduje się budynek mieszkalny, przy nim budynek inwentarski i stodoła. Ta forma zabudowy zwrócona jest ścianą szczytową do drogi wiejskiej. Wyróżnić można zagrody, gdzie budynek mieszkalny jest wolnostojący, usytuowany ścianą frontową przy drodze wiejskiej, a w głębi, w podwórzu znajdują się zabudowania gospodarcze.

Stary układ ruralistyczny wsi przetrwał bez większych zmian do ok. poł. XIX w., do czasu budowy nowych dróg. W trakcie prac zacierano dawne kształty nawsia, starano się je regulować

i porządkować przestrzennie. W tym kształcie układy wsi, ze zmienionymi nawsiami, zachowały się do obecnych czasów.

Odmienny układ zabudowy reprezentują folwarki. Pałace zostały ulokowane w pewnym oddaleniu od drogi wiejskiej, zazwyczaj otoczone parkami, często ze zbiornikami wodnymi oraz wydzieloną częścią gospodarczą, z budynkami o znacznej kubaturze: oborami, stajniami, stodołami oraz tzw. czworakami mieszkalnymi. Zabudowania rozlokowane są wokół obszernego podwórze (majdanu). Po 1945 r. folwarki i związane z nimi dwory i pałace położone w granicach administracyjnych gminy, zarządzane były przez Państwowe Gospodarstwa Rolne. Zniszczone już w czasie działań wojennych, w okresie powojennym uległy dalszej degradacji, przede wszystkim pałace i założenia parkowe.

ARCHITEKTURA SAKRALNA

Architekturę sakralną na terenie Gminy Krotoszyce reprezentuje trzy zabytkowe kościoły, ewangelickie obecnie rzymskokatolickie (Czerwony Kościół, Kościelec i Krotoszyce) oraz zespół dawnego klasztoru cystersów w Winnicy. Świątynie pełnią rolę dominant architektonicznych w obrębie historycznych układów przestrzennych. Charakteryzuje je bogata forma architektoniczna. Stan ich zachowania jest dobry. Inaczej jest w przypadku dawnego klasztoru cysterskiego w Winnicy, który obecnie jest ruiną.

Tabela 1. Obiekty sakralne na terenie Gminy Krotoszyce.

Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Rejestr zabytków
Czerwony Kościół	Kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki filialny pw. Narodzenia NMP	ok. 1300 r., 1677 r., 1718 r. XIX w.	A/1508/679
Kościelec	Kościół filialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa	XV, 2 poł. XVIII w.	A/2070/834
Krotoszyce	Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP	ok. 1305 r., 1626 r., XIX/XX w.	A/2179/705
Winnica	Dawany dom zakonników cysterskiej grangii	XVII/XVIII w.	A/3429/1067/L

Czerwony Kościół. Kościół ewangelicki, ob. katolicki, parafialny pw. Narodzenia NMP

Kościół wymieniono po raz pierwszy w 1302 r. W 1315 r. książę Bolesław III powierza rycerzowi Woysicusowi patronat kościoła i mianuje proboszczem Gerharda. W 1433 r. ufundowano dzwon, a inskrypcje na nim poświęcono patronowi kościoła, św. Andrzejowi. W 1677 i 1718 r. kościół przebudowany. Z pierwotnego, średniowiecznego zachowało się sklepienie prezbiterium, wsparte na kolumnach o kielichowych kapitelach i talerzowych bazach oraz prawdopodobnie fragment ścian nawy. Z 1677 r. może pochodzić zakrystia. Prawdopodobnie podczas przebudowy w 1718 r. lub później pod koniec XVIII w. zlikwidowano sklepienie nawy i zastąpiono je wyżej umieszczonym sklepieniem pozornym, umożliwiającym wprowadzenie empor. Zmieniono wówczas okna, przekształcono łuk tęczy, dobudowano kruchtę zachodnią oraz apsydę, być może również sygnaturkę. W literaturze występuje także 1785 r. jako data wybudowania nowego kościoła z zachowaniem starej nawy i prezbiterium (Silesia Sacra), jednak nie jest ona potwierdzona w innych źródłach.

Kościół znajduje się na skraj wsi, przy drodze, w otoczeniu cmentarza, zamkniętego kamiennym murem. Ściany prezbiterium i nawy murowane z kamienia łamanego, sklepienia i ściany absydy z cegły pełnej, na zaprawie wapiennej, otynkowane zaprawą cementowo-wapienną. Gzyms wieńczący profilowany. Schody zewnętrzne z granitu. Konstrukcja wieżyczki drewniana. Rzut budynku regularny, na planie prostokąta z węższym od nawy prostokątnym prezbiterium i wielobocznie zamkniętą absydą. Wejście główne od strony zach., poprzez prostokątną kruchtę obudowaną

Fot. 1. Czerwony Kościół. Kościół pw. Narodzenia NMP (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

aneksami. Od płn. zakrystia na planie prostokąta, do niej od zach. dobudowana klatka schodowa prowadząca wcześniej do loży kolatorskiej, umiejscowionej nad zakrystią. Bryła budynku zwarta, dwukondygnacyjna z dwuosiową nawą i jednoosiowym prezbiterium, kryta dachem dwuspadowym, z czworoboczną, latarniową wieżyczką. Wejście od zach. poprzez dwukondygnacyjną kruchtę.

Krotoszyce. Kościół ewangelicki, ob. katolicki, parafialny pw. Wniebowzięcia NMP.

Kościół wzmiankowany w 1305 i 1335 r. Obecny jego kształt zawdzięcza przebudowom w latach 1626, 1777 i 1874 r. Z wcześniejszego kościoła zachowane wieża i mury magistralne zach. części nawy. Kościół znajduje się w centrum miejscowości, na wzniesieniu, w otoczeniu cmentarza zamkniętego kamiennym murem. Murowany z kamienia i cegły na zaprawie

Fot. 2. Krotoszyce. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

wapiennej. Zbudowany na planie wydłużonego prostokąta z wielobocznie zamkniętym niewyodrębnionym z nawy prezbiterium, zakrystią na planie prostokąta, wieżą od zach. Bryła dwu- oraz trójkondygnacyjna.

Kościelec. Kościół ewangelicki, ob. katolicki, filialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa

Świątynia gotycka wzmiankowana po raz pierwszy w źródłach w 1303 r., w testamencie plebana Guntherusa, następnie w 1335 r. w rejestrze nuncjusza Galhardusa z Legnicy. Od poł. XVI w. w posiadaniu protestantów. W 1695 r. przebudowana, powiększona, wewnątrz otrzymało trzy kondygnacyjną emporę. Wewnątrz, w ścianie zach., na poziomie górnej empory widoczne fragment strzemi dawanego kościoła. Inskrypcje na belkach konstrukcji nośnej dzwonu i deskach obudowy zegara świadczą o licznych naprawach. Widnieją tam daty 1818, 1872, 1902-32. Dawniej kościół parafialny, od 1945 r. filialny.

Kościół orientowany w centrum zabudowy wsi, przy skrzyżowaniu dróg Legnica-Warmatowice Sienkiewiczowskie i Kościelec-Babin, od strony płn. tej ostatniej, na wyniesieniu terenu, w otoczeniu cmentarza zamkniętego kamiennym murem.

Fot. 3. Kościelec. Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Winnica. Dawany dom zakonników cysterskiej grangii

Budynki należące do kompleksu dawnego klasztoru, powstały na przełomie XVII i XVIII w. Ziemia, na której powstała grangia cysterska została podarowana zakonnikom już w 1177 r., zaś budynki ufundowane zostały w XIII w. przez księcia Henryka I Brodatego. Część budynków należących do kompleksu wykonana została z miejscowego surowca - bazaltu. Wieś Winnica, która znacznie ucierpiała w XV w. podczas wojen husyckich, właśnie dzięki majątkowi cystersów została odbudowana i mogła się

Fot. 4. Winnica. Dawny zakon cysterski (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

rozwijać. Wtedy też powstały nowe budynki, a grangia cysterska nabrała podobnej do dzisiejszej formy. W czasach swojej świetności, grangia cysterska składała się z domu mieszkalnego zakonników, cegielni, kuźni, młynów wodnych, a także znajdowała się tam gorzelnia, browar, park, budynki gospodarcze oraz belweder. Grangia uległa znacznym zniszczeniom w trakcie II wojny światowej, a najgorszym okresem dla kompleksu były lata powojenne. Dziś można podziwiać jedynie ruiny dawnego majątku zakonników.

Budynek dawnego klasztoru z zespołem zabudowań gospodarczych wznosi się po północnej stronie drogi. Za klasztorem rozciąga się kamienny ogród otoczony kamiennym murem z bramą w formie altany. Mury z łamanego bazaltu na zaprawie wapiennej, cegła w miejscach późniejszych przemurowań i w kanałach kominowych. Pomieszczenia przykryte ceglanyimi sklepieniami kolebkowymi lub klasztornymi z lunetami. Wieżba dachowa nie zachowana. Budynek na planie w kształcie litery L, dwukondygnacyjny, podpiwniczony niemal całkowicie. W elewacji północnej wysunięte na zewnątrz 2 prostokątne ryzality wieżowe.

ZESPOŁY I ARCHITEKTURA REZYDENCJONALNA

Dominantami urbanistycznymi większości wsi w Gminie Krotoszyce są zespoły rezydencjalne, dworskie lub pałacowe, którym towarzyszą folwarki, stanowiące podstawę gospodarczą egzystencji majątków: Babin, Bielowice, Czerwony Kościół, Janowice Duże, Krajów, Krotoszyce, Szymanowice, Tyńczyk Legnicki, Warmatowice Sienkiewiczowskie.

Stan większości obiektów pozostawia wiele do życzenia. Zachowane pałace i dwory, często mocno przebudowane, pozostają w różnym, na ogół złym stanie technicznym. Nie zachowały również swojej pierwotnej formy założenia parkowe towarzyszące rezydencjom. W większości posiadłości zachowały się zabudowania folwarczne z budynkami inwentarskimi, stodołami, oficynami czy spichlerzami.

Tabela 2. Zespoły i architektura rezydencjonalna na terenie Gminy Krotoszyce.

Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Rejestr zabytków
Babin	Pałac	k. XIX w.	A/2725/714/L (pałac)
Bielowice	Zespół dworski, park	III ćw. XIX w.	A/2761/1066/L (zespół dworski) A/2762/471/L (park)
Czerwony Kościół	Pałac, park	k. XVIII w., ok. 1890 r.	A/2850/486/L (pałac) A/2849/450/L (park)
Janowice Duże	Pałac, park	XVIII w., XX w.	A/2918/487/L (pałac) A/2919/473/L (park)
Krajów	Zamek, park	k. XIX w.	A/2991/704 (zamek) A/2992/482/L (park)
Krotoszyce	Pałac, park	k. XIX w.	A/3512/706 (pałac) A/2993/475/L (park)
Szymanowice	Pałac	k. XIX w., XX w.	A/3394/786/L (pałac)
Tyńczyk Legnicki	Pałac	k. XIX w.	A/3428/715/L (pałac)
Warmatowice Sienkiewiczowskie	Pałac, zespół folwarczny, park, kapliczka	II ćw. XVII w., 1748 r., XX w.	A/3424/713 (pałac) A/3427/934 (kapliczka) A/3425/954L (zespół folwarczny) A/3426/455/L (park)

Babin

Zespół zlokalizowany jest w południowej części wsi, przy drodze prowadzącej do Kościelca. Składa się z dworu oraz z zabudowań folwarcznych z obszernym ogrodem od strony południowej. Dwór ustawiony elewacją główną w kierunku północnym zabudowań gospodarczych. Założony na planie prostokąta z lekko wysuniętym ryzalitem w fasadzie od strony wschodniej oraz dwoma przybudówkami od strony południowej, stanowiącymi integralną część bryły budynku. Układ 2-traktowy z sienią przelotową i klatką schodową umieszczoną w dobudówce od strony południowej. Od północy szeroki, prostokątny ganek ze schodami w układzie wachlarzowym. Bryłę pałacu stanowi

prostopadłościan z uskokami o równej wysokości i wyższą przybudówką od pd., 2-kontygnacyjny z mieszkalnym poddaszem i dekoracyjnym szczytem ryzalitu we wschodniej części fasady. Sala balowa znajduje się w ryzalicie bocznym II kondygnacji, ma plan prostokąta, posiada dekorację sztukatorską sufitu z fasetą. Dach naczółkowy, kryty dachówką-karpiówką.

Układ zespołu zachowany w dość dobrym stanie. Zachowany został charakter założenia z jego podstawowymi częściami składowymi (dwór, folwark i ogród). Dwór przetrwał do dziś w dobrym stanie technicznym. Zabudowania gospodarcze częściowo przebudowane.

Fot. 5. Babin, zespół dworsko-folwarczny. Mapa Messtischblatt, 1887 r. (skala 1:25 000, nr mapy 4862) oraz stan obecny (podkład: www.geoportal.gov.pl; widok na dwór od zach. (źródło: materiały Gminy Krośnice).

Bielowice

Zespół zlokalizowany przy skrzyżowaniu dróg Warmatowice Sienkiewiczowskie - Słup i Winnica Słup, w zagłębieniu terenu, otoczony parkiem od południa i wschodu. Dwór i większość budynków gospodarczych pochodzą z III ćw. XIX w. Park powstał równolegle z dworem lub nieco wcześniej. Z pocz. XX w. pochodzi kamienny mur ogradzający całą posiadłość. Budynki rozrzucone, bez kompozycji. Teren pierwotnie otoczony murem z kamienia łamanego, który zachował się fragmentarycznie. Dwór na rzucie prostokąta, bezstylowy, o fundamentach kamienno-ceglanych, ściany ceglane na zaprawie wapienno-piaskowej, naroża wzmocnione łamanym bazaltem. Bryła budynku w formie zwartego prostopadłościanu na niskim cokole, 2,5 kondygnacyjny, 7 osiowy, nakryty dachem naczółkowym. Od południa dostawiony taras o wykroju łuku podwieszonego, dostępny 2 biegami schodów dostawionych do elewacji. Od wschodu wysoka, długa przypora i dobudówka wejścia do piwnic.

Fot. 6. Bielowice, zespół dworsko-parkowy z folwarkiem. Mapa Messtischblatt, 1887 r. (skala 1:25 000, nr mapy 4862) oraz stan obecny (podkład: www.geoportal.gov.pl).

Układ przestrzenny zespołu częściowo zachowany. Obiekty nieużytkowane, popadły w ruinę. Część obiektów nie istnieje, a część jest w bardzo złym stanie technicznym (jedynie ściany

zewnątrzne). Budynki wymagają pilnych prac zabezpieczających. Park zaniedbany, o nieczytelnym układzie.

Fot. 7. Bielowice. Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem, widok na ruiny stodół (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Czerwony Kościół

Według najstarszych wzmianek (1315 i 1335 r.) wieś Czerwony Kościół była własnością niejakiego Woysicus, potem lennem parafii legnickiej. W bliżej nieokreślonym czasie (XIV w.) przeszła w ręce rodziny Tauer, która założyła w tym miejscu swe gniazdo rodowe i odtąd nazywała się Rothkirch. Majątek do ok. połowy XV w. pozostał w rękach rodziny. Przez następne 300 lat miał wielu właścicieli: von Lassota u. Steblau, von Falkenhayn, von Fesza-tanber-Pakisch (1743). W 1776 rodowe dobra odkupił Hans S. von Rothkirch i odtąd do czasów przedwojennych należały do jednej rodziny. W 1794 r. syn Hansa, Carl Hans wzniósł obecny pałac w stylu klasycystycznym. Przebudowa miała miejsce na przełomie wieków XIX i XX, przyniosła zmianę elewacji frontowej, dobudowę skrzydła zachodniego z ryzalitem, zamurowanie wejścia południowego do Sali głównej, zmianę układu wnętrza i ich funkcji. Budynek zachował jednak częściowo dawny wystrój zewnętrzny. Po II wojnie światowej rezydowała Armia Radziecka, potem majątek przeszedł na własność PGR.

Fot. 8. Czerwony Kościół, zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem. Mapa Messtischblatt, 1887 r. (skala 1:25 000, nr mapy 4862) oraz stan obecny (podkład: www.geoportal.gov.pl).

Zespół położony jest w płn. - zach. części wsi, przy drodze lokalnej. Wjazd na teren dawnego majątku prowadzi drogą wzdłuż stawu, który rozszerza się w kierunku pałacu. Za stawem droga rozwidła się, jedna jej odnoga przechodzi w podjazd po pałac, druga w stronę zabudowań folwarcznych. Przed pałacem znajduje się gazon (obecnie porośnięty drzewami), za nim, od pld. znajdował się ogród. Na zach. od pałacu rozciąga się park. Zabudowania folwarczne usytuowane są na płn. i płn. - zach. od pałacu. Tylko część z nich ustawiona jest w regularny czworokąt, co sugeruje, że powstały później, od jednego rzutu. Te bezpośrednio przed pałacem są stylistycznie wcześniejsze, mocno przebudowane. Pałac na rzucie wydłużonego prostokąta (korpus główny) do którego

dostawiono prostopadle prostokąt dobudowanego skrzydła zachodniego z ryzalitem. Układ wnętrza korpusu głównego pierwotnie 2 i 2,5 traktowy, obecnie 3 traktowy, z sienią główną na osi i salą reprezentacyjną na rzucie owalu. Korpus główny jednokondygnacyjny, 11 osiowy, nakryty dachem mansardowy, z 3 osiowym portykiem. Całość budynku podpiwniczona, na wysokim cokole. W połaci dachu lukarny i powieki.

Układ zespołu czytelny, zachowany w dość dobrym stanie. Zachowany został charakter założenia z jego podstawowymi częściami składowymi (pałac, folwark i park). Pałac obecnie w dość dobrym stanie technicznym, budynki wchodzące w skład folwarku wymagają bieżących prac remontowych. Zabudowania gospodarcze rozebrane i przebudowane. Park porośnięty samosiewami, o nieczytelnym układzie alejek.

Fot. 9. Czerwony Kościół. Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem, widok na pałac i spichlerz (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Janowice Duże

Założenie znajduje się w płn. części wsi z Tyńczyka Legnickiego do Krajowa. Dzieli je droga dojazdowa folwark, prowadząca ze wsch. na zach., początkowo po stromym nasypie stanowiącym groblę między dwoma stawami. Folwark usytuowany na rzucie nieregularnym, ze współczesnymi wtętami. Od strony pld. - zach. znajduje się park. Folwark przy dworze pochodzi z II połowy XIX w. W obrębie folwarku wyróżnić można było 3 budynki mieszkalne, stajnie z wozownią, dwie obory, cielętnik, spichlerz, stodoły, budynek gospodarczy oraz kuźnię. Budynek pałacu na planie wydłużonego prostokąta z wieżą i wejściem na parter od strony wschodniej łączy się przez długi korytarz z sienią, usytuowaną w środkowej części drugiego traktu. Budynek dwukondygnacyjny, podpiwniczony pod całością, dach mansardowy z powiekami i facjatką. Pałac pochodzi z ok. poł. XVIII w. i posiada cechy stylowe przejściowe od baroku do klasycyzmu. W latach 1945-49 pałac użytkowała Armia Radziecka, od 1949 r. zamieszkiwały osoby prywatne. W latach 60-tych XX w. stał się własnością PGR.

Fot. 10. Janowice Duże, zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem. Mapa Messtischblatt, 1887 r. (skala 1:25 000, nr mapy 4862) oraz stan obecny (podkład: www.geoportal.gov.pl).

Stan zachowania zespołu jest tylko częściowo czytelny. Część budynków gospodarczych została rozebrana, a część przebudowana. Całość założenia podzielona została na różnych właścicieli. Stan zachowania obiektów jest dostateczny, wymaga przeprowadzenia bieżących prac remontowych. Park zaniedbany, o nieczytelnym układzie.

Fot. 11. Janowice Duże. Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem, widok na pałac i stodołę (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Krajów

W 1546 r. miejscowość Krajów dotąd książęca własność przeszła w ręce Georga VonSchweinitz. Prawdopodobnie był on inicjatorem budowy renesansowego dworu. Zespół dworski położony jest w północno-zachodniej części wsi, przy drodze z Winnicy do Krotoszyce. Po drugiej stronie znajduje się park. Dwór posiada fundamenty wykonane z kamienia łamanego, na zaprawie wapiennej. Dach dwuspadowy, kryty pojedynczą dachówką karpiówką. Budynek na rzucie litery L, z wejściem głównym i podłużną sienią przy zbiegu skrzydeł od południa. Ok. 1700 r. uległ barokowej przebudowie, jednak wystrój elewacji poza barokowym portalem nie zmienił się, przebudowa dotyczyła głównie wnętrza. Dwór dotrwał do czasów współczesnych niemal w niezmienionej formie. Po II wojnie światowej w dworze funkcjonowało radzieckie więzienie. Pod koniec lat 40-tych wszedł w posiadanie PGR.

Stan zachowania zespołu jest częściowo czytelny. Pierwotnie posiadał kształt zbliżony do kwadratu. Obecnie brak budynków zlokalizowanych po zachodniej stronie zespołu. Stan zachowania obiektów jest dostateczny, wymaga przeprowadzenia bieżących prac remontowych. Park zaniedbany, o nieczytelnym układzie.

Fot. 12. Krajów, zespół dworsko-parkowy z folwarkiem. Mapa Messtischblatt, 1887 r. (skala 1:25 000, nr mapy 4862) oraz stan obecny (podkład: www.geoportal.gov.pl).

Fot. 13. Krajów. Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem, widok na dwór i oborę (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Krotoszyce

W 1722 r. właścicielem majątku był Karol von Inielau. W rękach tej rodziny Krotoszyce pozostały do końca XVIII w. Od 1816 r. należały do rodziny Ender. Nie wiadomo dokładnie, kiedy powstał dwór w Krotoszycach. Można ustalić orientacyjny czas na około poł. XVI w. Dwór był wielokrotnie przebudowywany.

Zespół położony jest w pld. części wsi, po obu stronach głównej drogi biegnącej przez miejscowość. Po stronie zach. znajduje się pałac, park i zasadnicza część folwarku. Po wsch. stronie znajduje się otoczony kamiennym murem zespół czterech stodół. Budynki ustawione w wydłużony czworobok, z oborą I i spichlerzem ustawionym w poprzek - tworzą dwa dziedzińce folwarczne.

Dwór o fundamentach i ścianach kamienno-ceglanych na zaprawie wapiennej oraz ceglanych na zaprawie wapiennej i cementowo wapiennej. Budynek na rzucie litery L, z dobudówką wejścia od północy, mieszcząca klatkę schodową. Bryła budynku złożona z dwóch prostokątów ustawionych pod kątem prostym, nakrytych dachami dwuspadowymi, o równych kalenicach.

Układ zespołu czytelny, zachowany w dobrym stanie. Zachowany został charakter założenia z jego podstawowymi częściami składowymi (pałac, folwark i park). Pałac wraz z budynkami gospodarczymi w bardzo dobrym stanie technicznych (obecnie mieści się tam hotel).

Fot. 14. Krotoszyce, zespół dworsko-parkowy z folwarkiem. Mapa Messtischblatt, 1887 r. (skala 1:25 000, nr mapy 4862) oraz stan obecny (podkład: www.geoportal.gov.pl).

Fot. 15. Krotoszyce. Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem, widok na pałac i dawną oborę (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Szymanowice

Zespół znajduje się na skraju wsi, w pobliżu autostrady A4, w otoczeniu ogrodu i pozostałości parku. Pierwotnie dwór wzniesiony w 2 połowie XVII w., o czym świadczy inskrypcja umieszczona na sklepieniu piwnicznym: 1677 r. Dwór wielokrotnie przebudowywany. Fundamenty kamienne na zaprawie wapiennej. Ściany kamienno-ceglane i ceglane. Korpus główny na rzucie prostokąta, 2-traktowy, od wsch. 2-traktowa dobudówka.

Fot. 16. Szymanowice, zespół dworsko-parkowy z folwarkiem. Mapa Messtischblatt, 1887 r. (skala 1:25 000, nr mapy 4862) oraz stan obecny (podkład: www.geoportal.gov.pl).

Fot. 17. Szymanowice. Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem, widok na dwór i oborę (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Układ zespołu zachowany w dobrym stanie. Zachowany został charakter założenia z jego podstawowymi częściami składowymi (dwór, folwark i park). Dwór oraz budynki gospodarcze w dobrym stanie technicznym, częściowo przebudowane. Park porośnięty samosiewami, o nieczytelnym układzie alejek.

Tyńczyk Legnicki

Zespół usytuowany w pld. - wsch. części wsi, przy drodze Legnica-Warmatowice., na terenie równinnym. Od wsch. folwark sąsiaduje z niewielkim parkiem. Zespół od 1883 r. w posiadaniu rodziny Braun. Prawdopodobnie w latach 80-tych XIX w. powstało całe założenie wraz z pałacem, który być może powstał na miejscu wcześniejszego dworu. Pałac na planie wydłużonego prostokąta, 2-traktowy. Do elewacji pld. od zach. przylega dobudówka z dwoma ciągami pomieszczeń. Fundamenty i ściany kamienno-ceglane i ceglane na zaprawie wapiennej. Budynek nakryty dachem naczółkowym o załamanych połaciach. W centralnej części dachu wieżyczka.

Układ zespołu zachowany, obecnie budynki nieużytkowane, w złym stanie technicznym. Zachowany został charakter założenia z jego podstawowymi częściami składowymi (pałac, folwark i park). Park porośnięty samosiewami.

Fot. 18. Tyńczyk Legnicki, zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem. Mapa Messtischblatt, 1887 r. (skala 1:25 000, nr mapy 4862) oraz stan obecny (podkład: www.geoportal.gov.pl).

Fot. 19. Tyńczyk Legnicki. Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Warmatowice Sienkiewiczowskie

Zespół powstał stopniowo i wiązał się z kolejnymi przebudowami pałacu. Najstarszym budynkiem folwarku jest lamus, pochodzący prawdopodobnie z XVII w. Dziedziniec folwarczny tworzy czworobok zamknięty od wsch. murem ceglano-kamiennym. Zespół znajduje się na pln. - zach. skraju wsi, przy drodze Legnica-Małoszów. Od zach. zespół otacza rozległy park krajobrazowy.

Pałac znajduje się na wysepce, otoczonej fosą, zwrócony jest do dziedzińca folwarcznego wschodnią elewacją. Budynek wzniesiony został w 1602 r. jako renesansowy dwór obronny, otoczono go wówczas szeroką, ufortyfikowaną fosą. Rezydencja pierwotnie pełniła funkcję twierdzy granicznej Księstwa Legnickiego nadanej miejscowemu rodowi rycerskiemu. W 1748 r. przekształcono go w barokowy pałac, którego bryła zachowała się po dzień dzisiejszy. W 1812 r. warmatowickie włości nabył Ludwik Serafin von Olszewski. Do 1909 r. właścicielem majątku był syn Ludwika, Alfred von Olszewski, zniemczony potomek szlacheckiego rodu ze wschodniej Polski.

Układ zespołu czytelny, zachowany w dobrym stanie. Zachowany został charakter założenia z jego podstawowymi częściami składowymi (pałac, folwark i park). Pałac wraz z budynkami gospodarczymi w bardzo dobrym stanie technicznych (obecnie mieści się tam hotel).

Fot. 20. Warmatowice Sienkiewiczowskie. Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem, widok na pałac i oborę (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Fot. 21. Warmatowice Sienkiewiczowskie, zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem. Mapa Messtischblatt, 1887 r. (skala 1:25 000, nr mapy 4862) oraz stan obecny (podkład: www.geoportal.gov.pl).

BUDYNKI MIESZKALNE

Zabudowa na terenie wsi w Gminie Krotoszyce jest przeważnie niska i rozproszona, jednorodzinna. Występują zabudowania typowo mieszkaniowe z ogrodami przydomowymi, o podmiejskim charakterze. Są również zabudowania typu zagrodowego, w których budynkom mieszkalnemu towarzyszy cały kompleks, ustawionych najczęściej w podkowie zabudowań gospodarczych (stajnia, chlewnia, stodoła i inne). Istnieje również zabudowa pośrednia pomiędzy tymi typami, a mianowicie zabudowania typu zagrodowego, które nie pełnią już funkcji rolniczych, lecz coraz bardziej upodabniane są do mieszkaniowej zabudowy podmiejskiej. Zabudowania gospodarcze

stają się garażami i przydomowymi komórkami lub są rozbierane. W najbliższym sąsiedztwie zagród mieszkalnych przeważnie znajdują się użytki rolne, które są traktowane i użytkowane jako przydomowe poletka.

W większości budynki pochodzą z XIX w. Wzniesione są z cegły, następnie otynkowane. Przeważają dachy dwuspadowe, proste ze szczytami murowanymi lub deskowymi. Występują też dachy z naczółkami lub "wolim okiem". W niewielkiej ilości występują budynki pokryte dachem mansardowym. Sporadycznie można spotkać budynki z muru pruskiego. Pokrycia dachowe wykonane zostały z dachówki ceramicznej. Wśród obiektów wchodzących w skład zespołów ruralistycznych terenu gminy wchodzą również obiekty o dachach pokrytych eternitem.

Wśród zabudowań wsi często wyróżniają się zabudowania starego folwarku, które wcześniej wykorzystywane były przez PGRy. W niektórych wsiach po PGR-ach pozostały także osiedla mieszkalne (Kościelec). Jest to przeważnie schematyczny zestaw pudełkowatych, dwu lub trójkondygnacyjnych budynków, odcinający się wyraźnie od ukształtowanego przez stulecia układu osadnictwa wiejskiego.

ZABYTKI TECHNIKI

Do zabytków techniki z terenu Gminy Krotoszyce należy zespół wiaduktów drogowych w ciągu Autostrady A4, powstałych przed 1940 r.

OBIEKTY UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

Do budynków użyteczności publicznej ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków należą budynki szkolne w Kościelcu, Krotoszytach i Wilczycach, pochodzące z końca lub z 2 połowy XIX w. oraz budynek dworca w Wilczycach. Pierwsze połączenie kolejowe na trasie Legnica-Złotoryja przez Wilczyce zrealizowana 15 października 1884 r. Na zespół stacji Wilczyce składa się budynek dworca zwarty z magazynem spedycji kolejowej, szaleet oraz budynek mieszkalny. Zabudowa stacji to modelowe rozwiązanie przestrzenno-architektoniczne dla niewielkich stacji kolejowych przełomu XIX i XX w.

5.2.4 Zabytki archeologiczne

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy Krotoszyce. Środowisko kulturowe gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki kamienia do epoki nowożytnej. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Stanowiska archeologiczne to materialne ślady działalności ludzi. W obrębie stanowiska archeologicznego grupują się zazwyczaj pozostałości licznych powstających i zamierających kolejno osad czy cmentarzysk. Stanowią one podstawowe, a często wręcz jedyne źródło wiedzy o najdawniejszej przeszłości naszych ziem. Nawet dla późniejszych czasów, poczynając od średniowiecza, wyniki badań archeologicznych stanowią cenne uzupełnienie przekazów pisanych.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków.

W związku z licznymi zagrożeniami zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają

ochronie i opiece. W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Niezbędne jest także określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami.

Na terenie Gminy Krotoszyce w Gminnej Ewidencji Zabytków znajduje się 208 stanowisk archeologicznych oraz pięć strefa ochrony archeologicznej wyznaczonych ze względu na występowanie archiwalnych stanowisk archeologicznych bez dokładnej lokalizacji (Czerwony Kościół, Dunino, Krajów, Krotoszyce, Wilczyce, Złotniki). Pięć z nich wpisane jest do rejestru zabytków (Kozice st. 1, Krajów st. 1, Krotoszyce st. 9, Krotoszyce st. 44, Prostynia st. 2). Obszar gminy znajduje się na 7 obszarach AZP: 77-19, 77-20, 78-19, 78-20, 79-19, 79-20, 80-19.

Spis stanowisk archeologicznych Gminy Krotoszyce znajduje się na końcu opracowania - Aneks nr 2.

5.2.5 Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie Gminy Krotoszyce istnieje Muzeum Bitwy nad Kaczawą. Muzeum zlokalizowane w Duninie, gromadzi pamiątki po bitwie nad Kaczawą (1813).

Budynek wybudowany został w 1909 r. z okazji zbliżającej się setnej rocznicy bitwy nad Kaczawą, która rozegrała się w dniu 26 sierpnia 1813 r. w trakcie kampanii 1812-1813 wojny napoleońskiej. W muzeum znalazły się liczne elementy uzbrojenia i umundurowania walczących wojsk, dokumenty i pamiątki udostępniane przez osoby prywatne i instytucje. Wiele eksponatów muzealnych stanowiły przedmioty znajdowane na polu bitwy. Zarząd Regulacji Rzek przekazał muzeum części uzbrojenia odnalezione w trakcie trwającej wówczas regulacji Nysy Szalonej. Zbiory muzeum zaginęły w 1945 r. Ponownie uruchomiono je w 1996. Gromadzi m.in. elementy uzbrojenia i umundurowania, dokumenty i kolorowane miedzioryty. Obiekt muzeum wpisany jest do rejestru zabytków pod nr A/5930 z 23.07.2014 r.

Fot. 22. Dunino. Pawilon Muzealny Bitwy nad Kaczawą (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Podstawowe formy ochrony zabytków według Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. stanowią:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
3. uznanie za pomnik historii;
4. utworzenie parku kulturowego;
5. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Gminy Krotoszyce funkcjonują dwie z wyżej wymienionych form ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (s. 27-30 niniejszego opracowania). Gmina Krotoszyce nie posiada miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na całym swoim obszarze, a tylko na wybranych obszarach/działkach. Na obszarze Gminy Krotoszyce jako formy ochrony zabytków obowiązują również ustalenia ochrony w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego i decyzji o warunkach zabudowy.

5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z *ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, który zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą, jako jedyny organ ochrony zabytków posiada kompetencje wpisywania zabytków do rejestru. Wpis zabytku do rejestru zabytków dokonywany jest na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestru zabytków, określanej w zależności od kategorii zabytku właściwym symbolem:

- ✓ księga A – zabytki nieruchome,
- ✓ księga B – zabytki ruchome,
- ✓ księga C – zabytki archeologiczne.

Zabytek nieruchomy może zostać wpisany do rejestru z urzędu lub na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje. Do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisu dokonuje właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną.

Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo, którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

W poniższej tabeli przedstawiono zabytki nieruchome Gminy Krotoszyce wpisane do rejestru zabytków.

Tabela 3. Zabytki nieruchome Gminy Krotoszyce wpisane do rejestru zabytków.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Rejestr zabytków
1.	Babin	Pałac	A/2725/714/L z 26.06.1986 r.
2.	Bielowice	Zespół dworski:	A/2761/1066/L z 28.12.1998 r.
		Dwór (ob. ruina)	
		Budynek mieszkalny (nie istnieje)	
		Budynek gospodarczy I (nie istnieje)	
		Budynek gospodarczy II (nie istnieje)	
		Obora I (ob. ruina)	
		Obora II (ob. ruina)	

		Stodoła I (ob. ruina)	
		Stodoła II (nie istnieje)	
		Park dworski	A/2762/471/L z 22.06.1977 r.
3.	Czerwony Kościół	Kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP	A/1508/679 z 14.04.1960 r.
		Pałac	A/2850/486/L z 29.03.1977 r.
		Cmentarz parafialny	A/6235/612/L z 05.07.1989 r.
		Park	A/2849/450/L z 29.03.1977 r.
		Budynek oficjalisty dworskiego	90/A/02/1 z 9.07.2002 r.
		Budynek mieszkalny	90/A/02/2 z 9.07.2002 r.
		Obora I	A/1802 z 7.04.2010 r.
4.	Dunino	Pawilon "Muzeum Bitwy nad Kaczawą" 1813 r.	A/5930 z 23.07.2014 r.
5.	Janowice Duże	Pałac	A/2918/487/L z 29.03.1977 r.
		Park obok pałacu	A/2919/473/L z 17.07.1976 r.
6.	Kościelec	Kościół filialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa	A/2070/834 z 27.12.1960 r.
		Cmentarz przykościelny	A/2071/689/L z 16.02.1990 r.
7.	Krajów	Zamek	A/2991/704 z 31.07.1960 r.
		Park	A/2992/482/L z 22.09.1976 r.
8.	Krotoszyce	Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP	A/2179/705 z 31.07.1960 r.
		Cmentarz przykościelny	A/2180/716/L z 5.07.1989 r.
		Pałac	A/3512/706 z 31.07.1960 r.
		Park przy pałacu	A/2993/475/L z 17.07.1976 r.
9.	Szymanowice	Pałac	A/3394/786/L z 28.12.1987 r.
10.	Tyńczyk Legnicki	Pałac	A/342/715/L z 30.07.1986 r.
11.	Warmatowice Sienkiewiczowskie	Pałac	A/3424/713 z 31.07.1960 r.
		Park	A/3426/455/L z 22.09.1976 r.
		Kapliczka	A/3427/934 z 5.09.1961 r.
		Zespół folwarczny: 1. budynek mieszkalny 2. budynek gospodarczy 3. łamus 4. stodoła I 5. stodoła II 6. stajnia 7. obora	A/3425/954/L z 24.05.1991 r.
12.	Winnica	Dawny dom zakonników cysterskiej grangii	A/3429/1067/L z 28.12.1998 r.
		Kuźnia w zespole pocysterskim	A/3430/823/L z 28.12.1988 r.

5.3.2 Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

W poniższej tabeli przedstawiono zabytki ruchome Gminy Krotoszyce wpisane do rejestru zabytków.

Tabela 4. Zabytki ruchome Gminy Krotoszyce wpisane do rejestru zabytków.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Rejestr zabytków
1.	Czerwony Kościół	Wypożyczenie wnętrza kościoła	115/B/1-15/90 z 21.05.1990 r.
2.	Dunino	Elementy i wyposażenie: Obelisk 1913 r. znajdujący się w pobliżu Muzeum Bitwy nad Kaczawą	B/2449 z 16.03.2015 r.
3.	Kościelec	Pełnoplastyczna rzeźba Św. Jana Nepomucena wraz z postumentem zlokalizowaną w centrum wsi Kościelec	B/1501 z 01.09.2006 r.
4.	Kościelec	Elementy wystroju i wyposażenia kościoła	B/2253/1-77 z 27.11.2012 r.; B/2815/1-3 z 21.11.2022 r.
5.	Kościelec	Obrazy w kościele	B/2753/1-39 z 5.01.2021 r.; B-2769/1-31 z 29.03.2021 r.; B/2780/1-11 z 12.10.2021 r.
6.	Kościelec	Pomnik upamiętniający ofiary wojen prusko-austriackiej i prusko-francuskiej w latach 1866-1871	B/2552 z 19.12.2016 r.
7.	Krajów, Warmatowice	Dwa obeliski z 1913 r. wystawione z okazji stulecia bitwy nad Kaczawą 26 sierpnia 1813 r.	B/2292/1-2 z 20.06.2013 r.
8.	Krotoszyce	Wypożyczenie kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP	646/117/B/1-16/90 z 21-05-1990

5.3.3 Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Poniższa tabela przedstawia zestawienie stanowisk archeologicznych z terenu Gminy Krotoszyce wpisanych do rejestru zabytków.

Tabela 5. Stanowiska archeologiczne Gminy Krotoszyce wpisane do rejestru zabytków.

L.p.	Miejscowość	Nr w miejscowości	Nr na obszarze	AZP	Funkcja i chronologia	Chronologia	Rejestr zabytków
1.	Kozice	1	1	79-20	Cmentarzysko Osada Osada Ślad osadnictwa	Kultura łużycka Wczesne średniowiecze Średniowiecze Neolit	418/Arch z 23.04.1969 r.
2.	Krajów	1	59	79-19	Grodzisko	VIII - IX w.	11/Arch z 15.04.1964 r.
3.	Krotoszyce	9	43	78-19	Domniemane grodzisko	-	726/Arch z 04.03.1964 r.
4.	Krotoszyce	44	42	79-19	Ślad osadnictwa Osada Nieokreślona Ślad osadnictwa Nieokreślona	Neolit Epoka brązu-okres halszacki Ok. halszacki (k. pomorska) Ok. wpływów rzymskich Wczesne średniowiecze	417/Arch z 22.04.1969 r.
5.	Prostynia	2	7	78-20	Osada Osada	Epoka brązu (k. łużycka) Wczesne średniowiecze	423/Arch z 23.04.1969 r.

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie”, a także zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zada

ń ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661).

Na podstawie art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 nr 75 poz. 474) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowania Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków. Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Krotoszyce została opracowana w 2017 r. i zaktualizowana w 2022 r. (karty stanowisk archeologicznych, karty stref ochrony archeologicznej wyznaczona ze względu na występowanie archiwalnych stanowisk archeologicznych bez dokładnej lokalizacji oraz karty układów ruralistycznych wsi).

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Krotoszyce została przyjęta Zarządzeniem Nr 108/2022 Wójta Gminy Krotoszyce z dnia 27.10.2022 r.

Ewidencja prowadzona jest w formie kart adresowych zabytków nieruchomych i archeologicznych. Zawiera:

- ✓ 457 zabytków nieruchomych (dwa obiekt został usunięty z GEZ: obora na działce nr 14 w miejscowości Czerwony Kościół¹ oraz budynek gospodarczy na działce nr 33/1 w Warmątowicach Sienkiewiczowskich²), w tym 7 układów ruralistycznych wsi (Czerwony Kościół, Dunino, Jankowice Duże, Krotoszyce, Warmątowice Sienkiewiczowskie i Winnica) oraz miejsce bitwy nad Kaczawą,
- ✓ 208 stanowisk archeologicznych, w tym 5 obszarów ochrony archeologicznej wyznaczona ze względu na występowanie archiwalnych stanowisk archeologicznych bez dokładnej lokalizacji.

Spis zabytków nieruchomych i archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków Gminy Krotoszyce przedstawiają Aneksy 1 i 2 na końcu opracowania.

5.5 Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za

¹ Zarządzenie nr 83 Wójta Gminy Krotoszyce z dnia 5 października 2021 r. Decyzja WUOZ we Wrocławiu nr L/N.5140.8.2021.SG z 24.08.2021 r.

² Zarządzenie Nr 64/2024 Wójta Gminy Krotoszyce z dnia 23 lipca 2024 r. Decyzja WUOZ we Wrocławiu nr L/N.5140.8.2024.ADU z 4.06.2024 r.

część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- ✓ tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- ✓ spektakle i widowiska,
- ✓ zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- ✓ wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- ✓ umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

W XXI w., w dobie cyfryzacji i postępującej globalizacji, przy powszechnym dostępie do mediów w niektórych regionach dochodzi do zjawiska „zatarcia” cech indywidualnych danego regionu. Społeczność przejmuje zwyczaje „obce” zwykle bardziej popularne. Technologia, która może przyczyniać się do uogólnienia regionalnej przestrzeni kulturowej bardzo dobrze sprawdza się jako narzędzie ją promujące i utrwalające.

Obiektami kulturotwórczym na terenie Gminy Krotoszyce są:

- Biblioteka Gminna w Krotoszycach oraz Biblioteka w Warmatowicach Sienkiewiczowskich.
- Stowarzyszenie "Nasze Krotoszyce", którego celem działania jest integracja lokalnej społeczności, w tym kobiet i ludzi starszych; organizowanie spotkań i wyjazdów wielopokoleniowych, festynów wiejskich; tworzenie rękodzieła.
- Towarzystwo Przyjaciół Gminy Krotoszyce. Cele działania:
 - ✓ popularyzowanie wiedzy o gminie,
 - ✓ inicjowanie działań w celu optymalnego wykorzystania walorów turystyczno-rekreacyjnych,
 - ✓ wspieranie działań zmierzających do ochrony i rewaloryzacji obiektów zabytkowych oraz ich należytego eksponowania,
 - ✓ propagowanie historii, kultury i tradycji gminy Krotoszyce w sposób obiektywny w odniesieniu do Regionu Śląska i jego wielonarodowej specyfiki,
 - ✓ integrowanie społeczeństwa gminy w poczuciu patriotyzmu, demokracji i tolerancji, w duchu nowoczesnej kultury europejskiej,
 - ✓ inicjowanie działań na rzecz środowiska.
- Stowarzyszenie na rzecz rozwoju Prostyni.
- Stowarzyszenie "My Czerwony Kościół". Cele działania:
 - ✓ propagowanie historii, kultury i tradycji, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego,
 - ✓ podtrzymywanie i upowszechnianie tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej,
 - ✓ działalność wspomagająca rozwój wspólnot i społeczności lokalnych w obrębie gminy, powiatu i województwa.
- Stowarzyszenie "Nasz Region Gmina Krotoszyce".
- Stowarzyszenie "Cysterska Winnica". Misja:
 - ✓ wszechstronny, zrównoważony rozwój i promocja miejscowości Winnica i gminy Krotoszyce z wykorzystaniem jej walorów krajobrazowych, przyrodniczych, historycznych i kulturowych,
 - ✓ współpraca z instytucjami i organizacjami pozarządowymi krajowymi i zagranicznymi,
 - ✓ ochrona środowiska i ochrona przyrody oraz dziedzictwa przyrodniczego,
 - ✓ upowszechnianie kultury, sztuki i tradycji regionu,
 - ✓ odrestaurowanie, ochrona i opieka nad dobrami kultury, tradycji, dziedzictwa narodowego i kulturowego regionu,
 - ✓ działalność na rzecz poznania, zachowania i promocji historii regionu.
- Stowarzyszenie "Nasze Janowice".
- Stowarzyszenie "Uczestników Kompleksowej Odbudowy Wsi Krajów".

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Analiza SWOT jest jednym z podstawowych narzędzi diagnostycznych. Określa ona cztery ważne elementy oceny: mocne i słabe strony, czyli pozytywne i negatywne warunki wewnętrzne oraz szanse i zagrożenia, czyli pozytywne i negatywne warunki zewnętrzne. Niniejsza analiza jest podstawą do określenia celów i kierunków działania Gminy Krotoszyce w zakresie ochrony zabytków.

Tabela 6. Analiza SWOT Gminy Krotoszyce.

MOCNE STRONY
• Wysokie walory historyczne, artystyczne i kulturowe, • Uwzględnienie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w dokumentach strategicznych opracowanych na poziomie gminy (Strategia rozwoju, Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, MPZP). • Zespoły zabudowy i pojedyncze obiekty zabytkowe gminy posiadają walory o znaczeniu międzynarodowym i krajowym, • Godne uwagi wydarzenia związane z Bitwą nad Kaczawą, które mają swoje odzwierciedlenie w elementach krajobrazowych w miejscowościach: Dunino, Warmatowice Sienkiewiczowskie, Bielowice, Krajów, • Zabytki z okresu wojen napoleońskich, • Istniejący szlak cystersów, który jest fragmentem Europejskiego Szlaków Cystersów, • Duża ilość stanowisk archeologicznych świadczących o historii terenu.
SŁABE STRONY
• Zły stan techniczny zabytkowych pałaców/dworów i założeń parkowych: Bielowice (zachowane jedynie fundamenty), Czerwony Kościół, Janowice Duże, Krajów, Tyńczyk Legnicki, • Niedostateczny stan zabezpieczeń antywłamaniowy i przeciwpożarowy obiektów zabytkowych, • Brak oznakowania miejsc atrakcyjnych kulturowo i turystycznie, • Brak oznakowania obiektów zabytkowych i miejsc historycznych, • Obiekty folwarczne w większości nieużytkowane niszczeją (m. in. Bielowice, Winnica, Tyńczyk Legnicki), • Brak rozwiniętej bazy noclegowej, • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego, • Trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych, • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych.
SZANSE
• Prace remontowo-konserwatorskie obiektów zabytkowych, • Obiekty o znaczeniu zabytkowym, historycznym czy przyrodniczym powinny zyskać opisy prezentowane na tablicach, • Stworzenie bazy noclegowej dla osób przyjezdnych, • Zagospodarowanie cennych architektonicznie obiektów zabytkowych dla potrzeb agroturystyki, • Wykreowanie atrakcyjnych ofert turystycznych dla osób przybywających do gminy, • Wyznaczenie szlaków turystycznych, • Wydawanie publikacji w formie broszur, ulotek, folderów, stron internetowych, filmów związanych z dziedzictwem kulturowym gminy, • Wykorzystanie nowoczesnych narzędzi komunikacji (Internet, bazy informacji turystycznej) dla popularyzacji walorów przyrodniczych, krajobrazowych i zasobów dziedzictwa kulturowego Gminy,

- Organizowanie imprez sportowo-kulturalnych zwłaszcza o zasięgu ponadlokalnym,
- Tworzenie lokalnych tradycji kulturalnych,
- Zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie ważności znaczenia ochrony i opieki nad zabytkami i wartości dziedzictwa kulturowego,
- Istniejące możliwości pozyskania środków finansowych na wykonanie prac restauratorskich, konserwatorskich z różnych źródeł.
- Wzrost świadomości mieszkańców gminy w zakresie poprawy estetyki otoczenia i właściwego użytkowania obiektów zabytkowych.
- Popularyzowanie dobrych wzorców zagospodarowania i poszanowania obiektów zabytkowych.
- Przeznaczanie środków z budżetu Gminy i pozyskiwanie dotacji na konserwację zabytków,
- Zwiększanie udziału funduszy prywatnych w pracach związanych z ochroną zabytków (współpraca z obecnymi właścicielami nieruchomości),
- Rozwijanie świadomości kulturowo-historycznej i ekologicznej mieszkańców (budowa ścieżek edukacyjnych, montaż tablic informacyjnych przy zabytkach oraz tablic prowadzących do zabytków).
- Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.
- Rozwój współpracy między gminami sąsiednimi i podmiotami gospodarczymi, szczególnie w zakresie turystyki.

ZAGROŻENIA

- Zacieranie walorów historycznych obiektów zabytkowych przez przypadkowe przebudowy i modernizacje powodujące ich dewaloryzację,
- Brak bieżącej konserwacji obiektów zabytkowych, powodujący pogłębianie pierwotnie niewielkich problemów,
- Negatywne nastawienie części właścicieli i użytkowników do ochrony zabytków, postrzeganej nie jako szansa zachowania wspólnego dziedzictwa, a źródło represji i ograniczeń,
- Niedobór środków finansowych w budżecie gminy,
- Rosnące koszty renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych,
- Wysokie koszty zachowania odrestaurowanych zabytków,
- Skumulowanie wydatków związane ze złym i bardzo złym stanem obiektów zabytkowych zagrożonych destrukcją,
- Brak potencjalnych inwestorów.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Celem niniejszego programu, opracowanego w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków, jest stworzenie wieloletniej strategii ochrony zabytków znajdujących się na terenie Gminy Krotoszyce. Misją gminy, w kontekście zachowania i ochrony jej dziedzictwa kulturowego jest: ***"świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych, a także racjonalne wykorzystanie istniejących zasobów dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy"***.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Za podstawowe cele programu opieki nad zabytkami należy przyjąć te wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, a więc:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej i konsekwentne oraz planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy.
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wykreowanie wizerunku gminy poprzez: podejmowanie działań sprzyjających wytworzeniu lokalnej tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności mieszkańców mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego, edukację w zakresie miejscowego dziedzictwa kulturowego.
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków.
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W poprzednim *Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Krotoszyce na lata 2022-2025* wyznaczono trzy priorytety oraz ich kierunki i zadania. Niektóre z nich mają charakter długofalowy, przez co nie było możliwości zrealizowania ich w okresie obowiązywania programu. W związku z tym planuje się ich wykonanie w kolejnym okresie.

Szczegółowe zestawienie działań podjętych przez Gminę Krotoszyce zostało zaprezentowane w rozdziale *11. Realizacja i finansowanie przez miasto zadań z zakresu ochrony zabytków*.

7.1 Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami

Poniżej przedstawiono priorytety, kierunki działań i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Krotoszyce na lata 2026 - 2029.

PRIORYTET 1

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego gminy

Kierunek działania 1.1. Ochrona krajobrazu kulturowego i poprawa ładu przestrzennego

Zadania:

- 1.1.1 Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami, wszelkie działania prowadzone w obrębie zabytków oraz w ich otoczeniu (w granicach wyznaczonych w decyzjach o wpisie do rejestru zabytków) wymagają pozwolenia Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków.
- 1.1.2 Kreowanie poprawnej polityki przestrzennej w odniesieniu do zabytków i krajobrazu kulturowego gminy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (MPZP), decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach o lokalizacji inwestycji celu publicznego.
 - ✓ Sporządzenie Planu ogólnego gminy w związku ze zmianami prawa w zakresie planowania przestrzennego. Ustalenia zawarte w planie ogólnym powinny uwzględniać zabytki objęte formami ochrony, o których mowa w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami lub ujęte w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków oraz dobra kultury współczesnej.
 - ✓ W przypadku tworzenia nowych MPZP ochrona zabytków nieruchomych powinna być wyznaczana w zależności od wartości danego obiektu zabytkowego:
 - zabytki wpisane do rejestru zabytków należy obejmować ochroną kilku elementową. Ścisła ochrona konserwatorska winna obejmować obiekt zabytkowy i obszar wpisany do rejestru zabytków - działania w jej obrębie powinny zostać uzależnione od decyzji WKZ. Wokół takiej strefy wskazane jest wyznaczenie obszaru, otuliny, mającego na celu ochronę otoczenia obiektu zabytkowego, w granicach opierających się na naturalnym ukształtowaniu terenu bądź jego aktualnym zagospodarowaniu. W strefie tej powinny zostać wyznaczone rygory dotyczące inwestycji, określające dopuszczalne zagospodarowanie terenu i parametry nowej zabudowy, a także dopuszczalne przekształcenia istniejącej, mającej na celu przeciwdziałanie degradacji otoczenia obiektów zabytkowych i zachowanie ich ekspozycji,
 - obiekty zabytkowe znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków należy objąć ochroną punktową. Zabytki z GEZ należy chronić in situ,
 - w MPZP powinna być zawarta ochrona ogólnego krajobrazu gminy, charakteryzująca się utrzymaniem kompozycyjnej spójności, utrwalaniem historycznych układów zabudowy, poprzez kontynuowanie tradycyjnie ukształtowanych lokalizacji kompozycji budynków oraz wykorzystywanych form architektonicznych zmierzających do harmonizowania krajobrazu,
 - ✓ Uwzględnianie w planowaniu przestrzennym i działalności inwestycyjnej na terenie gminy zasad ochrony historycznych układów planistycznych miejscowości oraz zasad ochrony krajobrazu kulturowego, w tym w szczególności dążenie do zachowania w niezmienionej formie historycznych panoram, osi widokowych, form terenu, zabytkowych kompozycji zieleni, cmentarzy itp.
 - ✓ Odnośnie decyzji o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego wydawanych przez Wójta Gminy Krotoszyce dla terenów, na których znajdują się obiekty zabytkowe ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków, każdorazowo należy je uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, który narzuci odpowiednie uwarunkowania związane z ich ochroną, o ile uzna je za konieczne,
 - ✓ Stanowiska archeologiczne winny być dokładnie oznaczone na załącznikach graficznych do planów miejscowych, natomiast w jego tekście powinny znaleźć się zapisy ustanawiające ochronę konserwatorską i nakazujące uzgadnianie zamierzeń inwestycyjnych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,

- ✓ Odnośnie decyzji o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego, wydawanych przez Urząd Gminy, dla terenów, na których zlokalizowano stanowiska archeologiczne (rozpoznanie powinno się opierać na Gminnej Ewidencji Zabytków), każdorazowo należy je uzgadniać z urzędem konserwatorskim, który narzuci odpowiednie uwarunkowania związane z ich ochroną.

Kierunek działania 1.2. Opieka nad zabytkami nieruchomymi, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów obiektów charakterystycznych dla gminy i obszaru kulturowego, w którym zlokalizowana jest gmina

Zadania:

- 1.2.1. Prowadzenie prac konserwatorsko-remontowych przy obiektach zabytkowych stanowiących własność władz samorządowych zgodnie z zaleceniami konserwatorskimi oraz wspieranie (dofinansowywanie) tychże prac przy obiektach niebędących własnością gminy:
 - ✓ w pierwszej kolejności należy wykonać prace remontowe i konserwatorskie przy obiektach znajdujących się w złym stanie, a prezentujących znaczne wartości zabytkowe lub historyczne i walory architektoniczne,
 - ✓ wspieranie działań właścicieli zabytków zmierzające do pozyskania środków zewnętrznych na działania konserwatorsko-remontowe przy obiektach zabytkowych nieruchomych i ruchomych,
 - ✓ umieszczenie na stronie internetowej gminy aktualnych informacji związanych z możliwością pozyskania środków finansowych z zakresu ochrony zabytków (m.in. z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Marszałka Województwa Dolnośląskiego, Funduszu Kościelnego, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej) na zabezpieczenie i remont tych obiektów zabytkowych.
- 1.2.2. Eliminowanie prac adaptacyjnych i remontowych przeprowadzanych ze szkodą dla substancji zabytkowej obiektów.
- 1.2.3. Przestrzeganie podstawowych wymogów estetyki w stosunku do zabytkowych obiektów i zespołów obiektów ze szczególnym uwzględnieniem zasad konserwatorskich dotyczących umieszczania reklam, kolorystyki elewacji oraz poprzez działania niskonakładowe jak: bieżąca konserwacja, uporządkowanie obejścia, urządzenie zieleni, wymiana nieestetycznych współczesnych ogrodzeń.
- 1.2.4. Wspieranie inicjatyw zmierzających do adaptacji obiektów nieużytkowanych do nowych potrzeb przy zachowaniu charakterystycznej dla obiektów architektury.
- 1.2.5. Coroczne przeznaczanie środków z budżetu gminy na dotacje na renowację zabytków wpisanych do rejestru zabytków.
- 1.2.6. Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni i obszarach nieczynnych cmentarzy.

Kierunek działania 1.3. Opieka nad zabytkami archeologicznymi

Zadania:

- 1.4.1 Wspieranie zamierzeń dążących do realizacji ratowniczych badań wykopaliskowych w obrębie stanowisk archeologicznych szczególnie narażonych na zniszczenie.
- 1.4.2 Umieszczenie lub uzupełnienie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego stanowisk archeologicznych.
- 1.4.3 Weryfikacja stanowisk archeologicznych na terenie Gminy, głównie przez ponowne badania powierzchniowe (badania AZP przeprowadzono stosunkowo dawno, w latach 80. i 90. XX w.). Przy wykonywaniu badań powierzchniowych należy wykorzystać analizę badań LIDAR, które w latach 80. i 90. XX w. były niedostępne).

PRIORYTET II**Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego oraz pielęgnacja tożsamości regionalnej****Kierunek działania 2.1. Ochrona wartości niematerialnych****Zadania:**

- 2.1.1 Pielęgnowanie (ochrona) tożsamości kulturowej regionu, wzmacnianie procesów integracyjnych w społeczności regionalnej.
- 2.1.2 Utrwalanie w świadomości społecznej tzw. tradycji miejsca dotyczącej lokalizacji nieistniejących obiektów o istotnym znaczeniu dla historii.
- 2.1.3 Używanie i stosowanie (także w stosunku do nowo powstających zespołów zabudowy) historycznych nazw miejscowych (przysiółków, historycznych nazw ulic itp.), inicjowanie nowego nazewnictwa lub zmian w istniejącym nazewnictwie promujących lokalną historię i lokalne tradycje.
- 2.1.4 Wspieranie inicjatyw nawiązujących w sposób przemyślany do dawnych tradycji regionu, mających na celu ich wskrzeszenie lub przypomnienie - tworzenie lub udział w tworzeniu związanych z tym tematycznych szlaków turystycznych, wystaw, konkursów i różnorodnych imprez o charakterze kulturalno-edukacyjnym).
- 2.1.5 Upamiętnianie i utrwalanie w pamięci mieszkańców, zwłaszcza młodego pokolenia, ważnych wydarzeń historycznych, wybitnych postaci związanych z regionem itp. poprzez działalność wydawniczą, prowadzenie lekcji muzealnych nt. przeszłości i kultury regionu, organizowanie okazjonalnych wystaw i ekspozycji itp.
- 2.1.6 Wspieranie lokalnych inicjatyw zmierzających do udokumentowania, zachowania, kultywowania wartości niematerialnych (pieśni, podania, legendy, tradycje związane z ważnymi wydarzeniami rodzinnymi jak śluby czy pogrzeby, tradycje związane ze świętami, potrawy regionalne, nazwy miejscowe).
- 2.1.7 Wspieranie inicjatyw wydawniczych i przedsięwzięć o charakterze etnograficznym zmierzających do zebrania (udokumentowania) i popularyzacji starych pieśni, przyspiewek, podań i legend związanych z miastem i jego okolicami.

Kierunek działania 2.2. Rozpoznanie i dokumentowanie zasobu zabytków oraz przetwarzanie informacji o zabytkach**Zadania:**

- 2.2.1 Prowadzenie Gminnej Ewidencji Zabytków:
 - ✓ systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną,
 - ✓ udostępnianie opracowanych kart adresowych do celów projektowych i badawczych dla służb i podmiotów opracowujących wszelkie plany zagospodarowania przestrzennego czy inne programy: np. rewitalizacyjne, opieki nad zabytkami,
- 2.2.2 Udostępnienie wykazu Gminnej Ewidencji Zabytków oraz Gminnego programu opieki nad zabytkami na stronie internetowej Gminy, wraz z informacją, jakie ma to znaczenie dla właścicieli owych obiektów i zespołów zabytkowych, do czego są zobowiązani, na co powinni zwracać uwagę.
- 2.2.3 Opracowanie sprawozdania z realizacji zadań GPOnZ (co dwa lata), następnie przedstawienie sprawozdania na sesji Rady Gminy.

Kierunek działania 2.3 Edukacja, promocja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym**Zadania:**

- 2.3.1 Opracowanie informatora o zabytkach i obiektach posiadających wartość historyczną.
- 2.3.2 Kreowanie szlaków edukacyjno-turystycznych po zasobach dziedzictwa kulturowego gminy.

- 2.3.3 Zintegrowanie działań promocyjnych władz gminy w zakresie turystyki z działaniami władz powiatu, np. poprzez stworzenie szlaków atrakcji turystycznych gminy i powiatu, w których gmina byłaby jednym z punktów na szlaku.
- 2.3.4 Wspieranie działań w zakresie popularyzacji akcentującej walory kulturowe i przyrodnicze turystyki pieszej i rowerowej na terenie gminy oraz rozwijanie towarzyszącej im infrastruktury (ścieżki rowerowe, sezonowe wypożyczalnie sprzętu, punkty widokowe, tablice informacyjne itp.).
- 2.3.5 Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych, jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków.
- 2.3.6 Wspieranie inicjatyw mających na celu edukowanie społeczeństwa, zwłaszcza dzieci i młodzieży na rzecz ochrony dziedzictwa, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych i idei małych ojczyzn.
- 2.3.7 Popularyzacja opieki nad zabytkami poprzez wszelkiego rodzaju konkursy premiujące wiedzę i znanstwo dziedzictwa kulturowego:
- 2.3.8 Zainicjowanie w szkołach działających na terenie gminy akcji gromadzenia dawnych i współczesnych fotografii dokumentujących przestrzeń kulturową i życie codzienne mieszkańców gminy.
- 2.3.9 Popieranie istniejących jak i stymulowanie wprowadzania nowych (gry i zabawy edukacyjne dla najmłodszych, publikacje nt. dziedzictwa kulturowego adresowane do dzieci, konkursy itd.) form edukacyjnych prowadzonych przez szkoły
- 2.3.10 Opracowanie, a także wspieranie publikacji (broszura, folder, przewodnik) obejmujących zagadnienia związane z historią gminy, zabytkami oraz z zasadami ochrony dóbr kultury.
- 2.3.11 Uczestnictwo Urzędu Miasta w organizowanych przez Narodowy Instytut Dziedzictwa Europejskich Dniach Dziedzictwa - największego w Europie wydarzenia promującego dziedzictwo kulturowe.
- 2.3.12 Publikacja artykułów o tematyce historii regionu na internetowej stronie Gminy po uprzednim uzyskaniu zgody od autorów.
- 2.3.13 Wygenerowanie mapy z zabytkami (na podstawie GEZ) oraz z elementami dziedzictwa do celów edukacyjnych i promocyjnych.
- 2.3.14 Wspieranie i współpraca ze stowarzyszeniami lokalnymi mającymi na celu zachowanie tradycji i kultury regionu.
- 2.3.15 Organizowanie szkoleń dla pracowników gminy odpowiadających za opiekę i ochronę dziedzictwa kulturowego.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację *Programu* jest Wójt Gminy Krotoszyce. Do osiągnięcia celu i efektywnego wykonywania zadań w nim określonych służą pomocą następujące instrumenty:

- instrumenty prawne – wynikające z przepisów prawnych (ustaw i przepisów wykonawczych), uchwał Rady Gminy, np. dotyczących zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów zabytkowych będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych np. wojewódzkiego konserwatora zabytków czy uchwalenie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie przy zabytkach;
- instrumenty finansowe – dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe lub ulgi podatkowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, korzystanie z funduszy europejskich;
- instrumenty kontrolne – aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego, sporządzanie, co dwa lata sprawozdania z realizacji *Programu* oraz aktualizacja *Programu* związana z ustawowym 4-letnim okresem obowiązywania, dostosowania go do zmieniających się zapisów prawnych oraz możliwości finansowania;
- instrumenty koordynacji – realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- instrumenty społeczne – działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami pozarządowymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, kulturą, turystyką, współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków (powoływanie nowych).

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest, aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji Gminnego Programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów zabytkowych poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu miasta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.,
- elementy dziedzictwa kulturowego wprowadzone do edukacji szkolnej oraz przedszkolnej,
- elementy dziedzictwa kulturowego w pracach bibliotek oraz gminnych jednostek kultury.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 r. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- ✓ dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- ✓ dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- ✓ dotacje wojewódzkie, powiatowe,
- ✓ dotacje gminne,
- ✓ Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- ✓ Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- ✓ Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- ✓ fundusze od fundacji,
- ✓ Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- ✓ Fundusz Kościelny.

Źródła zagraniczne:

- ✓ źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,

Dotacje

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;

- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku, jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Dotacje Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków - co roku Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków we Wrocławiu przyjmuje Zarządzenie w sprawie: udzielania przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu dotacji celowych z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach ruchomych i nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Wniosek składa się:

- 1) do dnia 30 czerwca, w którym dana dotacja ma być udzielona, w przypadku dofinansowania prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku,
- 2) do dnia 28 lutego roku, w którym dotacja celowa ma być udzielona w przypadku dofinansowania prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia wniosku.

Dotacje wojewódzkie i powiatowe - dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Rady Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje z budżetu Województwa Dolnośląskiego – Samorząd Województwa Dolnośląskiego udziela dotacji na prace konserwatorskie i budowlane w złożonych wnioskach. Zasady i tryb udzielania dotacji określa Uchwała Nr XXVIII/788/12 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 8 listopada 2012 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie,

restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze województwa dolnośląskiego wraz ze zmianą przyjęta w uchwale nr XVIII/466/16 z dnia 28 stycznia 2016 r.

Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy

Źródła zewnętrznego finansowania - krajowe

Konkurs „Zabytek Zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 7 kategoriach:

- ✓ Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu;
- ✓ Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe);
- ✓ Adaptacja obiektów zabytkowych;
- ✓ Architektura i budownictwo drewniane;
- ✓ Zabytki techniki (w tym budownictwo przemysłowe i inżynieryjne);
- ✓ Zabytek dostępny;
- ✓ Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły - wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

Program Kultura - Interwencje

Organizatorem Programu Kultura - Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

Finansowanie z fundacji

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź - KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;

2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);

3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);

4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych). Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich. O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

Szczegółowe cele Programu będą realizowane poprzez dwa rodzaje zadań (których nie należy łączyć):

- ✓ weryfikacja terenowa zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków (przede wszystkim tych nieposiadających własnej formy terenowej), w przypadku których ustalenia co do lokalizacji, zasięgu, chronologii i/lub funkcji nie mają wystarczających podstaw naukowych, w przypadku zabytków archeologicznych wpisanych wyłącznie do

rejestr zabytków nieruchomych (A), celem weryfikacji powinno być przygotowanie dokumentacji dającej podstawy do wpisania zabytku do rejestru zabytków archeologicznych (C);

- ✓ opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych (przede wszystkim tych zakończonych przed 2000 r.)

Źródła zewnętrzne finansowania - pozostałe

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej.

Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska na lata 2021-2027 (FEDS).

Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027 – program regionalny, z którego korzystamy obecnie. Polska otrzymała około 76 miliardów euro, z tego ponad 1,734 mld euro przypada na nasze województwo, plus dodatkowe 581 mln euro z nowego Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (FST). Dofinansowane przedsięwzięcia i inwestycje muszą się wpisać w jeden z pięciu celów wspólnej polityki UE:

- ✓ Bardziej inteligentna Europa,
- ✓ Bardziej przyjazna dla środowiska niskoemisyjna Europa, – Lepiej połączona Europa,
- ✓ Europa o silniejszym wymiarze społecznym,
- ✓ Europa bliżej obywateli.

Program regionalny jest finansowany z trzech funduszy: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+) oraz Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (FST). Podzielony jest on na następujące priorytety:

Fundusze Europejskie na rzecz przedsiębiorczego Dolnego Śląska,

- ✓ Fundusze Europejskie na rzecz środowiska na Dolnym Śląsku,
- ✓ Fundusze Europejskie na rzecz mobilności miejskiej Dolnego Śląska,
- ✓ Fundusze Europejskie na rzecz mobilności Dolnego Śląska,
- ✓ Fundusze Europejskie na rzecz zrównoważonego rozwoju społecznego na Dolnym Śląsku,
- ✓ Fundusze Europejskie bliżej mieszkańców Dolnego Śląska,
- ✓ Fundusze Europejskie na rzecz rynku pracy i włączenia społecznego na Dolnym Śląsku,
- ✓ Fundusze Europejskie dla edukacji na Dolnym Śląsku,
- ✓ Fundusze Europejskie na rzecz transformacji obszarów górniczych na Dolnym Śląsku,
- ✓ Pomoc techniczna EFRR,
- ✓ Pomoc techniczna EFS+,
- ✓ Pomoc techniczna FST.

W wielu obszarach wdrażania tego programu istnieje możliwość dofinansowania przedsięwzięć w obiektach zabytkowych. Wsparcie może dotyczyć zarówno prac dotyczących termomodernizacji czy montażu odnawialnych źródeł energii (OZE) czy nowoczesnych technologii OZE lub zabezpieczenia p.poż. Szeroki katalog możliwych działań dostępnych dla obiektów zabytkowych zawarto w priorytecie VI.

Fundusze Europejskie bliżej mieszkańców Dolnego Śląska, gdzie wsparcie obejmie rozwój społeczny, gospodarczy i środowiskowy a także rozwój kultury i ochroną dziedzictwa kulturowego. Działania te powinny też sprzyjać włączeniu społecznemu oraz bezpieczeństwu na obszarach miejskich. Środki finansowe w tych działaniach będą przeznaczone na realizację kluczowych przedsięwzięć wynikających ze strategii ZIT oraz strategii IIT. Będą to przedsięwzięcia istotne z punktu widzenia rozwoju miast, gmin, powiatów oraz ich obszarów funkcjonalnych. Dofinansowanie uzyskają inwestycje, które będą miały na celu poprawę jakości i bezpieczeństwa życia mieszkańców, promowanie i ochronę dziedzictwa kulturowego, walorów turystycznych i rozwój instytucji kultury.

Możliwe inwestycje to m.in.:

- ✓ zagospodarowanie przestrzeni międzyblokowych, deptaków, parków, rynków, skwerów,

- ✓ działania prowadzące do zachowania i rozwoju zielonej i niebieskiej infrastruktury, służące ekologii a także działania na rzecz zwiększania powierzchni czynnych biologicznie – w tym zielone dachy, przystanki, ściany i fasady, ogólnodostępne tereny zielone,
- ✓ rozwój infrastruktury (w tym obiektów) aktywizacji i integracji społecznej, np. tworzenie przestrzeni dla aktywności fizycznej oraz do organizacji m.in. spotkań, warsztatów,
- ✓ zachowanie, zabezpieczenie a także adaptacja na cele kulturalne obiektów dziedzictwa kulturowego oraz obszarów i obiektów zabytkowych,
- ✓ przebudowę, modernizację i adaptację na cele kulturalne obiektów użyteczności publicznej m.in. wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków,
- ✓ ochronę i rozwój infrastruktury zabytkowej,
- ✓ w obiekty/miejsca tworzące turystyczne szlaki tematyczne (odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych) lub turystyczne szlaki rodzajowe (np. kajakowe, rowerowe),
- ✓ rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych,
- ✓ wsparcie dla instrumentów terytorialnych przygotowanie i monitorowanie strategii/planów działań ZIT oraz IIT.

Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (inaczej FEnIKS) na lata 2021- 2027 to następca Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ). Budżet wynosi ponad 25 miliardów euro (w formie dotacji, instrumentów finansowych i instrumentów łączących finansowanie zwrotne oraz dotacyjne) i będzie przeznaczony na kluczowe projekty środowiskowe, energetyczne oraz transportowe, a także na wsparcie w obszarze kultury i ochrony zdrowia.

Głównym celem Programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego, w tym poprzez m.in. wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. Program ma przyczynić się m.in. do wzmocnienia ochrony zabytków o krajowym i światowym znaczeniu, zarówno ruchomych, jak i nieruchomych. Wsparcie ukierunkowane zostanie na tworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych stymulujących do aktywnego uczestnictwa w kulturze i w życiu społecznym, w tym eliminację barier w dostępie do kultury dla grup z różnych przyczyn wykluczonych. Zastosowane rozwiązania infrastrukturalne, w tym nowoczesne technologie, umożliwią tworzenie innowacyjnej oferty kulturalnej, rozszerzanie jej o nowe formy działalności i cele lub będą przyczyniać się do zwiększenia atrakcyjności świadczonej oferty, w celu budowania przewag konkurencyjnych w aspekcie zarówno gospodarczym jak i społecznym.

Inwestycje będą wspierały procesy transformacji cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury, zakup wyposażenia i technologii umożliwiających rozszerzenie grup odbiorców realizowanej oferty (zwiększenie dostępności kultury poprzez umożliwienie korzystania z niej grupom dotychczas wykluczonym np. niepełnosprawni; zwiększenie zasięgu oferty – upowszechnianie oferty on-line) oraz zapewnienie bezpieczeństwa funkcjonowania w warunkach różnego rodzaju kryzysów (na podstawie doświadczeń związanych z wystąpieniem pandemii Covid-19).

Wsparciem zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zespół Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie mogą ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego, NGO oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.

Zakres wsparcia w ramach celu szczegółowego obejmuje także działania infrastrukturalne mające na celu ochronę i zachowanie otoczenia zabytkowych obiektów. Niejednokrotnie inwestycje będą realizowane w bliskim sąsiedztwie lub na terenie objętym planem rewitalizacji, co wpłynie korzystnie na ogólny rozwój większych obszarów.

Wszystkie ww. typy działań będą mogły być realizowane w formule projektów partnerskich, które przyczynią się do lepszego zarządzania dziedzictwem kulturowym i promowania dziedzictwa kulturowego, co w konsekwencji wpłynie na większą identyfikację społeczeństwa z danym miejscem.

Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury – 700 000 000 euro.

Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027

Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie, transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo.

2.1 Wysoka jakość i dostępność e-usług publicznych – np. tworzenie, rozwój, integracja e-usług publicznych, wykorzystanie potencjału informacji sektora publicznego (ISP) i technologii w administracji z zastosowaniem np. analiz wielkich zbiorów danych oraz metod sztucznej inteligencji.

2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych).

Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii.

Beneficjentami Programu mogą być m.in.: instytucje kultury, przedsiębiorcy, obywatele, NGO.

Kreatywna Europa 2021-2027

Kreatywna Europa (Creative Europe) to program Komisji Europejskiej, którego celem jest wsparcie ponadnarodowych działań europejskich sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnego w obszarze kultury i sztuki przyczyniających się do budowania kompetencji, profesjonalizacji i zwiększania konkurencyjności sektorów na rynku globalnym, wpływ na zwiększanie dostępu do kultury i sztuki, docieranie do nowych grup odbiorców i zwiększanie uczestnictwa w kulturze, rozwój współpracy międzynarodowej oraz wsparcia ponadnarodowego obiegu europejskich dzieł i twórców, ochrony i propagowania różnorodności kulturowej i językowej oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie technologii i wdrażanie innowacji w sektorach oraz dostosowania sektorów do zmiany cyfrowej.

W ramach nowej edycji Programu istotne będą także wsparcie sektorów w odbudowie po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19, zrównoważony rozwój i zielona transformacja sektorów, równość i równouprawnienie oraz włączanie społeczne poprzez kulturę i sztukę.

Program będzie wdrażany poprzez komponenty:

- ✓ komponent Media – wspierający działania sektora audiowizualnego,
- ✓ komponent Kultura – wspierający działania sektorów kultury i kreatywnego,
- ✓ komponent międzysektorowy – wspierający rozwój innowacji w projektach łączących sektory kultury, kreatywny i audiowizualny, a także sektor wysokiej jakości mediów informacyjnych i rozwój umiejętności krytycznego korzystania z mediów.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd miejski powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina Krotoszyce

2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gminy Krotoszyce.

Gmina jest ustawowo zobligowana do opieki nad obiektami zabytkowymi, których jest właścicielem: utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

Wydatki Gminy Krotoszyce na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego w ostatnich latach:

- **Konserwacja malowideł na emporach w kościele p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Kościelcu** – dotacja dla Parafii w Małuszowie – zadanie otrzymało dofinansowanie w ramach drugiej edycji Programu Odbudowy Zabytków w wysokości 500 000,00 zł stanowiącej 98% wartości zadania. Łączny koszt zadania oszacowany został w wysokości 510 250,00 zł. Zadanie określone jako wieloletnie. Z uwagi na proces uzyskania niezbędnych zezwoleń do realizacji prac na zabytku w 2024 r. wyłoniony został wykonawca prac a roboty zaplanowano do realizacji w 2025 r. Łączna kwota dotacji planowa w budżecie na 2024 r. wyniosła 235 000,00 zł. W 2024 r. podjęta została uchwała nr V/26/2024 Rady Gminy Krotoszyce z dnia 26 września 2024 r. w sprawie udzielenia dotacji dla Parafii Rzymskokatolickiej p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Małuszowie w kwocie 510 250,00 zł;
- **Przebudowa budynku muzeum bitwy nad Kaczawą** – zadanie jednoroczne z otrzymanym dofinansowaniem z ramach pierwszej edycji Programu Odbudowy Zabytków realizowane na obiekcie będącym we władaniu Gminy Krotoszyce – budynku muzeum w Duninie, w ramach którego przeprowadzono częściową wymianę konstrukcji dachu oraz ułożono nowe poszycie dachowe z dachówki wraz z nowymi obróbkami blacharskimi oraz odmalowano wnętrze obiektu. Otrzymane dofinansowanie stanowiło kwotę 150 000,00 zł (98%) a wkład własny stanowił kwotę 8 070,00 zł. Wartość zadania po przeprowadzonym postępowaniu przetargowym wyniosła 157 987,71 zł z czego promesa z programu – 149 927,95 zł; środki własne budżetu 8 059,76 zł. Wykonawcą robót była firma Budobratex I Inwestycje sp. z o.o. Inwestycje Sp. k.
- **Przebudowa muru wokół kościoła w Czerwonym Kościele** – dotacja dla Parafii w Krotoszycach - zadanie otrzymało dofinansowanie w ramach pierwszej edycji Programu Odbudowy Zabytków w wysokości 300 000,00 zł stanowiącej 98% wartości zadania. Łączny koszt zadania oszacowany został w wysokości 306 200,00 zł. Zadanie określone jako jednoroczne. W 2023 r. podjęta została uchwała nr XLV/358/2023 Rady Gminy Krotoszyce z dnia 30 października 2023 r. w sprawie udzielenia dotacji dla Parafii Rzymskokatolickiej p.w. Wniebowzięcia N.M.P. w Krotoszycach w kwocie 306 200,00 zł. Zadanie zrealizowane w 2024 r., wykonawcą robót była firma: Zakład Usług Budowlanych REM-BUD Leszek Cholewiński; wartość przekazanej dotacji wyniosła 306 200,00 zł;
- **Remont dachu kościoła filialnego p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Kościelcu** – dotacja dla Parafii w Małuszowie - zadanie otrzymało dofinansowanie w ramach pierwszej

edycji Programu Odbudowy Zabytków w wysokości 600 000,00 zł stanowiącej 98% wartości zadania. Łączny koszt zadania oszacowany został w wysokości 612 500,00 zł. Zadanie określone jako jednoroczne. W 2023 r. podjęta została uchwała nr XLV/359/2023 Rady Gminy Krotoszyce z dnia 30 października 2023 r. w sprawie udzielenia dotacji dla Parafii Rzymskokatolickiej p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Małuszowie w kwocie 612 500,00 zł. Zadanie zrealizowane w 2024 r., wykonawcą robót była firma: Budobratex I Inwestycje Sp. z o.o. Inwestycje Sp.k. Dotacja udzielona została w kwocie 574 663,22 zł. W ramach zadania dokonano wymiany pokrycia dachu na kościele w Kościelcu oraz na wieży, wymianę części konstrukcji dachowej, przeszyć i ich impregnację.

ANEKS 1. WYKAZ OBIEKTÓW NIERUCHOMYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW Z TERNU GMINY KROTOSZYCE.

L.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nr działki	Materiał	Datowanie	Rejestr zabytków
1	Autostrada A4		Zespół wiaduktów drogowych w ciągu Autostrady A4 powstałych przed 1940 r.	18, 84, 100, 150, 144, 186, 551, 601, 618		1936 r.	
2	Babin	2	Budynek mieszkalny ³	54	mur.	k. XIX w.	-
3	Babin	4	Budynek mieszkalno - gospodarczy	52/2	mur.	k. XIX w.	
4	Babin	obok 4	Stodoła	52/2	mur.	k. XIX w.	
5	Babin	5	Budynek mieszkalno - gospodarczy	51	mur.	k. XIX w.	
6	Babin	6	Dwór	42	mur.	1892 r.	A/2725/714/L 26.06.1986 r.
7	Babin	6 (obok dworu)	Spichlerz w zespole dworskim	48, 49	mur.	k. XIX w.	
8	Babin	6 (obok dworu)	Obora w zespole dworskim	42	mur.	XIX/XX w.	
9	Babin	6	Stodoła w zespole dworskim	41, 42	mur.	k. XIX w.	
10	Babin	7	Budynek mieszkalny	41	mur.	pocz. XX w.	
11	Babin	obok 7	Budynek gospodarczy	41	mur.	pocz. XX w.	
12	Babin	obok 7	Obora	41	mur.	k. XIX w.	
13	Babin	9	Budynek mieszkalny	34/4	mur.	k. XIX w.	
14	Bielowice		Zespół dworski i folwarczny	8/1	mur.	III ćw. XIX w.	A/2761/1066/L 28.12.1998 r.
15	Bielowice		Dwór	8/1	mur.	III ćw. XIX w.	A/2761/1066/L 28.12.1998 r.
16	Bielowice		Obora I	8/1	mur.	III ćw. XIX w.	A/2761/1066/L 28.12.1998 r.
17	Bielowice		Obora II	8/1	mur.	III ćw. XIX w.	A/2761/1066/L 28.12.1998 r.
18	Bielowice		Stodoła I	8/1	mur.	III ćw. XIX w.	A/2761/1066/L 28.12.1998 r.
19	Bielowice		mur w zespole dworskim	8/1	mur.	III ćw. XIX w.	
20	Bielowice		Park dworski	8/1	mur.	III ćw. XIX w.	A/2762/471/L 28.12.1998 r.

³ Karta wyłączona z GEZ na podstawie Zarządzenia nr 26/2024 Wójta Gminy Krotoszyce z dnia 28.03.2024 r.

21	Czerwony Kościół		Kościół filialny pw. Narodzenia NMP	85	mur.	ok. 1300 r., 1677 r., 1718 r. XIX w.	A/1508/679 14.04.1960 r.
22	Czerwony Kościół	przy murze cmentarnym	Kaplica grobowa rodziny Koenig	85	mur.	II poł. XIX w.	
23	Czerwony Kościół	obok kościoła	Cmentarz	85	mur.	II poł. XIX w.	
24	Czerwony Kościół		Mur cmentarny	85	mur.	II poł. XIX w.	
25	Czerwony Kościół		Zespół pałacowo-parkowy	161, 308/1, 308/2, 308/3, 309/2, 309/3, 309/5, 309/6, 309/7, 309/9, 309/10	mur.	k. XVIII w., ok. 1890 r.	
26	Czerwony Kościół	1	Pałac	309/10	mur.	1794 r., XIX/XX w.	A/2850/486/L 29.03.1977 r.
27	Czerwony Kościół	1A	Budynek mieszkalny w zespole pałacowym	309/5	mur.	k. XVIII w., k. XIX w.	90/A/02/1-2 09.07.2002 r.
28	Czerwony Kościół	1B	Budynek oficjalisty dworskiego w zespole pałacowym	309/7	mur.	I poł. XIX w., k. XIX w.	90/A/02/1-2 09.07.2002 r.
29	Czerwony Kościół	obok pałacu	Obora I w zespole pałacowym	309/10	mur.	k. XIX w.	A/1802 07.04.2010 r.
30	Czerwony Kościół	obok pałacu	Obora II w zespole pałacowym	309/10	mur.	k. XIX w.	
31	Czerwony Kościół	obok pałacu	Stajnia w zespole pałacowym	309/10	mur.	k. XIX w.	
32	Czerwony Kościół	obok pałacu	Budynek inwentarski w zespole pałacowym	309/5	mur.	XIX/XX w.	
33	Czerwony Kościół	obok pałacu	Spichlerz w zespole pałacowym	309/10	mur.	k. XIX w.	
34	Czerwony Kościół	1C	Wozownia w zespole pałacowym	305, 309/10	mur.	k. XVIII w.	
35	Czerwony Kościół	obok pałacu	Park krajobrazowy w zespole pałacowym	161, 308/1, 309/10		XIX w.	A/2849/450/L 29.03.1977 r.
36	Czerwony Kościół	4	Budynek mieszkalny	11/5, 11/4	mur.	pocz. XX w.	
37	Czerwony Kościół	7	Budynek mieszkalno - gospodarczy	14	mur.	pocz. XX w.	
38	Czerwony Kościół	obok 7	Obora	44	mur.	pocz. XX w.	Wykreślony z GEZ
39	Czerwony Kościół	obok 7	Budynek gospodarczy, ob. budynek mieszkalny	14	mur.	1937 r.	
40	Czerwony Kościół	15	Budynek mieszkalny	78	mur.	pocz. XX w.	
41	Czerwony Kościół	obok 15	Stodoła I	78	mur.	pocz. XX w.	
42	Czerwony Kościół	obok 15	Stodoła II	78	mur.	pocz. XX w.	
43	Czerwony Kościół	18	Budynek mieszkalno - gospodarczy	28/2	mur.	XIX/XX w.	

44	Czerwony Kościół	19	Budynek mieszkalno - gospodarczy	96/8	mur.	k. XIX w., XX w.	
45	Czerwony Kościół	20	Budynek mieszkalny	86	mur.	XIX/XX w.	
46	Czerwony Kościół	obok 20	Stodoła	86	mur.	pocz. XX w.	
47	Czerwony Kościół	22	Budynek mieszkalny	83	mur.	k. XIX w.	
48	Czerwony Kościół	obok 22	Stodoła	83	mur.	k. XIX w.	
49	Czerwony Kościół	25	Budynek mieszkalny	35/2	mur.	XVIII w.	
50	Czerwony Kościół	29	Budynek mieszkalny	47, 129	mur.	k. XIX w.	
51	Czerwony Kościół	30	Budynek mieszkalny	45	mur.	k. XIX w.	
52	Czerwony Kościół	32	Budynek mieszkalny	13	mur.	poł. XIX w.	
53	Dunino	1A	Pawilon "Muzeum Bitwy nad Kaczawą" 1813 r.	21	mur.	1909 r.	A/5930 23.07.2014 r.
54	Dunino	1	Budynek mieszkalny	17	mur.	k. XIX w.	
55	Dunino	obok 1	Stodoła	17	mur.	XIX/XX w.	
56	Dunino	obok 1	Obora	17	mur.	k. XIX w.	
57	Dunino	2	Budynek mieszkalno - gospodarczy	17	mur.	pocz. XX w.	
58	Dunino	3	Budynek mieszkalny	19, 20	mur.	1879 r.	
59	Dunino	5	Budynek mieszkalny	23	mur.	k. XIX w.	
60	Dunino	7	Budynek mieszkalny	25/1	mur.	k. XIX w.	
61	Dunino	obok 7	Stodoła	25/1	mur.	1892 r.	
62	Dunino	8	Budynek mieszkalny	31	mur.	k. XIX w.	
63	Dunino	12	Budynek mieszkalny	18/2	mur.	II poł. XIX w.	
64	Dunino	obok 12	Budynek gospodarczy	18/3	mur.	II poł. XIX w.	
65	Dunino	obok 12	Stodoła	18/3	mur.	II poł. XIX w.	
66	Dunino	obok 12	Obora	18/3	mur.	k. XIX w.	
67	Dunino	13	Budynek mieszkalny	34	mur.	II poł. XIX w.	
68	Dunino	14	Budynek mieszkalny	36	mur.	k. XIX w.	
69	Dunino	obok 14	Budynek gospodarczy	36	mur.	k. XIX w.	
70	Dunino	obok 14	Budynek mieszkalno - gospodarczy	36	mur.	k. XIX w.	
71	Dunino	obok 14	Spichlerz	36	mur.	k. XIX w.	
72	Dunino	16	Budynek mieszkalny	15	mur.	II poł. XIX w., XX w.	
73	Dunino	17	Budynek mieszkalny	39	mur.	pocz. XX w.	
74	Dunino	19	Budynek mieszkalny	14	mur.	ok. 1880 r.	
75	Dunino	obok 19	Obora	14	mur.	k. XIX w. (1878 r.)	
76	Dunino	20	Budynek mieszkalno - gospodarczy	42/1	mur.	k. XIX w.	

77	Dunino	obok 20	Stodoła	42/1	mur.	k. XIX w.	
78	Dunino	22	Budynek gospodarczy	43	mur.	k. XIX w.	
79	Dunino	23	Budynek mieszkalny	10	mur.	k. XIX w.	
80	Dunino	obok 23	Budynki gospodarcze	10	mur.	k. XIX w.	
81	Dunino	24	Budynek mieszkalny	9	mur.	1831 r.	
82	Dunino	obok 24	Stodoła	9	mur.	poł. XIX w.	
83	Dunino	25	Budynek mieszkalno - gospodarczy	45	mur.	pocz. XX w.	
84	Dunino	obok 25	Stodoła	45	mur.	pocz. XX w.	
85	Dunino	27	Budynek mieszkalny - młyn	541/4	mur.	k. XIX w.	
86	Dunino	obok 27	Obora	541/4	mur.	k. XIX w.	
87	Dunino	obok 27	Stodoła	541/4	mur.	k. XIX w.	
88	Janowice Duże		Zespół pałacowy	106/22, 106/24, 106/28-106/30, 106/30, 106/36- 106/41			
89	Janowice Duże	14	Pałac	106/36	mur.	XVIII w., XX w., 1964 r.	A/2918/487/L 29.03.1977 r.
90	Janowice Duże	obok pałacu	Komórka, d. kuźnia w zespole pałacowym	106/36	mur.	k. XIX w.	
91	Janowice Duże	14A	Budynek mieszkalny w zespole pałacowym	106/30	mur.	k. XIX w.	
92	Janowice Duże	14B	Budynek mieszkalny w zespole pałacowym	106/33	mur.	k. XIX w.	
93	Janowice Duże	14C	Budynek mieszkalny w zespole pałacowym	106/40	mur.	k. XIX w.	
94	Janowice Duże	14E	Budynek mieszkalny w zespole pałacowym	106/29	mur.	k. XIX w.	
95	Janowice Duże	14F	Budynek mieszkalny w zespole pałacowym	106/22	mur.	k. XIX w.	
96	Janowice Duże	14G	Budynek mieszkalny w zespole pałacowym	106/24	mur.	k. XIX w.	
97	Janowice Duże	obok pałacu	Stodoła w zespole pałacowym	106/40	mur.	k. XIX w.	
98	Janowice Duże	obok pałacu	Cielętnik w zespole pałacowym	106/29	mur.	k. XIX w.	
99	Janowice Duże	obok pałacu	Obora I w zespole pałacowym	31/1, 32	mur.	k. XIX w.	
100	Janowice Duże	obok pałacu	Obora II w zespole pałacowym	106/29	mur.	k. XIX w.	
101	Janowice Duże	obok pałacu	Stajnia z wozownią w zespole	106/41	mur.	k. XIX w.	

			pałacowym				
102	Janowice Duże	obok pałacu	Budynek gospodarczy w zespole pałacowym	106/40	mur.	k. XIX w.	
103	Janowice Duże	obok pałacu	Park w zespole pałacowym	106/36		XIX/XX w.	A/2919/473/L 17.07.1976 r.
104	Janowice Duże	2	Budynek mieszkalny	19/1, 19/2, 19/3	mur.	k. XIX w.	
105	Janowice Duże	8	Budynek mieszkalno - gospodarczy	25/1	mur.	XIX w.	
106	Janowice Duże	10	Budynek mieszkalny	28	mur.	pocz. XX w.	
107	Janowice Duże	11	Budynek mieszkalno - gospodarczy	29	mur.	k. XIX w.	
108	Janowice Duże	17	Budynek mieszkalny	33, 142/2	mur.	II poł. XIX w.	
109	Janowice Duże	obok 17	Obora	33	mur.	XIX/XX w.	
110	Janowice Duże	18	Budynek mieszkalny	34	mur.	pocz. XX w.	
111	Janowice Duże	25	Budynek mieszkalny	80	mur.	k. XIX w.	
112	Janowice Duże	31	Budynek mieszkalny	13/5, 13/6	mur.	k. XIX w.	
113	Janowice Duże	32	Budynek gospodarczy	10/2	mur.	pocz. XX w.	
114	Janowice Duże	34	Budynek mieszkalny	9/5	mur.	I poł. XIX w.	
115	Kościelec		Kościół filialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa	71	mur.	XV, 2 poł. XVIII w.	A/2070/834 27.12.1960 r.
116	Kościelec		Cmentarz przy kościele	71	mur.		A/2071/689/L 16.02.1990 r.
117	Kościelec		Mur cmentarny	71	mur.	XVIII/XIX w.	
118	Kościelec		Cmentarz	70	mur.		
119	Kościelec		Szkoła	92/1	mur.	II poł. XIX w.	
120	Kościelec	2	Budynek mieszkalny	169/4	mur.	k. XIX w.	
121	Kościelec	3	Budynek mieszkalny I	149/3	mur.	k. XIX w.	
122	Kościelec	8	Budynek mieszkalny	90	mur.	poł. XIX w.	
123	Kozice	1	Budynek mieszkalny	39, 40	mur.	k. XIX w.	
124	Kozice	obok 1	Obora I	40	mur.	k. XIX w.	
125	Kozice	obok 1	Obora II	39	mur.	k. XIX w.	
126	Kozice	3	Budynek mieszkalny	43/1	mur.	II poł. XIX w.	
127	Kozice	5	Stodoła	45	mur.	k. XIX w.	
128	Kozice	6	Budynek mieszkalny	46/8	mur.	k. XIX w.	
129	Kozice	6	Stodoła	46/8	mur.	k. XIX w.	
130	Kozice	8A	Budynek mieszkalny	18/1	mur.	1823 r.	
131	Kozice	8A	Obora	18/1	mur.	1858 r.	

132	Kozice	10	Budynek mieszkalny	20/2	mur.	k. XIX w., pocz. XX w.	
133	Kozice	obok 10	Stodoła	20/2	mur.	pocz. XX w.	
134	Kozice	12	Budynek mieszkalny	68/1	mur.	II poł. XIX w.	
135	Kozice	13	Budynek mieszkalny	69	mur.	II poł. XIX w.	
136	Krajów		Zespół dworski i folwarczny	144, 145, 148, 203-205	mur.		
137	Krajów	15	Dwór	205	mur.		A/2991/704 31.07.1960 r.
138	Krajów	15B	Budynek mieszkalno - gospodarczy w zespole dworskim	148	mur.	k. XIX w.	
139	Krajów	obok 15B	Obora I w zespole dworskim	203	mur.	k. XIX w.	
140	Krajów	obok 15B	Obora II w zespole dworskim	203	mur.	k. XIX w.	
141	Krajów	15C	Obora III w zespole dworskim	203	mur.	k. XIX w.	
142	Krajów	15D	Stajnia w zespole dworskim	203	mur.	k. XIX w.	
143	Krajów	15A	Stodoła w zespole dworskim	144, 145	mur.	k. XIX w.	
144	Krajów	obok 15	Mur w zespole dworskim	203	mur.	k. XIX w.	
145	Krajów	obok 15	Ogród w zespole dworskim	203	mur.	k. XIX w.	
146	Krajów	obok 15	Park krajobrazowy w zespole dworskim	167, 168, 174		k. XIX w.	A/2992/482/L 22.09.1976 r.
147	Krajów	obok 1	Stodoła	41	mur.	k. XIX w.	
148	Krajów	obok 1	Obora I	41	mur.	poł. XIX w.	
149	Krajów	obok 1	Obora II	41	mur.		
150	Krajów	2	Budynek mieszkalny	107	mur.	I poł. XIX w.	
151	Krajów	4	Budynek mieszkalno - gospodarczy	110	mur.	k. XIX w.	
153	Krajów	11	Budynek mieszkalny	159	mur.	k. XIX w.	
152	Krajów	11	Stodoła	159	mur.	k. XIX w.	
154	Krajów	12	Budynek mieszkalny	160	mur.	pocz. XX w.	
155	Krajów	13	Budynek mieszkalno - gospodarczy	164	mur.	II poł. XIX w.	
156	Krajów	13	Budynek mieszkalny	162	mur.	II poł. XIX w.	
157	Krajów	obok 13	Stodoła	164	mur.	k. XIX w.	
158	Krajów	obok 17	Budynek mieszkalno-gospodarczy	138	mur.	1801 r.	
159	Krajów	17	Budynek mieszkalny	138	mur.	k. XIX w.	
160	Krajów	18	Budynek mieszkalny	129/2	mur.	k. XIX w.	
161	Krajów	obok 18	Stodoła	129/2	mur.	k. XIX w.	
162	Krajów	19	Budynek mieszkalno - gospodarczy	130	mur.	k. XIX w.	

163	Krajów	obok 21	Obora	132	mur.	k. XIX w.	
164	Krajów	23	Budynek mieszkalny	65	mur.	k. XIX w.	
165	Krajów	obok 23	Stodoła	65	mur.	k. XIX w.	
166	Krajów	obok 23	Kapliczka	65	mur.	II poł. XIX w.	
167	Krajów	obok 23	Budynek gospodarczy	65	mur.	k. XIX w.	
168	Krajów	25	Budynek gospodarczy	71	mur.	k. XIX w.	
169	Krajów	26	Budynek mieszkalno - gospodarczy	91	mur.	k. XIX w.	
170	Krajów	obok 26	Stodoła	91	mur.	pocz. XX w.	
171	Krajów	27	Budynek mieszkalny	89	mur.	k. XIX w.	
172	Krajów	obok 27	Obora	89	mur.	k. XIX w.	
173	Krajów	29	Budynek mieszkalno - gospodarczy	87	mur.	II poł. XIX w.	
174	Krajów	30	Budynek mieszkalny	86	mur.	k. XIX w.	
175	Krajów	31	Budynek mieszkalny	85/1	mur.	k. XIX w.	
176	Krotoszyce	ul. Piastowska, ul. Parkowa	Zespół pałacowy	682/4, 682/5, 682/6, 68/1, 690/1	mur.	k. XIX w.	
177	Krotoszyce	ul. Piastowska 7	Pałac	684/1	mur.	1686 r., XIX w., 1964 r.	A/3512/706 31.07.1960 r.
178	Krotoszyce	ul. Piastowska 9C	Oficyna mieszkalna I w zespole pałacowym	682/5	mur.	ok. 1890 r.	
179	Krotoszyce	ul. Piastowska 11	Oficyna mieszkalna II w zespole pałacowym	682/4	mur.	ok. 1870 r.	
180	Krotoszyce	ul. Piastowska 9B	Obora I w zespole pałacowym, ob. hotel/restauracja	682/6	mur.	ok. 1870 r.	
181	Krotoszyce	ul. Piastowska obok 9B	Obora II w zespole pałacowym, ob. hotel	682/6	mur.	ok. 1870 r.	
182	Krotoszyce	ul. Parkowa 3	Stajnia w zespole pałacowym, ob. hotel	682/6	mur.	ok. 1870 r.	
183	Krotoszyce	ul. Piastowska obok 11	Spichlerz w zespole pałacowym	682/6	mur.	ok. 1870 r.	
184	Krotoszyce	ul. Piastowska obok 11	Stodoła I w zespole pałacowym, ob. hotel	682/6	mur.	ok. 1880 r.	
185	Krotoszyce	ul. Parkowa obok 3	Budynek gospodarczy w zespole pałacowym, ob. hotel	682/6	mur.	pocz. XX w.	
186	Krotoszyce	ul. Piastowska obok 11	Wozownia w zespole pałacowym	682/6	mur.	ok. 1880 r.	
187	Krotoszyce	ul. Piastowska obok pałacu	Park krajobrazowy w zespole pałacowym	682/2, 684/1		XIX w.	A/2993/475/L 17.07.1976 r.
188	Krotoszyce	ul. Piastowska obok 10A (d. 7)	Stodoła II w zespole pałacowym	690/1	mur.	k. XIX w.	

189	Krotoszyce	ul. Piastowska obok 10A (d. 7)	Stodoła III i IV w zespole pałacowym	690/1	mur.	k. XIX w.	
190	Krotoszyce	ul. Piastowska 10A (d. 7)	Stodoła V w zespole pałacowym	690/1	mur.	k. XIX w.	
191	Krotoszyce	ul. Gwarna 2A, 2B (d. 21)	Budynek mieszkalny	352	mur.	k. XIX w.	
192	Krotoszyce	ul. Gwarna 4 (d. 21)	Budynek gospodarczy	351	mur.	k. XIX w.	
193	Krotoszyce	ul. Gwarna 12A, 12B, 12C (d. 25)	Budynek mieszkalny	336/2, 336/3	mur.	k. XIX w.	
194	Krotoszyce	ul. Gwarna 16 (d. 28)	Budynek mieszkalny	338/1	mur.	k. XIX w.	
195	Krotoszyce	ul. Gwarna obok 16 (d. 28)	Stodoła	338/1	mur.	k. XIX w.	
196	Krotoszyce	ul. Gwarna obok 16 (d. 28)	Obora	338/1	mur.	k. XIX w.	
197	Krotoszyce	ul. Krótka 1 (d. 65)	Budynek mieszkalny	193	mur.	pocz. XX w.	
198	Krotoszyce	ul. Krótka obok 1 (d. 65)	Stodoła i obora	193	mur.	k. XIX w.	
199	Krotoszyce	ul. Młyńska 1B (d. 17)	Młyn, ob. magazyn	690/2	mur.	k. XIX w.	
200	Krotoszyce	ul. Młyńska 1A (d.17)	Mechanizm dźwigu obok d. młyna	690/2	mur.	k. XIX w.	
201	Krotoszyce	ul. Ogrodowa 4	Budynek mieszkalny	453	mur.	k. XIX w.	
202	Krotoszyce	ul. Parkowa 1 (d. 11)	Stajnia, ob. budynek mieszkalny	512, 513	mur.	II poł. XIX w.	
203	Krotoszyce	ul. Parkowa obok 1 (d. 11)	Stodoła	513	mur.	k. XIX w.	
204	Krotoszyce	ul. Parkowa 2 (d. 11)	Budynek mieszkalny	513	mur.	k. XIX w.	
205	Krotoszyce	ul. Piastowska 2B (d. 1)	Budynek mieszkalny	690/6, 690/7	mur.	k. XIX w.	
206	Krotoszyce	ul. Piastowska 6 (d. 6)	Budynek mieszkalno - gospodarczy	400	mur.	II poł. XIX w.	
207	Krotoszyce	ul. Piastowska 8 (d. 7)	Budynek gospodarczy	399	mur.	k. XIX w.	
208	Krotoszyce	ul. Piastowska 14A, 14B (d. 15)	Budynek mieszkalny	359	mur.	ok. 1890 r.	
209	Krotoszyce	ul. Piastowska obok 14AB (d. 15)	Stodoła	359	mur.	k. XIX w.	
210	Krotoszyce	ul. Piastowska obok 14AB (d. 15)	Stajnia	359	mur.	k. XIX w.	
211	Krotoszyce	ul. Piastowska 15 (d. 14)	Budynek mieszkalny	508	mur.	k. XIX w.	
212	Krotoszyce	ul. Piastowska obok 15 (d. 14)	Obora	507/2	mur.	k. XIX w.	
213	Krotoszyce	ul. Piastowska obok 15 (d. 14)	Budynek gospodarczy	508	mur.	k. XIX w.	
214	Krotoszyce	ul. Piastowska 16A (d. 13)	Budynek mieszkalny	357	mur.	k. XIX w.	
215	Krotoszyce	ul. Piastowska obok 16A (d. 13)	Stodoła	357	mur.	k. XIX w.	
216	Krotoszyce	ul. Piastowska 17 (d. 16)	Budynek mieszkalno - gospodarczy	507/2	mur.	k. XIX w.	
217	Krotoszyce	ul. Piastowska 17 (d. 16)	Budynek gospodarczy	507/2	mur.	ok. 1860 r.	
218	Krotoszyce	ul. Piastowska 18 (d. 19)	Budynek mieszkalny	353	mur.	k. XIX w.	
219	Krotoszyce	ul. Piastowska 19 (d. 18)	Stodoła	506	mur.	k. XIX w.	
220	Krotoszyce	ul. Piastowska 21 (d. 20)	Budynek mieszkalny	504	mur.	k. XIX w.	
221	Krotoszyce	ul. Piastowska obok 21 (d. 20)	Stodoła	504	mur.	k. XIX w.	
222	Krotoszyce	ul. Piastowska obok 21 (d. 20)	Spichlerz	504	mur.	k. XIX w.	
223	Krotoszyce	ul. Piastowska 22 (d. 35)	Budynek mieszkalno - gospodarczy	327/1	mur.	k. XIX w.	

224	Krotoszyce	ul. Piastowska 24 (s. 36)	Budynek mieszkalny	326	mur.	ok. 1905 r.	
225	Krotoszyce	ul. Piastowska 27 (d. 37)	Budynek mieszkalny	491	mur.	k. XIX w.	
226	Krotoszyce	ul. Piastowska obok 27 (d. 37)	Budynek mieszkalno - gospodarczy	491	mur.	II poł. XIX w.	
227	Krotoszyce	ul. Piastowska 28 (d. 38)	Budynek mieszkalny	320	mur.	XIX/XX w.	
228	Krotoszyce	ul. Piastowska 29	Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP	488	mur.	ok. 1305 r., 1626 r., XIX/XX w.	A/2179/705 31.07.1960 r
229	Krotoszyce	ul. Piastowska obok kościoła	Kaplica przedpogrzebowa	488, 491	mur.	k. XIX, XX w.	
230	Krotoszyce	ul. Piastowska obok 29A	Kaplica	486	mur.	1903 r.	
231	Krotoszyce	ul. Piastowska obok kościoła	Cmentarz przy kościele	488			A/2180/716/L 05.07.1989 r.
232	Krotoszyce	ul. Piastowska obok kościoła	Mur cmentarny	488	mur.		
233	Krotoszyce	ul. Piastowska 31 (d.40)	Budynek gospodarczy	471	mur.	k. XIX w.	
234	Krotoszyce	ul. Piastowska 34, 34A (d. 43)	Budynek mieszkalno - gospodarczy	280/1	mur.	k. XIX w.	
235	Krotoszyce	ul. Piastowska 35A, 35B (d. 42)	Budynek mieszkalno - gospodarczy	468/5	mur.	k. XIX w.	
236	Krotoszyce	ul. Piastowska 40A	Budynek gospodarczy	277/1	mur.	k. XIX w.	
237	Krotoszyce	40B	Budynek mieszkalny	277/4	mur.	k. XIX w.	
238	Krotoszyce	ul. Piastowska 41 (d. 48)	Szkoła	748	mur.	k. XIX w.	
239	Krotoszyce	ul. Piastowska 42 (d. 53)	Budynek mieszkalno - gospodarczy	273/5, 275/5	mur.	XIX/XX w.	
240	Krotoszyce	ul. Piastowska 43 (d. 49)	Budynek mieszkalny, d. plebania	457	mur.	pocz. XX w.	
241	Krotoszyce	ul. Piastowska 44 (d. 55)	Remiza	227	mur.	k. XIX w.	
242	Krotoszyce	ul. Piastowska 45 (d. 52)	Budynek mieszkalny	451	mur.	k. XIX w.	
243	Krotoszyce	ul. Piastowska 46 (d. 55)	Urząd Gminy	789/1	mur.	XIX/XX w.	
244	Krotoszyce	ul. Piastowska 50 (d. 58)	Budynek mieszkalny	224/7	mur.	k. XIX w.	
245	Krotoszyce	ul. Piastowska 52	Budynek mieszkalno - gospodarczy	221/2	mur.	k. XIX w.	
246	Krotoszyce	ul. Piastowska 58A, 58B (d. 61)	Budynek mieszkalny	210/3	mur.	k. XIX w.	
247	Krotoszyce	ul. Piastowska obok 58A, 58B (d. 61)	Budynek gospodarczy	210/1	mur.	k. XIX w.	
248	Krotoszyce	ul. Piastowska 59 (d. 68)	Budynek mieszkalny	83	mur.	pocz. XX w.	
249	Krotoszyce	ul. Piastowska 60 (d. 62)	Budynek mieszkalny, d. poczta	209	mur.	pocz. XX w.	
250	Krotoszyce	ul. Piastowska 61 (d. 72)	Budynek mieszkalno - gospodarczy	79, 80/1	mur.	k. XIX w.	
251	Krotoszyce	ul. Piastowska obok 61 (d. 72)	Stodoła	79	mur.	k. XIX w.	
252	Krotoszyce	ul. Piastowska obok 61 (d. 72)	Budynek gospodarczy	79	mur.	k. XIX w.	
253	Krotoszyce	ul. Piastowska 64 (d. 66)	Budynek mieszkalny	191	mur.	k. XIX w.	
254	Krotoszyce	ul. Piastowska 70A (d. 78)	Budynek mieszkalny	153/1	mur.	k. XIX w.	
255	Krotoszyce	ul. Piastowska 71 (d. 82)	Budynek mieszkalny	18	mur.	k. XIX w.	

256	Krotoszyce	ul. Piastowska 70B, 72 (d. 79)	Budynek mieszkalny	153/1	mur.	k. XIX w.	
257	Krotoszyce	ul. Piastowska obok 70B, 72 (d. 79)	Stodoła	153/1	mur.	k. XIX w.	
258	Krotoszyce	ul. Piastowska 73 (d. 83)	Budynek mieszkalny	17/4	mur.	pocz. XX w.	
259	Krotoszyce	ul. Słoneczna 2 (d. 70)	Budynek mieszkalny	186/1	mur.	k. XIX w.	
260	Prostynia	1	Budynek mieszkalny	62	mur.	pocz. XX w.	
261	Prostynia	2	Budynek mieszkalny	67, 103/2	mur.	ok. 1870 r.	
262	Prostynia	obok 2	Obora	67, 103/2	mur.	k. XIX w.	
263	Prostynia	obok 2B	Budynek gospodarczy	68	mur.	k. XIX w., XX w.	
264	Prostynia	2B	Budynek mieszkalny	68	mur.	ok. 1870 r.	
265	Prostynia	4	Budynek mieszkalny	71/4	mur.	1811 r.	
266	Prostynia	8	Budynek mieszkalno - gospodarczy	75	mur.	1884 r.	
267	Prostynia	10	Budynek mieszkalny	58	mur.	pocz. XX w.	
268	Prostynia	12	Budynek mieszkalny	57/3	mur.	pocz. XX w.	
269	Szymanowice		Zespół pałacowy	109/47, 109/52, 109/53, 109/55		k. XIX, XX w.	
270	Szymanowice	1A	Pałac	109/55	mur.	II poł. XVII w., k. XIX w., XX w.	A/3394/786/L 28.12.1987 r.
271	Szymanowice	1B	Budynek mieszkalno - gospodarczy w zespole pałacowym	109/54	mur.	k. XIX w., XX w.	
272	Szymanowice	1C	Budynek mieszkalno - gospodarczy w zespole pałacowym	109/52, 109/53, 109/55	mur.	k. XIX w., XX w.	
273	Szymanowice	1D	Budynek mieszkalno - gospodarczy w zespole pałacowym	109/55	mur.	k. XIX w., XX w.	
274	Szymanowice	obok 1D	Obora w zespole pałacowym	109/55	mur.	k. XIX w., XX w.	
275	Szymanowice	obok zespołu pałacowego	Park w zespole pałacowym	109/47, 109/55		k. XIX w., XX w.	
276	Szymanowice	6	Budynek mieszkalno - gospodarczy	65	mur.	pocz. XX w.	
277	Szymanowice	obok 6	Stodoła	65	mur.	k. XIX w.	
278	Święciany - Krotoszyce	1	Obora	583/1	mur.	k. XIX w.	
279	Święciany - Krotoszyce	2	Stodoła	579	mur.	k. XIX w.	
280	Tyńczyk Legnicki	Obok przystanku PKS	Kapliczka	33		II poł. XIX w.	
281	Tyńczyk Legnicki		Zespół pałacowy	102/1	mur.	k. XIX w.	
282	Tyńczyk Legnicki	3A/B	Pałac	102/1	mur.	I poł. XIX w.	A/3428/715/L 30.07.1986 r.
283	Tyńczyk Legnicki	3	Oficina mieszkalna w zespole pałacowym	102/1	mur.	ok. 1870 r.	
284	Tyńczyk Legnicki	obok 3	Budynek gospodarczy I w zespole	102/1	mur.	ok. 1870 r.	

			pałacowym, ob. kotłownia i magazyn				
285	Tyńczyk Legnicki	obok 3	Budynek gospodarczy II w zespole pałacowym, ob. warsztaty	102/1	mur.	1896 r.	
286	Tyńczyk Legnicki	obok 3	Stajnia w zespole pałacowym, ob. garaże	102/1	mur.	ok. 1870 r.	
287	Tyńczyk Legnicki	obok 3	Stodoła w zespole pałacowym	102/1	mur.	ok. 1870 r.	
288	Tyńczyk Legnicki	obok 3	Mur w zespole pałacowym	102/1		k. XIX w.	
289	Tyńczyk Legnicki	obok 3	Park w zespole pałacowym	102/1	mur.	k. XIX w.	
290	Tyńczyk Legnicki	1	Budynek mieszkalny	41/1	mur.	pocz. XX w.	
291	Tyńczyk Legnicki	8	Budynek mieszkalny	30/3	mur.	k. XIX w.	
292	Tyńczyk Legnicki	9	Budynek mieszkalny	6/1	mur.	k. XIX w.	
293	Tyńczyk Legnicki	obok 9	Obora	6/6	mur.	pocz. XX w.	
294	Tyńczyk Legnicki	obok 9	Stodoła	6/6	mur.	k. XIX w.	
295	Tyńczyk Legnicki	11	Budynek mieszkalny	5	mur.	k. XIX w.	
296	Tyńczyk Legnicki	12	Budynek mieszkalno - gospodarczy	23/9	mur.	I poł. XIX w.	
297	Warmatowice Sienkiewiczowskie		Zespół pałacowo-parkowy	208/8			
298	Warmatowice Sienkiewiczowskie	33A	Pałac	208/8	mur.	II ćw. XVII w., 1748 r., XX w.	A/3424/713 31.07.1960 r.
299	Warmatowice Sienkiewiczowskie	obok pałacu	Pawilon ogrodowy (kapliczka) w zespole pałacowo-parkowym	208/8	mur.	poł. XVIII w.	A/3427/934 05.09.1961 r.
300	Warmatowice Sienkiewiczowskie	obok pałacu	Lamus w zespole pałacowo-parkowym	208/8	mur.	k. XVIII w.	A/3425//954L 24.05.1991 r.
301	Warmatowice Sienkiewiczowskie	obok pałacu	Budynek mieszkalny w zespole pałacowo-parkowym	208/8	mur.	k. XIX w.	A/3425//954L 24.05.1991 r.
302	Warmatowice Sienkiewiczowskie	obok pałacu	Budynek gospodarczy w zespole pałacowo-parkowym	208/8	mur.	k. XIX w.	A/3425//954L 24.05.1991 r.
303	Warmatowice Sienkiewiczowskie	obok pałacu	Stodoła I w zespole pałacowo-parkowym	208/8	mur.	k. XIX w.	A/3425//954L 24.05.1991 r.
304	Warmatowice Sienkiewiczowskie	obok pałacu	Stodoła II w zespole pałacowo-parkowym	208/8	mur.	k. XIX w.	A/3425//954L 24.05.1991 r.
305	Warmatowice Sienkiewiczowskie	32	Obora w zespole pałacowo-parkowym	208/8	mur.	k. XIX w.	A/3425//954L 24.05.1991 r.
306	Warmatowice Sienkiewiczowskie	obok pałacu	Stajnia w zespole pałacowo-parkowym	208/8	mur.	k. XIX w.	A/3425//954L 24.05.1991 r.
307	Warmatowice	obok pałacu	Park w zespole pałacowo-parkowym	208/8		XVIII w.	A/3426/455/L

	Sienkiewiczowskie						22.09.1976 r.
308	Warmátowice Sienkiewiczowskie	1	Budynek mieszkalny	69/1	mur.	pocz. XX w.	
309	Warmátowice Sienkiewiczowskie	obok 1	Obora	69/1	mur.	k. XIX w.	
310	Warmátowice Sienkiewiczowskie	2	Budynek mieszkalny	65/1	mur.	k. XIX w.	
311	Warmátowice Sienkiewiczowskie	3	Budynek mieszkalny	66/1, 66/2	mur.	k. XIX w.	
312	Warmátowice Sienkiewiczowskie	6	Budynek mieszkalny	61	mur.	pocz. XX w.	
313	Warmátowice Sienkiewiczowskie	7	Budynek mieszkalny	62	mur.	pocz. XX w.	
314	Warmátowice Sienkiewiczowskie	8	Budynek mieszkalny	60	mur.	pocz. XX w.	
315	Warmátowice Sienkiewiczowskie	9	Budynek mieszkalny	59/4	mur.	k. XIX w.	
316	Warmátowice Sienkiewiczowskie	11	Budynek mieszkalno - gospodarczy	57	mur.	k. XIX w.	
317	Warmátowice Sienkiewiczowskie	11	Stodoła	57	mur.	pocz. XX w.	
318	Warmátowice Sienkiewiczowskie	12	Budynek mieszkalno - gospodarczy	56	mur.	k. XIX w.	
319	Warmátowice Sienkiewiczowskie	20	Budynek mieszkalny	34	mur.	pocz. XX w.	
320	Warmátowice Sienkiewiczowskie	21	Budynek mieszkalny	33	mur.	k. XIX w.	
321	Warmátowice Sienkiewiczowskie	obok 21	Stodoła	33	mur.	k. XIX w.	
322	Warmátowice Sienkiewiczowskie	obok 21	Obora	33/1	mur.	k. XIX w.	Wykreślony z GEZ
323	Warmátowice Sienkiewiczowskie	23	Budynek mieszkalny	18/2	mur.	k. XIX w.	
324	Warmátowice Sienkiewiczowskie	25	Budynek mieszkalno - gospodarczy	16	mur.	pocz. XX w.	
325	Warmátowice	26	Budynek mieszkalny	15	mur.	k. XIX w.	

	Sienkiewiczowskie						
326	Warmątowice Sienkiewiczowskie	27	Budynek mieszkalno - gospodarczy	14	mur.	k. XIX w.	
327	Warmątowice Sienkiewiczowskie	29	Budynek mieszkalny	12	mur.	pocz. XX w.	
328	Warmątowice Sienkiewiczowskie	obok 30	Obora	11	mur.	pocz. XX w.	
329	Warmątowice Sienkiewiczowskie	31	Budynek mieszkalny	10	mur.	pocz. XX w.	
330	Warmątowice Sienkiewiczowskie	obok 31	Obora	10	mur.	k. XIX w.	
331	Warmątowice Sienkiewiczowskie	33	Budynek mieszkalno - gospodarczy	208/7	mur.	k. XIX w.	
332	Warmątowice Sienkiewiczowskie	34	Budynek mieszkalny	8	mur.	k. XIX w.	
333	Warmątowice Sienkiewiczowskie	obok 34	Obora	8	mur.	k. XIX w.	
334	Wilczyce	1	Budynek mieszkalny	248/1	mur.	k. XIX w.	
335	Wilczyce	obok 1	Stodoła I	248/1	mur.	k. XIX w.	
336	Wilczyce	obok 1	Budynek gospodarczy	248/1	mur.	k. XIX w.	
337	Wilczyce	obok 1	Stodoła II	248/1	mur.	k. XIX w.	
338	Wilczyce	2	Budynek mieszkalny	163/1	mur.	k. XIX w.	
339	Wilczyce	3	Budynek mieszkalno - gospodarczy	252	mur.	II poł. XIX w.	
340	Wilczyce	5	Budynek mieszkalny	253	mur.	k. XIX w.	
341	Wilczyce	6	Budynek mieszkalno - gospodarczy	185/2	mur.	k. XIX w.	
342	Wilczyce	7	Budynek mieszkalny	254/1	mur.	II poł. XIX w.	
343	Wilczyce	obok 7	Budynek gospodarczy	254/1	mur.	II poł. XIX w.	
344	Wilczyce	obok 7	Stodoła	254/1	mur.	II poł. XIX w.	
345	Wilczyce	9	Budynek mieszkalny	255	mur.	k. XIX w.	
346	Wilczyce	obok 9	Stodoła	255	mur.	II poł. XIX w.	
347	Wilczyce	obok 9	Stajnia	255	mur.	k. XIX w.	
348	Wilczyce	10	Budynek mieszkalny	188, 189	mur.	pocz. XX w.	
349	Wilczyce	obok 10	Obora	188	mur.	k. XIX w.	
350	Wilczyce	obok 10	Stodoła	188, 189	mur.	k. XIX w.	
351	Wilczyce	11	Budynek mieszkalny	373/1	mur.	k. XIX w.	

352	Wilczyce	obok 11	Stajnia	373/1	mur.	k. XIX w.	
353	Wilczyce	12	Budynek mieszkalny	190	mur.	k. XIX w.	
354	Wilczyce	obok 13	Obora	374/1	mur.	poł. XIX w.	
355	Wilczyce	obok 14	Stodoła	191/2	mur.	k. XIX w.	
356	Wilczyce	15	Budynek mieszkalny	375/1	mur.	k. XIX w.	
357	Wilczyce	obok 15	Budynek gospodarczy	375/1	mur.	k. XIX w.	
358	Wilczyce	16	Budynek mieszkalny	206/2	mur.	k. XIX w.	
359	Wilczyce	obok 16	Spichlerz	206/7	mur.	k. XIX w.	
360	Wilczyce	obok 16	Stodoła	206/4, 206/5	mur.	k. XIX w.	
361	Wilczyce	obok 16	Obora	206/4	mur.	k. XIX w.	
362	Wilczyce	17	Budynek mieszkalny	376/1	mur.	XIX/XX w.	
363	Wilczyce	obok 17	Budynek gospodarczy	376/1	mur.	k. XIX w.	
364	Wilczyce	obok 17	Obora	376/1	mur.	k. XIX w.	
365	Wilczyce	obok 17	Stodoła	376/1	mur.	k. XIX w.	
366	Wilczyce	18	Budynek mieszkalny	214	mur.	k. XIX w.	
367	Wilczyce	obok 18	Budynek mieszkalny	209	mur.	k. XIX w.	
368	Wilczyce	obok 19	Budynek gospodarczy	220/1	mur.	k. XIX w.	
369	Wilczyce	obok 19	Stodoła	220/1	mur.	k. XIX w.	
370	Wilczyce	20	Budynek mieszkalny	224	mur.	pocz. XX w.	
371	Wilczyce	21	Budynek mieszkalny	225	mur.	k. XIX w., pocz. XX w.	
372	Wilczyce	obok 21	Stodoła	226	mur.	k. XIX w.	
373	Wilczyce	obok 21	Chlew	226	mur.	k. XIX w.	
374	Wilczyce	obok 21	Obora	226	mur.	k. XIX w.	
375	Wilczyce	24	Budynek mieszkalny	446	mur.	k. XIX w.	
376	Wilczyce	obok 24	Obora	446	mur.	k. XIX w.	
377	Wilczyce	26	Budynek mieszkalny	142	mur.	k. XIX w.	
378	Wilczyce	26	Budynek mieszkalno - gospodarczy	141, 142	mur.	k. XIX w.	
379	Wilczyce	26	Stodoła	141, 142	mur.	k. XIX w.	
380	Wilczyce	27, 27A	Budynek mieszkalno - gospodarczy	447	mur.	k. XIX w.	
381	Wilczyce	obok 27, 27A	Obora	447	mur.	k. XIX w.	
382	Wilczyce	28	Budynek mieszkalny	450	mur.	pocz. XX w.	
383	Wilczyce	obok 28	Stodoła	450	mur.	II poł. XIX w.	
384	Wilczyce	obok 28	Obora	450	mur.	k. XIX w.	
385	Wilczyce	29	Szkoła	453	mur.	k. XIX w.	

386	Wilczyce	30	Budynek mieszkalny	135	mur.	k. XIX w.	
387	Wilczyce	32	Budynek mieszkalny	455	mur.	k. XIX w.	
388	Wilczyce	36	Budynek mieszkalny	126/3, 126/4	mur.	k. XIX w.	
389	Wilczyce	39	Budynek mieszkalny	127	mur.	k. XIX w.	
390	Wilczyce	40	Budynek mieszkalny	464	mur.	k. XIX w.	
391	Wilczyce	53	Budynek mieszkalny w zespole stacji kolejowej	61	mur.	1884 r.	
392	Wilczyce	54	Budynek dworca i magazyn spedycji w zespole stacji kolejowej	61	mur.	1884 r.	
393	Winnica		Dom zakonników grangii cysterskiej	387	mur.	XVII/XVIII w.	A/3429/1067/L 28.12.1998 r.
394	Winnica		Kuźnia w zespole pocysterskim	393/1	mur.	I poł. XVIII w.	A/3430/823/L 28.12.1998 r.
395	Winnica	przy opactwie	Budynek mieszkalno - gospodarczy w zespole pocysterskim	389, 390, 534	mur.	II poł. XIX w.	
396	Winnica	przy opactwie	Budynek mieszkalny w zespole pocysterskim	525	mur.	I poł. XVIII w.	
397	Winnica	przy opactwie	Oficyna mieszkalno - gospodarcza w zespole pocysterskim	397/2	mur.	XVIII w.	
398	Winnica	przy opactwie	Pawilon ogrodowy w zespole pocysterskim	376, 397/2	mur.	I poł. XIX w.	
399	Winnica	przy opactwie	Stajnia w zespole pocysterskim	393/1	mur.	pocz. XX w.	
400	Winnica	przy opactwie	Stodoła w zespole pocysterskim	394/1	mur.	pocz. XX w.	
401	Winnica	przy opactwie	Obora w zespole pocysterskim	393/1	mur.	pocz. XX w.	
402	Winnica	3	Budynek mieszkalny	271/2	mur.	k. XIX w.	
403	Winnica	3	Budynek gospodarczy	271/2	mur.	II poł. XIX w.	
404	Winnica	4	Budynek mieszkalno - gospodarczy	12/4	mur.	XIX w.	
405	Winnica	obok 5	Zabudowania gospodarcze	268	mur.	k. XIX w.	
406	Winnica	obok 5	Stajnia	268	mur.	pocz. XX w.	
407	Winnica	obok 5	Stodoła II	268	mur.	pocz. XX w.	
408	Winnica	5	Budynek mieszkalno - gospodarczy	268	mur.	II poł. XIX w.	
409	Winnica	6	Budynek mieszkalno - gospodarczy	24/1	mur.	pocz. XX w.	
410	Winnica	7	Budynek mieszkalny	25	mur.	pocz. XX w.	
411	Winnica	8	Budynek mieszkalny	26	mur.	XIX/XX w.	
412	Winnica	obok 8	Obora	26	mur.	II poł. XIX w.	
413	Winnica	9	Budynek mieszkalny	264	mur.	k. XIX w.	

414	Winnica	14	Budynek mieszkalny	240	mur.	k. XIX w.	
415	Winnica	obok 14	Stodoła	240	mur.	II poł. XIX w.	
416	Winnica	obok 14	Stajnia	240	mur.	II poł. XIX w.	
417	Winnica	15	Budynek mieszkalny	34/2	mur.	k. XIX w.	
418	Winnica	16	Budynek mieszkalny	235	mur.	k. XIX w.	
419	Winnica	obok 16	Stodoła	235	mur.	XIX/XX w.	
420	Winnica	17	Budynek mieszkalny	35	mur.	k. XIX w.	
421	Winnica	18	Budynek mieszkalny	36/2	mur.	k. XIX w.	
422	Winnica	obok 18	Stodoła	36/2	mur.	k. XIX w.	
423	Winnica	21	Budynek mieszkalny	117	mur.	II poł. XIX w.	
424	Winnica	obok 21	Obora	117	mur.	k. XIX w.	
425	Winnica	obok 21	Stodoła	117	mur.	XIX/XX w.	
426	Winnica	obok 21	Stajnia	117	mur.	k. XIX w.	
427	Winnica	za 21	kapliczka	118	mur.	I poł. XIX w.	
428	Winnica	23	Budynek mieszkalno - gospodarczy	207	mur.	k. XIX w.	
429	Winnica	25	Budynek mieszkalny	200	mur.	k. XIX w.	
430	Winnica	obok 25	Obora	200	mur.	k. XIX w.	
431	Winnica	obok 25	Zabudowania gospodarcze	200	mur.	k. XIX w.	
432	Winnica	obok 25	Stajnia	200	mur.	k. XIX w.	
433	Winnica	26	Budynek mieszkalno - gospodarczy	208, 209	mur.	k. XIX w.	
434	Winnica	obok 26	Stodoła	209	mur.	II poł. XIX w.	
435	Winnica	obok 27a	Remiza	230	mur.	II poł. XIX w.	
436	Winnica	29	Budynek mieszkalno - gospodarczy	236/1	mur.	k. XIX w.	
437	Winnica	39	Budynek gospodarczy	520	mur.	pocz. XX w.	
438	Winnica	40	Budynek mieszkalny	222	mur.	k. XIX w.	
439	Winnica	41	Budynek mieszkalny	221	mur.	II poł. XIX w.	
440	Winnica	43	Budynek mieszkalno - gospodarczy	219	mur.	II poł. XIX w.	
441	Winnica	44	Budynek mieszkalno - gospodarczy	220	mur.	k. XIX w.	
442	Winnica	45	Budynek mieszkalno - gospodarczy	216, 217	mur.	k. XIX w.	
443	Winnica	47	Budynek mieszkalny	367/1	mur.	I po. XIX w.	
444	Winnica	51	Budynek mieszkalny	370	mur.	k. XIX w.	
445	Winnica	52	Budynek mieszkalny	360	mur.	II poł. XIX w.	
446	Winnica	obok 54	Stodoła	373	mur.	II poł. XIX w.	
447	Winnica	obok 56	Obora	375	mur.	k. XIX w.	
448	Winnica	62	Budynek mieszkalno - gospodarczy	385	mur.	k. XIX w.	

449	Winnica	70	Zabudowania mieszkalno - gospodarcze	394/1, 395	mur.	XIX/XX w.	
450	Winnica	72	Budynek mieszkalny	392	mur.	k. XIX w.	
451	Gmina Krotoszyce		Miejsce bitwy nad Kaczawą			1813 r. (bitwa w dniu 26 sierpnia)	
452	Czerwony Kościół		Układ ruralistyczny wsi			XIV-XV w.	
453	Dunino		Układ ruralistyczny wsi			XIV-XV w.	
454	Jankowice Duże		Układ ruralistyczny wsi			XIV-XV w.	
455	Krotoszyce		Układ ruralistyczny wsi			XIV-XV w.	
456	Warmątowice Sienkiewiczowskie		Układ ruralistyczny wsi			XIV-XV w.	
457	Winnica		Układ ruralistyczny wsi			XIV-XV w.	

ANEKS 2. WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW Z TERNU GMINY KROTOSZYCE.

ID	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr st. na obszarze	Nr obszaru AZP	Funkcja	Chronologia	Rejestr zabytków
1	Babin	1	49	78-20	Osada Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Neolit (kultura pucharów lejkowatych) Pradzieje Wczesne średniowiecze (VII - IX w.) Późne średniowiecze (XIII - XIV w.)	
2	Babin	2	50	78-20	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Pradzieje	
3	Babin	3	54	78-20	Osada Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Wczesna epoka żelaza Pradzieje Późne średniowiecze (XIII - XIV w.)	
4	Babin	4	55	78-20	Osada Osada Ślad osadnictwa	III okres epoki brązu (kultura łużycka) Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Pradzieje	
5	Babin	5	56	78-20	Osada Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Wczesna epoka żelaza Pradzieje Późne średniowiecze	
6	Bielowice	1	3	79-20	Znalezisko luźne	III okres epoki brązu (kultura łużycka)	
7	Bielowice	2	63	79-20	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Pradzieje Wczesne średniowiecze (VIII - X w.) Późne średniowiecze (XIII - XIV w.)	
8	Bielowice	3	80	79-20	Ślad osadnictwa	XI-XII w.	
9	Czerwony Kościół	1	95	78-19	Znalezisko luźne	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska)	
10	Czerwony Kościół	2	96	78-19	Ślad osadnictwa	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska)	
11	Czerwony Kościół	3	97	78-19	Domniemany szlak	Okres wpływów rzymskich	
12	Czerwony Kościół	4	98	78-19	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
13	Czerwony Kościół	5	99	78-19	Cmentarzysko ciałopalne	Pradzieje	
14	Czerwony Kościół	6	100	78-19	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	
15	Czerwony Kościół	7	101	78-19	Ślad osadnictwa	Starożytność	
16	Czerwony Kościół	8	102	78-19	Ślad osadnictwa	Starożytność	
17	Czerwony Kościół	9	103	78-19	Ślad osadnictwa	Starożytność	
18	Dunino	1	14	78-20	Cmentarzysko ciałopalne	Okres późnolateński - okres wpływów rzymskich	

19	Dunino	2	13	78-20	Cmentarzysko ciałopalne	Okres późnolateński - okres wpływów rzymskich	
20	Dunino	3	11	78-20	Znalezisko luźne	LT A (kultura celtycka)	
21	Dunino	4	12	78-20	Znalezisko luźne	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska)	
22	Dunino	5	28	78-20	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	III - IV okres epoki brązu (kultura łużycka) Pradzieje	
23	Dunino	6	29	78-20	Osada Osada Cmentarzysko Osada Osada Osada Funkcja nieokreślona Funkcja nieokreślona	Pradzieje III okres epoki brązu-okres halsztacki (kultura łużycka) III okres epoki brązu-okres halsztacki (kultura łużycka) Wczesne średniowiecze Późne średniowiecze Późny okres nowożytny po pocz. XX w. Czasy historyczne Nieokreślona	
24	Dunino	7	30	78-20	Osada Osada Ślad osadnictwa	V okres epoki brązu - okres halsztacki (kultura łużycka) Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Pradzieje	
25	Dunino	8	31	78-20	Osada Ślad osadnictwa Osada	V okres epoki brązu - okres halsztacki (kultura łużycka) Pradzieje II - I w. p.n.e. (kultura przeworska)	
26	Dunino	9	104	78-19	Ślad osadnictwa	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska)	
27	Dunino	10	105	78-19	Znalezisko nieokreślone	Okres wpływów rzymskich	
28	Dunino	11	106	78-19	Domniemane grodzisko	nieokreślona	
29	Dunino	12	107	78-19	Ślad osadnictwa Osada otwarta	Starożytność Późne średniowiecze	
30	Dunino	13	108	78-19	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	
31	Dunino	14	109	78-19	Osada otwarta	Wczesne średniowiecze	
32	Dunino	15	110	78-19	Ślad osadnictwa	Średniowiecze (XII - XIV w.)	
33	Janowice Duże	1	52	79-20	Osada	XIV - XVI w.	
34	Janowice Duże	2	55	79-20	Osada	XIV - XVI w.	
35	Janowice Duże	3	95	79-19	Osada hutnicza Osada	Późny okres wpływów rzymskich (faza C1-C2) (k. przeworska) XIV-XV w.	
36	Janowice Duże	4	96	79-19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Epoka kamienia XIII w. XIV-XV w. XVII-XVIII w.	
37	Janowice Duże	5	78	79-20	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	

					Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	XIII w. XIV-XV w. XVII-XVIII w.	
38	Kościelec	1	51	79-20	Osada Osada	Wczesne średniowiecze Późne średniowiecze	
39	Kościelec	2	53	79-20	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Pradzieje XIV - XVI w.	
40	Kozice	1	1	79-20	Cmentarzysko Osada Osada Ślad osadnictwa	Kultura łużycka Wczesne średniowiecze Średniowiecze Neolit	418/Arch z 23.04.1969 r.
41	Kozice	2	2	79-20	Cmentarzysko Ślad osadnictwa Osada	Kultura łużycka Wczesne średniowiecze Średniowiecze	
42	Kozice	3	54	79-20	Osada Osada	XI - XIII w. XIII/XIV w.	
43	Krajów	1	59	79-19	Grodzisko	VIII - IX w.	11/Arch z 15.04.1964 r.
44	Krajów	2	58	79-19	Cmentarzysko Osada Osada	III - V okres epoki brązu (kultura łużycka) X - XI w. XIII - XIV w.	
45	Krajów	3	56	79-19	Ślad osadnictwa	Pradzieje	
46	Krajów	4	57	79-19	Osada Ślad osadnictwa	Okres halsztacki (kultura łużycka) XI - XII w.	
47	Krajów	5	60	79-19	Osada	Okres halsztacki (kultura łużycka)	
48	Krajów	6	61	79-19	Ślad osadnictwa	Pradzieje	
49	Krajów	7	62	79-19	Osada Ślad osadnictwa	Pradzieje Późne średniowiecze	
50	Krajów	8	63	79-19	Ślad osadnictwa Osada	Pradzieje Późne średniowiecze	
51	Krajów	9	64	79-19	Osada	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska)	
52	Krajów	10	65	79-19	Ślad osadnictwa	Pradzieje	
53	Krajów	11	66	79-19	Osada Osada	Pradzieje Późne średniowiecze	
54	Krajów	12	67	79-19	Osada	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska)	
55	Krajów	13	68	79-19	Osada	Okres halsztacki (kultura łużycka)	
56	Krajów	14	69	79-19	Ślad osadnictwa	Neolit	

					Ślad osadnictwa Osada Osada Ślad osadnictwa	Faza D okresu wpływów rzymskich (kultura przeworska) Pradzieje VII - X w. Późne średniowiecze	
57	Krajów	15	70	79-19	Osada Osada	Okres halsztacki (kultura łużycka) Późne średniowiecze	
58	Krajów	16	71	79-19	Nieokreślona	Epoka brązu - okres halsztacki (kultura łużycka)	
59	Krajów	17	72	79-19	Nieokreślona	Wczesne średniowiecze	
60	Krotoszyce	1	35	78-19	Cmentarzysko ciałopalne	Epoka brązu	
61	Krotoszyce	2	36	78-19	Cmentarzysko ciałopalne	Okres halsztacki (kultura łużycka)	
62	Krotoszyce	3	37	78-19	Cmentarzysko ciałopalne	Pradzieje	
63	Krotoszyce	4	38	78-19	Ślad osadnictwa	Okres halsztacki (kultura łużycka)	
64	Krotoszyce	5	39	78-19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Okres halsztacki (kultura łużycka) Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska)	
65	Krotoszyce	6	40	78-19	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze	
66	Krotoszyce	7	41	78-19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Neolit Epoka brązu - okres halsztacki (kultura łużycka)	
67	Krotoszyce	8	42	78-19	Osada otwarta Osada otwarta Osada otwarta Osada otwarta Ślad osadnictwa	Neolit Epoka brązu - okres halsztacki (kultura łużycka) Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Starożytność Późne średniowiecze	
68	Krotoszyce	9	43	78-19	Domniemane grodzisko	Nieokreślona	726/Arch z 04.03.1964 r.
69	Krotoszyce	10	44	78-19	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	
70	Krotoszyce	11	45	78-19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Starożytność Średniowiecze (XII - XIV w.)	
71	Krotoszyce	12	46	78-19	Osada otwarta Ślad osadnictwa	Starożytność Późne średniowiecze	
72	Krotoszyce	13	47	78-19	Osada otwarta Osada otwarta Ślad osadnictwa	Neolit Starożytność Wczesne średniowiecze	
73	Krotoszyce	14	48	78-19	Osada otwarta Ślad osadnictwa	Neolit Średniowiecze (XIII - XIV w.)	
74	Krotoszyce	15	49	78-19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Starożytność Wczesne średniowiecze	
75	Krotoszyce	16	50	78-19	Osada otwarta	Starożytność	

					Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze	
76	Krotoszyce	17	51	78-19	Osada otwarta	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska)	
77	Krotoszyce	18	52	78-19	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	
78	Krotoszyce	19	53	78-19	Ślad osadnictwa Osada otwarta Osada otwarta Osada otwarta Osada otwarta	Neolit Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Starożytność Wczesne średniowiecze (VIII - X w.) Wczesne średniowiecze	
79	Krotoszyce	20	54	78-19	Osada otwarta	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska)	
80	Krotoszyce	21	55	78-19	Osada otwarta	Neolit	
81	Krotoszyce	22	56	78-19	Osada otwarta Osada otwarta Osada otwarta Ślad osadnictwa	Neolit Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Starożytność Późne średniowiecze	
82	Krotoszyce	23	57	78-19	Osada otwarta Ślad osadnictwa	Starożytność Późne średniowiecze	
83	Krotoszyce	24	58	78-19	Osada otwarta Ślad osadnictwa	Starożytność Późne średniowiecze	
84	Krotoszyce	25	59	78-19	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	
85	Krotoszyce	26	60	78-19	Ślad osadnictwa	Starożytność	
86	Krotoszyce	27	61	78-19	Osada otwarta Ślad osadnictwa	Starożytność Wczesne średniowiecze	
87	Krotoszyce	28	62	78-19	Osada otwarta Osada otwarta Osada otwarta	Neolit Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Starożytność	
88	Krotoszyce	29	63	78-19	Ślad osadnictwa Osada otwarta	Starożytność Średniowiecze (XIII - XIV w.)	
89	Krotoszyce	30	64	78-19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Starożytność Późne średniowiecze	
90	Krotoszyce	31	65	78-19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Późne średniowiecze	
91	Krotoszyce	32	66	78-19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Neolit Późne średniowiecze	
92	Krotoszyce	33	67	78-19	Ślad osadnictwa Osada otwarta Ślad osadnictwa	Neolit Starożytność Późne średniowiecze	
93	Krotoszyce	34	68	78-19	Osada otwarta	Starożytność	

94	Krotoszyce	35	69	78-19	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	
95	Krotoszyce	36	70	78-19	Ślad osadnictwa	Starożytność	
96	Krotoszyce	37	71	78-19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Neolit Starożytność Późne średniowiecze	
97	Krotoszyce	38	72	78-19	Osada otwarta Ślad osadnictwa	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Późne średniowiecze	
98	Krotoszyce	39	73	78-19	Ślad osadnictwa	Starożytność	
99	Krotoszyce	40	27	79-19	Osada Ślad osadnictwa Osada Osada	Neolit Faza C/D okresu wpływów rzymskich (kultura przeworska) IX - X w. XII - XIII w.	
100	Krotoszyce	41	33	79-19	Osada Ślad osadnictwa	Epoka brązu - okres halsztacki (kultura łużycka) Późne średniowiecze	
101	Krotoszyce	42	36	79-19	Osada Ślad osadnictwa Osada	Faza C3/D okresu wpływów rzymskich (kultura przeworska) X - XI w. Późne średniowiecze	
102	Krotoszyce	43	41	79-19	Ślad osadnictwa Osada Ślad osadnictwa	Pradzieje Wczesne średniowiecze Późne średniowiecze	
103	Krotoszyce	44	42	79-19	Ślad osadnictwa Osada Nieokreślona Ślad osadnictwa Nieokreślona	Neolit Epoka brązu - okres halsztacki (kultura łużycka) Okres halsztacki (kultura pomorska) Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Wczesne średniowiecze	417/Arch z 22.04.1969 r.
104	Krotoszyce	45	21	79-19	Cmentarzysko Ślad osadnictwa	Okres halsztacki (kultura łużycka) Późne średniowiecze	
105	Krotoszyce	46	22	79-19	Osada Ślad osadnictwa Osada	Okres halsztacki (kultura łużycka) IX - X w. Późne średniowiecze	
106	Krotoszyce	47	23	79-19	Osada	Pradzieje	
107	Krotoszyce	48	24	79-19	Ślad osadnictwa Osada	Pradzieje Późne średniowiecze	
108	Krotoszyce	49	25	79-19	Osada	Późne średniowiecze	

109	Krotoszyce	50	26	79-19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Neolit Faza D okresu wpływów rzymskich (kultura przeworska) Późne średniowiecze	
110	Krotoszyce	51	28	79-19	Osada Osada Osada Osada	Epoka brązu (kultura łużycka) Faza C1-C2 okresu wpływów rzymskich (kultura przeworska) Epoka brązu (kultura łużycka) lub faza C1-C2 (kultura przeworska) XI - XIII w.	
111	Krotoszyce	52	29	79-19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Epoka brązu (kultura łużycka) XI - XIII w. Późne średniowiecze	
112	Krotoszyce	53	30	79-19	Osada Ślad osadnictwa	Pradzieje IX - X w.	
113	Krotoszyce	54	31	79-19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Pradzieje Późne średniowiecze	
114	Krotoszyce	55	32	79-19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Pradzieje X - XII w.	
115	Krotoszyce	56	34	79-19	Ślad osadnictwa Osada	XI - XII w. Późne średniowiecze	
116	Krotoszyce	57	35	79-19	Osada Osada	II - I w. p. n. e. (kultura przeworska) Późne średniowiecze	
117	Krotoszyce	58	37	79-19	Osada Osada Ślad osadnictwa	VIII - I poł. X w. XI - XII w. Późne średniowiecze	
118	Krotoszyce	59	38	79-19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Faza C3/D okresu wpływów rzymskich (kultura przeworska) X - XI w. Późne średniowiecze	
119	Krotoszyce	60	39	79-19	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	
120	Krotoszyce	61	40	79-19	Ślad osadnictwa Osada	Pradzieje Późne średniowiecze	
121	Prostynia	1	6	78-20	Cmentarzysko ciałopalne	Epoka brązu (kultura łużycka)	
122	Prostynia	2	7	78-20	Osada Osada	Epoka brązu (kultura łużycka) Wczesne średniowiecze	423/Arch z 23.04.1969 r.

123	Prostynia	3	8	78-20	Ślad osadnictwa Osada Osada	Kultura łużycka Wczesne średniowiecze Średniowiecze	
124	Prostynia	4	9	78-20	Osada Osada	Wczesne średniowiecze Średniowiecze	
125	Prostynia	5	32	78-20	Ślad osadnictwa Osada Ślad osadnictwa	Neolit (kultura pucharów lejkowatych) V okres epoki brązu - okres halszacki (kultura łużycka) Pradzieje	
126	Prostynia	6	33	78-20	Ślad osadnictwa	Pradzieje	
127	Prostynia	7	57	78-20	Osada	Kultura łużycka	
128	Szymanowice	1	1	78-20	Osada Ślad osadnictwa Osada Osada Osada	Neolit I okres epoki brązu Okres halszacki (kultura łużycka) Wczesne średniowiecze Średniowiecze	
129	Szymanowice	2	21	78-19	Osada otwarta	Epoka brązu - okres halszacki (kultura łużycka)	
130	Szymanowice	3	22	78-19	Osada otwarta Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Neolit Starożytność Późne średniowiecze	
131	Szymanowice	4	23	78-19	Osada otwarta Ślad osadnictwa	III okres epoki brązu (kultura łużycka) Średniowiecze (XIV - XV w.)	
132	Szymanowice	5	24	78-19	Osada otwarta Osada otwarta Osada otwarta Ślad osadnictwa	Neolit Późny okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Starożytność Późne średniowiecze	
133	Szymanowice	6	25	78-19	Osada otwarta Osada otwarta Osada otwarta Osada otwarta Osada otwarta	Neolit Epoka brązu - okres halszacki (kultura łużycka) Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Starożytność Wczesne średniowiecze	
134	Szymanowice	7	26	78-19	Osada otwarta Osada otwarta	Epoka brązu - okres halszacki (kultura łużycka) Starożytność	
135	Szymanowice	8	27	78-19	Osada otwarta Osada otwarta Osada otwarta Ślad osadnictwa	Neolit Późny okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Starożytność Późne średniowiecze	

136	Szymanowice	9	28	78-19	Ślad osadnictwa	Starożytność	
137	Szymanowice	10	29	78-19	Osada otwarta Osada otwarta	Neolit Starożytność	
138	Szymanowice	11	30	78-19	Osada otwarta Ślad osadnictwa	Starożytność Późne średniowiecze	
139	Szymanowice	12	31	78-19	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	
140	Szymanowice	13	32	78-19	Ślad osadnictwa	Starożytność	
141	Szymanowice	14	33	78-19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Starożytność Późne średniowiecze	
142	Szymanowice	15	34	78-19	Osada otwarta	Średniowiecze (XIII - XIV w.)	
143	Szymanowice	16	20	78-19	Osada otwarta	Neolit	
144	Szymanowice	1	117	78-19	Osada Osada	Kultura łużycka Późne średniowiecze (XV - XVI w.)	
145	Szymanowice	2	119	78-19	Ślad osadnictwa	XVI-XVII w.	
146	Szymanowice	3	120	78-19	Ślad osadnictwa	Neolit	
147	Szymanowice	4	121	78-19	Osada Cmentarzysko Osada Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Młodsza epoka kamienia (grupa górowska) III-IV okres epoki brązu (kultura łużycka) Późna epoka brązu-wczesna epoka żelaza (kultura łużycka) Pradzieje Późne średniowiecze XIX-XX w. Nieokreślona	
148	Szymanowice	5	69	78-20	Osada Ślad osadnictwa Osada	V okres epoki brązu/ Okres halsztacki C (kultura łużycka) Wczesne średniowiecze (XI-XII w.) XIV-XV w.	
149	Szymanowice	5	72	78-20	Osada Ślad osadnictwa Osada	V okres epoki brązu/ Okres halsztacki C (kultura łużycka) Wczesne średniowiecze (XI-XII w.) XIV-XV w.	
150	Szymanowice	6	122	78-19	Ślad osadnictwa Osada Punkt osadniczy? Nieokreślona	Neolit (grupa górowska) III okres epoki brązu (kultura łużycka) od poł. XI w. do poł. XIII w. Nieokreślona	
151	Szymanowice	7	123	78-19	Osada Osada Osada Cmentarzysko Fortyfikacje Nieokreślona	Pradzieje Neolit Epoka brązu (kultura łużycka) Epoka brązu (kultura łużycka) II wojna światowa Nieokreślona	

152	Tyńczyk Legnicki	1	49	79-20	Ślad osadnictwa Osada	Neolit (kultura pucharów lejkowatych) Kultura łużycka	
153	Warmatowice Sienkiewiczowskie	1	4	79-20	Grodzisko	Średniowiecze	
154	Warmatowice Sienkiewiczowskie	2	44	79-20	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Pradzieje Późne średniowiecze	
155	Warmatowice Sienkiewiczowskie	3	45	79-20	Punkt osadniczy Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Pradzieje Wczesne średniowiecze Późne średniowiecze	
156	Warmatowice Sienkiewiczowskie	4	46	79-20	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	Neolit Późne średniowiecze	
157	Warmatowice Sienkiewiczowskie	5	47	79-20	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Pradzieje Neolit Kultura łużycka Wczesne średniowiecze	
158	Warmatowice Sienkiewiczowskie	6	48	79-20	Osada Ślad osadnictwa	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Późne średniowiecze	
159	Warmatowice Sienkiewiczowskie	7	50	79-20	Osada Osada Osada Ślad osadnictwa	Pradzieje Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Wczesne średniowiecze (VIII - X w.) Późne średniowiecze	
160	Warmatowice Sienkiewiczowskie	8	56	79-20	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Pradzieje Neolit Okres wpływów rzymskich Późne średniowiecze	
161	Warmatowice Sienkiewiczowskie	9	57	79-20	Ślad osadnictwa Osada	Wczesne średniowiecze XIV - XVI w.	
162	Warmatowice Sienkiewiczowskie	10	58	79-20	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Pradzieje Późne średniowiecze	
163	Warmatowice Sienkiewiczowskie	11	59	79-20	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze	
164	Warmatowice Sienkiewiczowskie	12	60	79-20	Ślad osadnictwa Osada Osada Ślad osadnictwa	Pradzieje II - I w. p.n.e. (kultura przeworska) Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) VIII - X w.	

165	Warmatowice Sienkiewiczowskie	13	61	79-20	Ślad osadnictwa	XIV - XVI w.	
166	Warmatowice Sienkiewiczowskie	14	62	79-20	Ślad osadnictwa	XIV - XVI w.	
167	Warmatowice Sienkiewiczowskie	15	64	79-20	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	Pradzieje Późne średniowiecze	
168	Warmatowice Sienkiewiczowskie	16	65	79-20	Ślad osadnictwa	XIV - XVI w.	
169	Wilczyce	1	1	78-19	Osada otwarta Ślad osadnictwa Osada otwarta Ślad osadnictwa	Neolit Epoka brązu - okres halsztacki (kultura łużycka) Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Późne średniowiecze	
170	Wilczyce	2	2	78-19	Cmentarzysko ciałopalne	Epoka brązu (kultura łużycka)	
171	Wilczyce	3	3	78-19	Ślad osadnictwa	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska)	
172	Wilczyce	4	4	78-19	Cmentarzysko ciałopalne Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Pradzieje Neolit Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Wczesne średniowiecze	
173	Wilczyce	5	5	78-19	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	
174	Wilczyce	6	6	78-19	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	
175	Wilczyce	7	7	78-19	Osada otwarta Osada otwarta	Starożytność Średniowiecze (XIV - XV w.)	
176	Wilczyce	8	8	78-19	Osada otwarta Osada otwarta Ślad osadnictwa	Późny okres wpływów rzymskich Starożytność Późne średniowiecze	
177	Wilczyce	9	9	78-19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Starożytność Późne średniowiecze	
178	Wilczyce	10	10	78-19	Ślad osadnictwa	Starożytność	
179	Wilczyce	11	11	78-19	Osada otwarta Osada otwarta Ślad osadnictwa	Epoka brązu - okres halsztacki (kultura łużycka) Starożytność Późne średniowiecze	
180	Wilczyce	12	12	78-19	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	
181	Wilczyce	13	13	78-19	Osada otwarta Osada otwarta Osada otwarta Ślad osadnictwa	Neolit Młodszy okres przedrzymski (kultura przeworska) Starożytność Wczesne średniowiecze Późne średniowiecze	

182	Wilczyce	14	14	78-19	Osada otwarta Osada otwarta Ślad osadnictwa	Starożytność Wczesne średniowiecze Późne średniowiecze	
183	Wilczyce	15	15	78-19	Osada otwarta Osada otwarta Osada otwarta Ślad osadnictwa	Neolit Młodszy okres przedrzymski (kultura przeworska) Starożytność Późne średniowiecze	
184	Wilczyce	16	16	78-19	Osada otwarta Osada otwarta Osada otwarta Ślad osadnictwa	Neolit Epoka brązu (kultura łużycka) Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Późne średniowiecze	
185	Wilczyce	17	17	78-19	Ślad osadnictwa	Starożytność	
186	Wilczyce	18	18	78-19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Starożytność Późne średniowiecze	
187	Wilczyce	19	19	78-19	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	
188	Wilczyce	20	118	78-19	śląd osadniczy osada osada ?	Epoka kamienia Kultura łużycka Kultura przeworska	
189	Winnica	1	1	79-19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Pradzieje Późne średniowiecze	
190	Winnica	2	2	79-19	Osada Ślad osadnictwa	II - I w. p. n. e. (kultura przeworska) Pradzieje	
191	Winnica	3	3	79-19	Osada Nieokreślona	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Pradzieje	
192	Winnica	4	6	79-19	Osada Osada Osada Osada	III - IV okres epoki brązu (kultura łużycka) II - I w. p. n. e. (kultura przeworska) Pradzieje VII/VIII - IX w.	
193	Winnica	5	7	79-19	Ślad osadnictwa Osada	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Późne średniowiecze	
194	Winnica	6	8	79-19	Osada Ślad osadnictwa	Faza C/D okresu wpływów rzymskich (kultura przeworska) Późne średniowiecze	
195	Winnica	7	9	79-19	Osada	II w. p. n. e. - III w. n. e. (kultura przeworska)	
196	Winnica	8	10	79-19	Ślad osadnictwa Osada	Neolit Późne średniowiecze	

197	Winnica	9	11	79-19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Faza D okresu wpływów rzymskich (kultura przeworska) Późne średniowiecze	
198	Winnica	10	12	79-19	Osada Ślad osadnictwa	Okres halsztacki (kultura łużycka) Późne średniowiecze	
199	Winnica	11	13	79-19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	III okres epoki brązu - okres halsztacki (kultura łużycka) Późne średniowiecze	
200	Winnica	12	14	79-19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Pradzieje Późne średniowiecze	
201	Winnica	13	79	79-20	Osada	XIV-XV w.	
202	Złotniki	1	2	78-20	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Osada	Neolit Kultura łużycka Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska)	
203	Złotniki	2	3	78-20	Osada Ślad osadnictwa Osada Ślad osadnictwa	III - V okres epoki brązu Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Wczesne średniowiecze Średniowiecze	
204	Złotniki	3	4	78-20	Osada Osada	Wczesne średniowiecze Średniowiecze	
205	Złotniki	4	5	78-20	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Osada	Neolit Kultura łużycka Średniowiecze	
206	Złotniki	5	47	78-20	Punkt osadniczy	Pradzieje	
207	Złotniki	6	48	78-20	Osada Ślad osadnictwa	Okres wpływów rzymskich (kultura przeworska) Pradzieje	
208	Złotniki	7	64	78-20	Ślad osadnictwa Osada Ślad osadnictwa	Epoka kamienia V okres epoki brązu - okres halsztacki (kultura łużycka) Średniowiecze	
209	Czerwony Kościół			78-19	Strefa ochrony archeologicznej wyznaczona ze względu na występowanie archiwalnych stanowisk archeologicznych bez dokładnej lokalizacji		
210	Dunino			78-19, 78-20	Strefa ochrony archeologicznej wyznaczona ze względu na występowanie archiwalnych stanowisk archeologicznych bez dokładnej lokalizacji		

211	Krajów			79-19	Strefa ochrony archeologicznej wyznaczona ze względu na występowanie archiwalnych stanowisk archeologicznych bez dokładnej lokalizacji		
212	Krotoszyce			78-19	Strefa ochrony archeologicznej wyznaczona ze względu na występowanie archiwalnych stanowisk archeologicznych bez dokładnej lokalizacji		
213	Wilczyce			78-19	Strefa ochrony archeologicznej wyznaczona ze względu na występowanie archiwalnych stanowisk archeologicznych bez dokładnej lokalizacji		

Kolorem niebieskim zaznaczono archiwalne stanowiska archeologiczne, nieposiadające dokładnej lokalizacji w terenie.

Materiały wykorzystane w tekście:

- 1) Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (*Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.*).
- 2) Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (*t. j. Dz. U. z 2025, poz. 537 i 1168*).
- 3) Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (*t. j. Dz. U. z 2025, poz. 1153, ze zm.*).
- 4) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (*t. j. Dz. U. z 2025, poz. 527, ze zm.*).
- 5) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (*t. j. Dz. U. z 2025, poz. 418, ze zm.*).
- 6) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (*t. j. Dz. U. z 2025, poz. 647, ze zm.*).
- 7) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (*t. j. Dz. U. z 2025, poz. 884*).
- 8) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (*t. j. Dz. z U. 2025, poz. 1077, ze zm.*).
- 9) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (*t. j. Dz. U. z 2025, poz. 1173*).
- 10) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (*t. j. Dz. U. z 2025, poz. 1338*).
- 11) Ustawie z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (*t. j. Dz. U. 2025, poz. 1590*).
- 12) Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (*t. j. Dz. U. 2018, poz. 2337*).
- 13) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (*t. j. Dz. U. 2015, poz. 774, ze zm.*).
- 14) Ustawie z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (*t. j. Dz. U. 2024, poz. 82*).
- 15) Ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (*t. j. Dz. U. 2025, poz. 1344*).
- 16) Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (*t. j. Dz. U. 2025, poz. 567*).
- 17) Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (*t. j. Dz. U. 2025, poz. 707*).
- 18) Ustawa z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadku i darowizn (*t. j. Dz. U. 2025, poz. 769, ze zm.*).
- 19) Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (*t. j. Dz. U. 2024, poz. 278*).
- 20) Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (*t. j. Dz. U. z 2022, poz. 385*).
- 21) Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (*t. j. Dz. U. z 2022, poz. 2393*).
- 22) Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (*t. j. Dz. U. z 2025, poz. 1173*).
- 23) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (*Dz. U. z 2019, poz. 1721*).
- 24) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (*Dz. U. z 2019, poz. 1886*).
- 25) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (*Dz. U. z 2017, poz. 928*).
- 26) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 30.09.2024 r. zmieniające rozporządzenie ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (*Dz. U. z 2024 r. poz. 1462*);

- 27) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (*Dz. U. z 2014, poz. 110*).
- 28) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (*Dz. U. z 2004, nr 30, poz. 259*).
- 29) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (*Dz. U. z 2004, nr 212, poz. 2153*).
- 30) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (*Dz. U. z 2011, nr 89, poz. 510*).
- 31) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 19.07.2019 r. ws. wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (*Dz. U. z 2019, poz. 1470*).
- 32) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 3.02.2006 r. zmieniające rozporządzenie ws. odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (*Dz. U. z 2006, nr 24, poz. 181*).
- 33) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 09.04.2004 r. ws. organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (*Dz. U. z 2004, nr 75, poz. 706*).
- 34) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 01.04.2004 r. ws. nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (*Dz. U. z 2004, nr 71, poz. 650*).
- 35) Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026.
- 36) Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.
- 37) Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030.
- 38) Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024.
- 39) Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030.
- 40) Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego.
- 41) Projekt Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego.
- 42) Program opieki nad Zabytkami Powiatu Legnickiego na lata 2025-2028.
- 43) Strategia Rozwoju Gminy Krotoszyce na lata 2016-2025.
- 44) Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Krotoszyce.
- 45) Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Krotoszyce.
- 46) Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Krotoszyce na lata 2018 - 2021.
- 47) Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Krotoszyce na lata 2022 - 2025.
- 48) Materiały udostępnione przez Urząd Gminy Krotoszyce.

www.zabytek.pl
www.mapy.zabytek.gov.pl/nid/
www.nid.pl
www.samorząd.nid.pl

Spis tabel i fotografii:

Ryc. 1. Mapa Gminy Krotoszyce.

Tabela 1. Obiekty sakralne na terenie Gminy Krotoszyce.

Tabela 2. Zespoły i architektura rezydencjonalna na terenie Gminy Krotoszyce.

Tabela 3. Zabytki nieruchome Gminy Krotoszyce wpisane do rejestru zabytków.

Tabela 4. Zabytki nieruchome Gminy Krotoszyce wpisane do rejestru zabytków.

Tabela 5. Stanowiska archeologiczne Gminy Krotoszyce wpisane do rejestru zabytków.

Tabela 6. Analiza SWOT Gminy Krotoszyce.

Fot. 1. Czerwony Kościół. Kościół pw. Narodzenia NMP (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Fot. 2. Krotoszyce. Kościół pw. Wniebowzięcia NMP (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Fot. 3. Kościelec. Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Fot. 4. Winnica. Dawny zakon cysterski (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Fot. 5. Babin, zespół dworsko-folwarczny. Mapa Messtischblatt, 1887 r. (skala 1:25 000, nr mapy 4862) oraz stan obecny (podkład: www.geoportal.gov.pl; widok na dwór od zach. (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Fot. 6. Bielowice, zespół dworsko-parkowy z folwarkiem. Mapa Messtischblatt, 1887 r. (skala 1:25 000, nr mapy 4862) oraz stan obecny (podkład: www.geoportal.gov.pl).

Fot. 7. Bielowice. Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem, widok na ruiny stodół (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Fot. 8. Czerwony Kościół, zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem. Mapa Messtischblatt, 1887 r. (skala 1:25 000, nr mapy 4862) oraz stan obecny (podkład: www.geoportal.gov.pl).

Fot. 9. Czerwony Kościół. Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem, widok na pałac i spichlerz (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Fot. 10. Janowice Duże, zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem. Mapa Messtischblatt, 1887 r. (skala 1:25 000, nr mapy 4862) oraz stan obecny (podkład: www.geoportal.gov.pl).

Fot. 11. Janowice Duże. Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem, widok na pałac i stodołę (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Fot. 12. Krajów, zespół dworsko-parkowy z folwarkiem. Mapa Messtischblatt, 1887 r. (skala 1:25 000, nr mapy 4862) oraz stan obecny (podkład: www.geoportal.gov.pl).

Fot. 13. Krajów. Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem, widok na dwór i oborę (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Fot. 14. Krotoszyce, zespół dworsko-parkowy z folwarkiem. Mapa Messtischblatt, 1887 r. (skala 1:25 000, nr mapy 4862) oraz stan obecny (podkład: www.geoportal.gov.pl).

Fot. 15. Krotoszyce. Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem, widok na pałac i dawną oborę (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Fot. 16. Szymanowice, zespół dworsko-parkowy z folwarkiem. Mapa Messtischblatt, 1887 r. (skala 1:25 000, nr mapy 4862) oraz stan obecny (podkład: www.geoportal.gov.pl).

Fot. 17. Szymanowice. Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem, widok na dwór i oborę (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Fot. 18. Tyńczyk Legnicki, zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem. Mapa Messtischblatt, 1887 r. (skala 1:25 000, nr mapy 4862) oraz stan obecny (podkład: www.geoportal.gov.pl).

Fot. 19. Tyńczyk Legnicki. Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Fot. 20. Warmątowice Sienkiewiczowskie. Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem, widok na pałac i oborę (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).

Fot. 21. Warmątowice Sienkiewiczowskie, zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem. Mapa Messtischblatt, 1887 r. (skala 1:25 000, nr mapy 4862) oraz stan obecny (podkład: www.geoportal.gov.pl).

Fot. 22. Dunino. Pawilon Muzealny Bitwy nad Kaczawą (źródło: materiały Gminy Krotoszyce).